

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

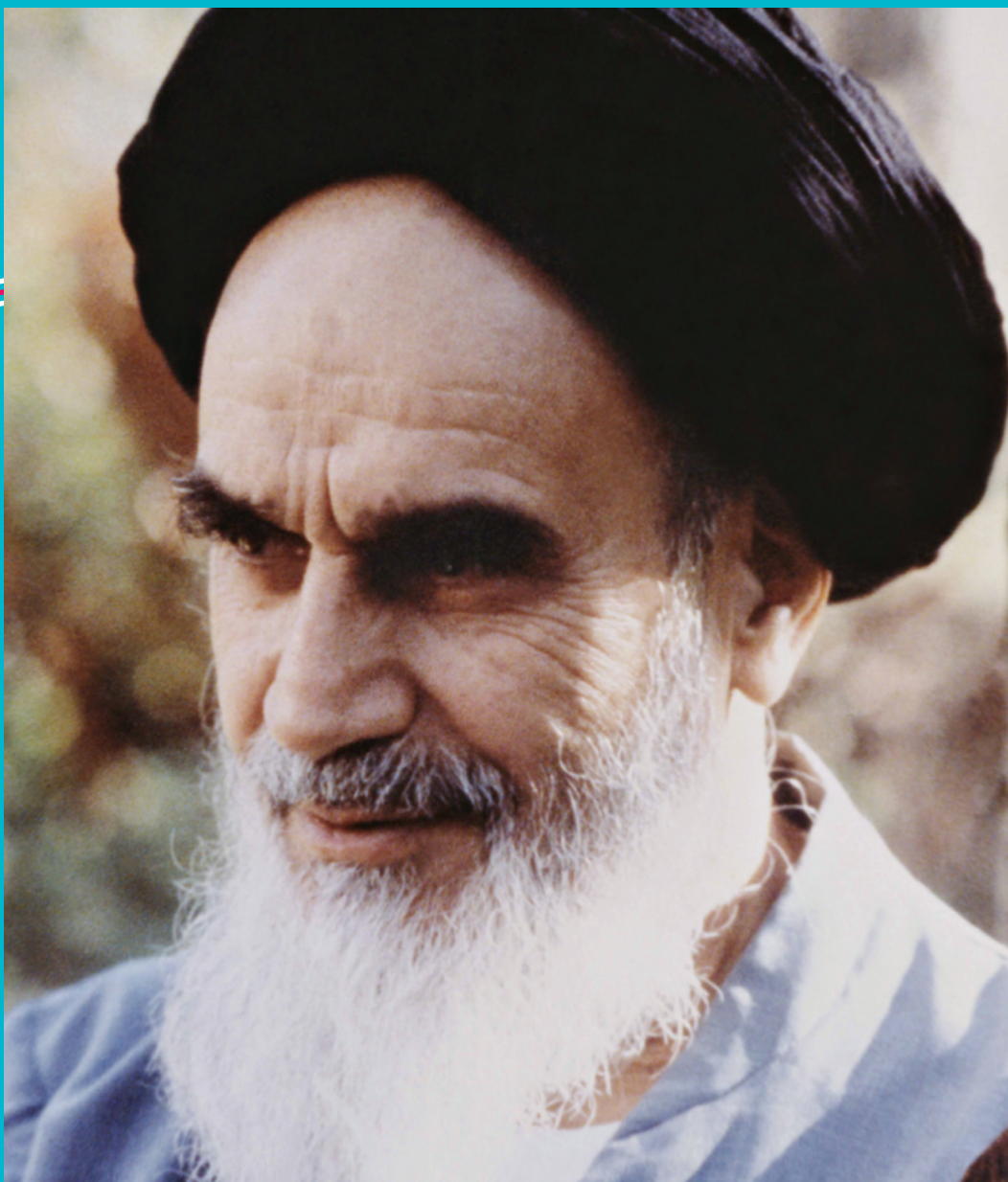

بانځرواني اسناد لارنه جاسون د کتاب های درسی

سال تحصیلی ۱۴۰۳-۱۴۰۲

وزارت آموزش و پرورش
سازمان پژوهش و برنامه ریزی آموزشی

▲ امام خمینی (ره):

«آن چیزی که در این قریب به پنجاه سال بر ما گذشته است و آن چیزی که از بیست و چند سال پیش از این به وسیله آمریکا بر مملکت ما گذشته است، سال‌های طولانی لازم است تا ما ترمیم کنیم این‌ها را»

(۱۳۵۹/۳/۱۴)

«گروگانگیری توسط دانشجویان مسلمان و مبارز و متعهد ما، عکس‌العمل طبیعی صدماتی است که ملت ما از آمریکا خورده است.»

(پیام به زائران بیت الله الحرام، ۱۳۵۹/۶/۲۱)

▲ مقام معظم رهبری :

جوان‌های عزیز! اسناد درس‌آموز لانه جاسوسی را بگیرید و بخوانید، دانشجویانی که آنجا را گرفتند و فهمیدند که لانه جاسوسی است با زحمت زیاد آن را استحصال کردند، این‌ها نشان می‌دهد که آمریکایی‌ها در هنگام اوج نهضت و پیروزی انقلاب دائم در حال توطئه علیه جمهوری اسلامی بوده‌اند؛ آمریکا این است.

(بیانات رهبر معظم انقلاب- ۱۲ آبان ۱۳۹۴)

درآمد

بی‌تردید، تسخیر لانه جاسوسی آمریکا در تهران در ۱۳ آبان ۱۳۵۸، یکی از نقاط عطف مهم در تاریخ معاصر ایران اسلامی است، تا آنجا که بنیانگذار راحل انقلاب اسلامی حضرت امام خمینی (قُدَسِ سِرُّه)، آن را انقلاب دوم نامید. اهمیت این واقعه، نه فقط به‌خاطر تأثیر آن در رابطه ایران و آمریکا، بلکه به‌خاطر افشای بی‌سابقه مجموعه قابل‌توجهی از اسناد رسمی طبقه‌بندی شده‌ای است که توطئه‌ها، تزویرها، طمع‌ها و جنایات آمریکا علیه ملت ایران را به روشنی، به‌تصویر می‌کشند. روایت این توطئه‌ها و جنایت‌ها از زبان عاملان آنها، روایتی بی‌خدشه و غیرقابل‌توجیه است و این نکته، بر اهمیت آشنایی نسل جوان با این گنجینه می‌افزاید.

آن‌چه در ادامه می‌آید، مجموعه‌ای بالغ بر ۵۶ سند از اسناد لانه جاسوسی آمریکاست که تعدادی از آنها، از سال ۱۳۹۹ در کتاب‌های درسی درج شد و بخش قابل‌توجهی نیز با طراحی آموزشی متمایز و با تأکید بر اهمیت درج بخش‌هایی از عین سند، در سال تحصیلی ۱۴۰۱ - ۱۴۰۲ آماده شده و از مهر ۱۴۰۲، در ۱۸ کتاب درسی دوره تحصیلی متوسطه، درج شده است.

سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی

فهرست

۸	مطالعات اجتماعی: کد ۹۰۷
۱۴	آمادگی دفاعی: کد ۹۱۵
۱۶	تفکر و سواد رسانه‌ای: کد ۱۱۰۲۲۵
۱۷	جامعه‌شناسی ۱: کد ۱۱۰۲۲۰
۱۸	تاریخ معاصر ایران: کد ۱۱۱۲۲۰
۲۷	جامعه‌شناسی ۲: کد ۱۱۱۲۲۲
۳۱	تاریخ ۳ ایران و جهان: کد ۱۱۲۲۱۹
۳۷	هویت اجتماعی: کد ۱۱۲۲۲۰
۴۲	تحلیل فرهنگی: کد ۱۱۲۲۲۳
۴۷	جریان‌شناسی اندیشه معاصر: کد ۱۱۲۲۴۲
۵۱	تاریخ ۳ ایران در دوره اسلامی: کد ۱۱۲۲۳۳
۵۹	عملیات آزمایشگاهی در صنایع شیمیایی: کد ۲۱۰۵۲۱
۶۱	عملیات در کارخانه‌های صنایع شیمیایی: کد ۲۱۲۵۲۳
۶۳	دانش فنی پایه (امور باغی): کد ۲۱۰۳۳۵
۶۴	دانش فنی پایه (امور زراعی): کد ۲۱۰۳۵۹
۶۵	دانش فنی پایه (صنایع غذایی): کد ۲۱۰۳۷۱
۶۶	دانش فنی پایه (امور دامی): کد ۲۱۰۳۴۷
۶۸	دانش فنی پایه (متالوژی): کد ۲۱۰۵۳۲

کودتای ۲۸ مرداد ۱۳۳۲ و بازگشت استبداد (دیکتاتوری)

گروهی از افسران کودتای ۲۸ مرداد

پس از مدتی، میان رهبران و گروه‌های سیاسی پشتیبان نهضت ملی شدن نفت اختلاف بروز کرد و اتحاد و همدلی به تفرقه و دشمنی تبدیل شد. این وضعیت، ملت را دلسرد و دشمنان نهضت را امیدوار کرد. دولت‌های انگلستان و آمریکا از این شرایط برای سرنگونی دولت دکتر مصدق از طریق کودتا استفاده کردند. برنامه‌ای که این دو کشور طراحی کردند، در روز ۲۸ مرداد ۱۳۳۲ واحدهایی از ارتش به فرماندهی سرلشکر فضل‌الله زاهدی به خیابان‌ها ریختند و با اشغال مراکز مهم پایتخت، دولت دکتر مصدق را سرنگون کردند.

پیش‌زمینه

دکتر مصدق گمان می‌کرد در مبارزه با استعمار انگلیس می‌تواند به آمریکای جوان اعتماد کند و از قدرت این کشور برای مهار انگلیس بهره گیرد، اما نه تنها این گونه نشد، بلکه انگلیس و آمریکا دست به دست هم داده و مصدق و نهضت ملی ایران را ساقط کردند. اعتماد مصدق به آمریکا در بازگشت سلطنت پهلوی به کشور و تقویت دوستی شاه و آمریکا نیز تأثیر گذاشت (اسناد لانه جاسوسی، ج ۱، ص ۳۵۳).

محمدرضا شاه هنگام دیدار با هویدا نخست‌وزیر و اعضای دولت او

پس از موفقیت کودتای ۲۸ مرداد، منابع نفت ایران دوباره در اختیار بیگانگان قرار گرفت و نفوذ و سلطه آمریکا بر کشور ما به تدریج افزایش یافت. چند ماه پس از کودتای ۲۸ مرداد، حکومت پهلوی با نادیده گرفتن قانون ملی شدن صنعت نفت، امور اکتشاف، استخراج و فروش نفت را طی قراردادی به چندین شرکت نفتی انگلیسی، آمریکایی، هلندی و فرانسوی واگذار کرد. این شرکت‌ها متعهد شدند ۵۰ درصد درآمد فروش نفت را به ایران بپردازند. محمدرضاشاه که پس از کودتا سلطنت دوباره خود را مدیون انگلیس و آمریکا می‌دید، به شاهی مستبدتر و ستمگر تبدیل شد و اصول قانون اساسی را آشکارا نادیده می‌گرفت. او همچنین با تأسیس سازمان اطلاعات و امنیت کشور (ساواک) به کمک آمریکایی‌ها، به سرکوب شدید مخالفان پرداخت و دوباره فضای ترس و خفقان بر ایران حاکم شد.

فعالیت

۴- همفکری کنید و بگویید به نظر شما، چه شباهت‌ها و تفاوت‌هایی در اهداف نهضت تنباکو و نهضت ملی شدن نفت وجود دارد؟

۵- الف) مهم‌ترین دلیل موفقیت کودتای ۲۸ مرداد چه بود؟
ب) کودتای ۲۸ مرداد ۱۳۳۲ چه تفاوت و شباهتی با کودتای ۱۲۹۹ داشت؟

عنوان درس: ایران در دوران حکومت پهلوی

شماره صفحه: ۹۵

تهران، ۱۵ خرداد ۱۳۴۲

امام خمینی (ره) در مدرسه فیضیه قم، ۱۳۴۲

(پ) قیام ۱۵ خرداد ۱۳۴۲: با فرا رسیدن ماه محرم، که مقارن با خرداد ۱۳۴۲ بود، امام خمینی به مداحان و سخنرانان مذهبی یادآوری کرد که سکوت در برابر حکومت ستمگر، کمک به دشمنان اسلام است و از آنان خواست که خطر اسرائیل را به مردم گوشزد کنند. در آن زمان، حکومت پهلوی با اسرائیل رابطه برقرار کرده بود. رژیم پهلوی بخش عمده نفت اسرائیل را تأمین می کرد و هیچ گاه موضع گیری ای علیه تجاوز و اشغالگری های اسرائیل نمی کرد.

امام خمینی، خود نیز در عصر عاشورا (۱۳ خرداد) در سخنانی تاریخی در مدرسه فیضیه قم، شاه را به دلیل ستمگری، همکاری با اسرائیل و وابستگی به آمریکا به شدت محکوم کرد. دو روز بعد، مأموران رژیم شاه شبانه به خانه امام ریختند و ایشان را دستگیر و پس از انتقال به تهران، در یکی از پادگان های نظامی زندانی کردند. دستگیری امام، موجب خشم و اعتراض گسترده مردم مسلمان ایران در شهرهای مختلف شد. شدیدترین اعتراض ها در شهرهای قم، تهران و ورامین صورت گرفت. رژیم شاه که از حرکت سریع و فراگیر مردم به وحشت افتاده بود، به مأموران خود دستور داد که تظاهرکنندگان را به گلوله ببندند و قیام را سرکوب کنند. قیام ۱۵ خرداد اگرچه به زور اسلحه و با خشونت مأموران رژیم سرکوب شد، بر خشم و نفرت مردم انقلابی نسبت به شاه و عوامل حکومت او افزود و انگیزه آنان را برای مبارزه تا سرنگونی حکومت پهلوی تقویت کرد.

فعالیت

۳- الف) کاربرگه شماره (۱۱) را انجام دهید.

ب) بعد از مطالعه متن زیر به سؤالات پاسخ دهید.

رژیم صهیونیستی با کمک انگلستان، سرزمین فلسطین را به زور تصاحب کرده و در آنجا حکومت تشکیل داد (سال ۱۳۲۷). آنها با فلسطینی ها مانند بردگان رفتار می کردند و هر روز تعدادی از مبارزان فلسطینی را به شهادت می رساندند. بسیاری از آنها مجبور به ترک خانه و سرزمین شان شده و آواره کشورهای دیگر شدند. به همین جهت دولت های مسلمان منطقه (حتی آنان که رابطه خوبی با غرب داشتند) حاضر به برقراری رابطه سیاسی و اقتصادی با رژیم صهیونیستی نبودند و این رژیم را تحریم کرده و حتی به آن نفت نمی فروختند. در این میان حکومت محمدرضا شاه شروع به برقراری رابطه با اسرائیل و کمک به قدرت گرفتن این رژیم کرد. این رابطه از ترس اعتراضات مردمی و نیز برهم خوردن روابط با همسایگان، مخفیانه و غیرعلنی بود. سند زیر بخشی از نامه ای است که از طرف وزارت خارجه آمریکا به سفارت آمریکا در تهران ارسال شده است و در سال ۱۳۵۹ در بین اسناد موجود در سفارت آمریکا در تهران یافت شد. این اسناد نشان دهنده رابطه عمیق بین حکومت پهلوی و رژیم صهیونیستی است.

• عنوان درس: انقلاب اسلامی ایران

• شماره صفحه: ۹۹

سند اول:

وزارت امور خارجه

۲ ژانویه ۱۹۷۷ / ۱۲ دی ۱۳۵۵

سری

ایران مقدار زیادی نفت برای آمریکا و متحدانش صادر می‌کند و بیش از ۸ درصد نفت وارداتی ایالات متحده از ایران وارد می‌شود و بیش از ۱۶ درصد نفت ایران برای اروپای غربی و تقریباً ۲۴ درصد برای ژاپن و ۷۰ درصد نفت اسرائیل از ایران تأمین می‌شود. ایران در سال‌های ۷۴-۱۹۷۳ برخلاف پیمان اعراب در تحریم حمل و نقل نفت به اسرائیل، شرکت نکرده و صدور نفت خود را به این کشور ادامه داده است. رهبران ایران غالباً اظهار داشته‌اند که ایران در جنبش‌های سیاسی تحریمی شرکت نخواهد کرد.

(مؤسسه مطالعات و پژوهش‌های سیاسی، اسناد لانه جاسوسی آمریکا، جلد اول، صفحه ۴۲۶)

سند دوم:

تاریخ: ۱۷ دسامبر ۱۹۷۶ / ۲۶ آذر ۱۳۵۵

خیلی محرمانه

مقامات ایرانی از احتمال اینکه با شرکای عرب در اوپک* خصومت ورزند، بسیار دلواپس می‌باشند و طبیعتاً صادرات نفت به اسرائیل را مورد بحث قرار نمی‌دهند. با این وجود اطلاعات (به دست آمده) از منابع مختلف نشان‌دهنده این است که [بیش از هفتاد درصد] مصرف کنونی داخلی اسرائیل که در حدود ۱۵۰ هزار بشکه در روز می‌باشد، به وسیله ایران تأمین می‌شود.

(مؤسسه مطالعات و پژوهش‌های سیاسی، اسناد لانه جاسوسی آمریکا، جلد چهارم، صفحه ۴۶۳)

* سازمان کشورهای صادرکننده نفت (به انگلیسی: Countries Organization of the Petroleum Exporting) باسرواژه آپک (OPEC)

۱- با توجه به اهمیت نفت در تأمین انرژی در آن دوران، فکر می‌کنید فروش نفت به اسرائیل چگونه به قدرت گرفتن این رژیم کمک می‌کرد؟

۲- با مطالعه روابط حکومت پهلوی و رژیم صهیونیستی در این متن و نیز متن سخنان امام خمینی که در کار برگه شماره ۱۱ خواندید، بگویید اسرائیل چه اهدافی را در ایران دنبال می‌کرد؟

محمدرضا شاه در ملاقات با نیکسون، رئیس‌جمهور آمریکا

ت) مخالفت امام خمینی با لایحه کایتولاسیون (قضاوت‌سپاری)*: امام خمینی

پس از تحمل چند ماه بازداشت، در فروردین ۱۳۴۳ اجازه یافت که به قم بازگردد. مدتی بعد، آمریکا دولت ایران را مجبور کرد که به مأموران نظامی آمریکا علاوه بر تأمین هزینه‌های آنها مصونیت قضایی یا حق کایتولاسیون (قضاوت‌سپاری) نیز بدهد. بر اساس این مصونیت، اگر آمریکایی‌ها در ایران مرتکب هر جرمی می‌شدند، دادگاه‌های ایران حق رسیدگی به جرم آنها را نداشتند^۱.

امام خمینی در یک سخنرانی مهم، دادن مصونیت قضایی به آمریکاییان را اقدامی ذلت‌بار و خلاف استقلال کشور شمرد و شاه را به سبب وابستگی به آمریکا به شدت سرزنش کرد.

۱- اسناد لانه جاسوسی آمریکا، ۱۳۸۶، ج ۶، ص ۸۲۱

مرحوم دکتر علی شریعتی

مرحوم آیت‌الله سید محمود طالقانی، عالم مبارزی که مدت‌های طولانی در زندان‌های شاه، شدیدترین شکنجه‌ها را تحمل کرد و سال‌ها در تبعید به سر برد.

استاد شهید آیت‌الله مرتضی مطهری، سخنرانی در حسینیه ارشاد

اوضاع ایران در آستانه انقلاب اسلامی

در سال ۱۳۵۶، چنین به نظر می‌رسید که حکومت پهلوی در اوج قدرت است. در آن زمان، شاه اکثر مخالفان خود را سرکوب کرده بود. آمریکا و بسیاری از کشورهای قدرتمند نیز از حکومت او پشتیبانی می‌کردند. با این حال، مردم ایران به دلیل مسائل و مشکلات مختلف فرهنگی، سیاسی و اقتصادی از شاه و سیاست‌های او ناراضی بودند:

- حکومت پهلوی به فرهنگ و ارزش‌های اسلامی توجهی نداشت و برنامه‌های رادیو و تلویزیون و سینما در جهت بی‌بندوباری و تخریب ارزش‌های اسلامی بود.
- حکومت پهلوی به بیگانگان وابسته بود و نفوذ دخالت کشورهای خارجی به ویژه آمریکا در امور ایران، بر نارضایتی مردم افزوده بود.
- استبداد و سرکوب عامل دیگری بود که خشم و نفرت ایرانیان را علیه حکومت شاه برمی‌انگیخت. رژیم پهلوی حقوق ملت و اصول قانون اساسی مشروطه را نادیده می‌گرفت. نمایندگان مجلس شورای ملی و هیئت وزیران در برابر شاه هیچ اختیاری نداشتند و کاملاً مطیع او بودند.
- روزنامه‌ها نیز آزادی نداشتند و نمی‌توانستند از شاه و مقام‌های حکومتی انتقاد کنند. ساواک و مأموران نظامی با انواع شکنجه‌ها، مخالفان را سرکوب می‌کردند و عده زیادی از مخالفان به اعدام، زندان و تبعید محکوم شده بودند.

فعالیت

۵- پس از مطالعه متن به پرسش پاسخ دهید:

در میان اسناد به‌دست آمده از سفارت آمریکا در تهران، جزوه‌ها یا کتابچه‌هایی موجود است که توسط کارشناسان آمریکایی تهیه شده است. هدف از تهیه این جزوه‌ها آشنایی مقدماتی افرادی بود که به منظور مأموریت‌های مختلف

سیاسی، نظامی و اقتصادی از طرف دولت آمریکا به ایران می‌آمدند. در ادامه بخشی کوچکی از جزوهای با عنوان «نخبگان ایران و تقسیم قدرت در ایران» را می‌خوانید که در فوریه ۱۹۷۶ (بهمن ۱۳۵۴) نگاشته شده است. نویسنده این متن شخصی به نام «ارنست. آر. اوئی» می‌باشد؛ او مسئول جمع‌آوری اطلاعات درباره یونان، ترکیه و ایران در آژانس مرکزی آمریکا (C.I.A) بین سال‌های ۱۳۲۹ تا ۱۳۵۸ بوده است:

دفتر مرکزی اطلاعات جاسوسی

مدیریت جاسوسی

اداره تحقیقات سیاسی

... در طول ۱۲ سال گذشته مجلس بازیچه دست شاه بوده است و مقاصد شاه را برآورده می‌کرده است و تمام نمایندگان که با دقت به وسیله شاه انتخاب می‌شوند، حامی برنامه‌های شاه می‌باشند... انتخابات ایران تقریباً همیشه با تقلب و فریب همراه بوده است که این نوع ریاکاری حداقل تا زمانی که محمدرضا در سال ۱۹۶۰ بر ایران مسلط گشت، دارای شکل ثابتی نبوده است. در هر حوزه انتخاباتی نمایندگان از پر قدرت‌ترین افرادی که در ناحیه بودند انتخاب می‌شدند، که این می‌توانست شامل مالکین بزرگ یا فئودال‌ها و یا اینکه رؤسای قبایل و یا فرماندهان نظامی باشند. دولت و مجلس می‌توانند در محل برای برگزاری انتخابات فعالیت کنند و این دو عامل [دولت و مجلس] اغلب در انتخابات با هم درگیر بودند..... فعالیت مجلس بیشتر در مورد چگونگی اجرای برنامه‌های شاه دور می‌زند [ولی] خود برنامه‌ها هرگز مورد سؤال قرار نمی‌گیرد. (مؤسسه مطالعات و پژوهش‌های سیاسی، اسناد لانه جاسوسی آمریکا، جلد اول، صفحات ۲۴۱، ۲۴۲، ۲۵۱)

— رژیم پهلوی خود را نظام سلطنتی مشروطه قلمداد می‌کرد. با توجه به مطالب سند بالا به نظر شما میان اقدامات این رژیم و چنین ادعایی نسبتی وجود دارد؟

● حیف و میل و غارت ثروت و سرمایه‌های ملی کشور توسط خاندان پهلوی و مقام‌های حکومتی از جمله موارد دیگری بود که به گوش مردم می‌رسید و آنان را خشمگین‌تر می‌کرد. این در حالی بود که بیشتر مردم، به ویژه در روستاها و شهرهای کوچک، در فقر و محرومیت و بی‌سوادی به سر می‌بردند.

تیشتر بدانیم

در ادامه بخشی کوچکی از جزوهای با عنوان «تشریح وضع کلی ایران» را می‌خوانید که به تشریح وضعیت ایران بین سال‌های ۱۳۵۶-۱۳۴۴ (۱۹۷۷-۱۹۵۵ م) پرداخته است. نویسنده این بخش، شخصی به نام «جان استمپل» است که معاون شاخه سیاسی سفارت آمریکا در ایران در زمان مذکور است. کار او بیشتر در رابطه با «حوادث محلی و مواد مخدر» در ایران بوده و اشراف زیادی بر اوضاع اقتصادی ایران داشته است.

عنوان درس: انقلاب اسلامی ایران

شماره صفحه: ۱۰۳

پیشتر بدانیم

- بخشی از گزارشی که وی در مورد فساد اقتصادی در خاندان پهلوی نوشته، در زیر آمده است:
- «به طور کلی تصور می‌رود که اکثر اعضاء خانواده سلطنتی به درجات مختلف فاسد، غیر اخلاقی و به مقدار زیادی نسبت به ایران و ملت ایران بی‌علاقه هستند. زندگی‌های تجملاتی و گران قیمت آنان، بارتی بازی و دخالت آنان در تجارت‌های دولتی و خصوصی، باعث گسترش این نظریه در بین مردم شده که [اعضا و وابستگان خاندان پهلوی] عمیقاً در سوء استفاده‌های مالی در شرکت‌های تجاری دست دارند... تعدادی از اعضاء خانواده سلطنتی تا اندازه‌ای فاسد، فاقد اخلاق و بی‌علاقه به مردم تلقی می‌شوند و این بیشتر به خاطر زندگی اشرافی و مشاغلی که هم در دولت و هم در بخش خصوصی دارند، می‌باشد».
- (مؤسسه مطالعات و پژوهش‌های سیاسی، اسناد لانه جاسوسی آمریکا، جلد اول، صفحه ۲۷۶)

مرضیه حدیدی (دیباغ) از زنان مبارز و انقلابی که در دوره حکومت پهلوی، زندانی و شکنجه شد.

فعالیت

- ۶- جدولی با سه ستون رسم کنید. دلایل سیاسی، فرهنگی - اجتماعی و اقتصادی ناراضی‌ت مردم از حکومت شاه را به تفکیک در آن بنویسید.
- ۷- با توجه به آنچه در کتاب «آمادگی دفاعی» خوانده‌اید درباره زندگی یکی از شخصیت‌هایی که با حکومت پهلوی مبارزه نمود، تحقیق کنید و اهداف وی را در کلاس توضیح دهید.

پیشتر بدانیم

- سیاست‌های محمدرضا شاه برای تبدیل شدن به برترین نیروی نظامی منطقه، از علل عمده وابستگی اقتصادی حکومت وی به آمریکا بود. در فاصله سال‌های ۱۳۵۱ تا ۱۳۵۶، نزدیک به ۱۵ میلیارد دلار جنگ‌افزار آمریکایی به ایران فروخته شده بود. درآمد نفتی ایران در سال‌های آخر حکومت محمدرضا حدود ۲۰ میلیارد دلار در سال بود که البته نیمی از آن سهم شرکت‌های انگلیسی، آمریکایی و فرانسوی بود.
- هنگامی که تظاهرات در کشور اوج گرفت و شاه تصمیم به ترک کشور گرفت، دستور داده شد تا تمام جواهرات، عتیقه‌ها و اشیای قیمتی شامل چند هزار قطعه الماس، مروارید، طلا و... در چند صد چمدان و صندوق گذاشته و به خارج از کشور منتقل شوند. برخی تخمین می‌زنند که محمدرضا شاه حدود ۳۵ میلیارد دلار را که معادل هزینه چند سال اداره کشور بود، با خود از کشور خارج کرد و به کشورهای غربی برد.

انقلاب اسلامی از آغاز تا پیروزی

در سال ۱۳۵۶ حاج آقا مصطفی خمینی فرزند بزرگ امام (آبان ۱۳۵۶) به طرز مشکوکی درگذشت. مجالس ختم حاج آقا مصطفی در برخی شهرها برگزار شد و مردم ضمن ابراز ارادت و احترام به امام خمینی رحمته الله علیه، خشم خود را نسبت به حکومت شاه نشان دادند. شاه و درباریان که از اقدام ملت در گرامیداشت یاد و نام امام و فرزندش خشمگین شده بودند، مقاله توهین آمیزی نسبت به ایشان در روزنامه اطلاعات منتشر کردند. این مقاله همچون کبریتی بر انبار باروت انقلاب بود. اعتراضات مردم پس از چاپ مقاله، نشانه اعتقاد مردم به اسلام و روحانیت و همچنین پذیرش فکر و نگرش امام خمینی در دل‌های مردم بود.

عنوان درس: انقلاب اسلامی ایران

شماره صفحه: ۱۰۴

علی‌رغم این واقعیت، دولت امریکا طبق اسناد لانه جاسوسی، چشم خود را بر همه این واقعیت‌ها و استبداد (دیکتاتوری) دولت ستم‌شاهی پهلوی می‌بندد و آن را یک دولت مردم‌سالار (دموکراتیک) معرفی می‌کند. متن زیر یکی از اسناد به‌دست آمده از لانه جاسوسی امریکا (یک روز قبل از جنایت شاه در ۱۷ شهریور ۱۳۵۷) است؛ سندی که اثبات می‌کند شاه کاملاً در اختیار امریکا بوده است.

از: مأمور سفارت، جان استمپل

به: تمام مقامات بلند پایه

«... آمریکا از سیاست آزادی خواهانه شاه که با ایجاد یک سیستم سیاسی دموکراتیک کمک خواهد کرد استقبال کرده است و ما هیچ شکی نسبت به حسن نیت ایشان در این مراحل نداریم. حکومت پادشاهی یکی از مهم‌ترین و عمیق‌ترین نهادهای ایران می‌باشد و شاه در نظر مناسب‌ترین فرد برای رهبری ایران به سوی یک سیستم دموکراتیک است...»

سند شماره ۷/۵۱ سپتامبر ۱۹۷۹ (۵۷/۶/۱۶)^۱

فعالیت (۱)

جدول زیر را تکمیل کنید:

دلایل قیام و مبارزه امام خمینی رهبر و مردم ایران با حکومت فاسد پهلوی (شاه).
نکته: برای کامل کردن جدول با پدر و مادر، بزرگان فامیل، امام جماعت مسجد محل، معلمان و سایر افراد مطلع گفت‌وگو کنید.

۱	زیربازگذاشتن قوانین و احکام اسلام مثل
۲	وابستگی به بیگانگان
۳	
۴	
۵	

۱- اسناد لانه جاسوسی آمریکا، ص ۷۸۱، جلد اول/ چاپ مؤسسه مطالعات و پژوهش‌های سیاسی

برجسته‌سازی چیست؟

یکی دیگر از راهکارها و شیوه‌هایی که رسانه‌ها در انتقال پیام به کار می‌گیرند برجسته‌سازی است. استخراج یک پیام از میان دیگر پیام‌ها یا از میان عبارت‌های یک پیام؛ در حالی که موضوعات دیگر مطرح شده از سوی رسانه، کوچک و کم‌اهمیت جلوه کند، برجسته‌سازی نام دارد. برجسته‌سازی در هر کدام از رسانه‌های جمعی، به شیوه‌ای خاص انجام می‌شود. به عنوان مثال، برجسته‌سازی یک خبر در مطبوعات با استفاده از فنون صفحه‌بندی، اندازه عنوان، استفاده از عکس، نقش، طرح و جایگاه خبر در صفحه انجام می‌شود. در رادیو، برجسته‌سازی با اولویت‌دهی در ترتیب شنیدن خبر، میزان زمان اختصاص داده شده به آن و نیز تغییر در لحن و صوت گوینده انجام می‌شود. در تلویزیون، برجسته‌سازی خبر با اولویت دادن به خبر، استفاده از خلاصه خبر، میزان زمان اختصاص داده شده، استفاده از عکس، دستانه (اسلاید)، فیلم و... صورت می‌گیرد. تمام تلاش رسانه‌ها در بهره‌گیری از برجسته‌سازی (با توسل به ابزارها و روش‌های مختلف)، هدایت مخاطبان و افکار عمومی به این سمت است که به چه موضوعی بیش از سایر موضوعات توجه کرده و در مورد آن فکر کنند.

فعالیت گروهی

به گروه‌های پنج تا شش نفره تقسیم شده و فیلم‌های «خبر ۱ و ۲» را ببینید. آنگاه تفاوت‌ها و شباهت‌های دروازه‌بانی (گزینش، چینش و پردازش) و برجسته‌سازی خبر را بررسی و براساس اهداف آن دو رسانه خبری تحلیل کنید. متن پشت جلد کتابتان را که بخشی از بیانیه گام دوم انقلاب است؛ بخوانید و براساس تحلیل انجام گرفته از فیلم‌های خبر ۱ و ۲، پیشنهاد‌های خود را جهت نحوه شکستن محاصره تبلیغاتی رسانه‌های بیگانه به کلاس گزارش کنید.

رسانه بی طرف؟!

بسیاری از خبرگزاری‌ها و شبکه‌های خبری، خود را کاملاً بی‌طرف می‌دانند و می‌گویند در ارائه اخبار بدون تعصب و جهت‌گیری عمل می‌کنند. اما آیا این مسئله ممکن است؟ هر تولیدکننده رسانه‌ای باید برای تولیدات خود به انتخاب دست بزند. این انتخاب‌ها بازتابی از ارزش‌ها و دیدگاه‌های تولیدکنندگان رسانه‌ای است و فقط به اخبار منحصر نیست و در مورد همه تولیدات رسانه‌ای مصداق دارد.

• عنوان درس: دروازه‌بانی خبر

• شماره صفحه: ۸۶

برای مثال، در اسناد لانه جاسوسی یکی از جاسوسان آمریکایی در تحلیلی که برای مقامات بالادستی خود از وضعیت رسانه‌ها ارائه می‌دهد، از گسترش اخبار فارسی‌زبان شبکه رادیویی صدای آمریکا (VOA) و پخش فیلم‌های آمریکایی - که حامل فرهنگ‌های غیراخلاقی آمریکا در تلویزیون ایران است - ابراز خرسندی می‌کند.^۱

توجه به این مسئله که بخش فارسی‌زبان صدای آمریکا در سال ۱۳۵۹ (۱۹۸۰ میلادی) یعنی پس از پیروزی انقلاب اسلامی ایران، برنامه‌های فارسی‌زبان خود را به مدت یک ساعت افزایش^۲ می‌دهد، بیانگر این مطلب است که رسانه‌ها به خصوص رسانه‌های وابسته به دولت‌های مستبد نمی‌توانند بی‌طرف باشند و از مهم‌ترین ابزارهای نفوذ فکری و فرهنگی در جوامع هدف به‌شمار می‌آیند.

در سندی که توسط لینکن کاردار موقت سفارت آمریکا و جاسوس این کشور در ایران، برای «برژینسکی» مشاور امنیتی کارتر، رئیس‌جمهور وقت آمریکا، تدوین شده، این‌گونه آمده است:

«کسانی که با (امام) خمینی می‌جنگند و مخالفان نظام جمهوری اسلامی، می‌خواهند خبرها را از صدای آمریکا کسب کنند. شما می‌توانید از نفوذ خود در صدای آمریکا استفاده کرده و از راه تأکید بیشتر روی مشکلات مهم آنها و بازگو کردن علل آن، عکس‌العمل سریع‌تری برای مقاومت و تقابل ایجاد کنید. من می‌دانم این کار، کار ناچیزی است، ولی از نظر روان‌شناسی اثر فوق‌العاده‌ای دارد و بسیاری از افراد مخالف نظام جمهوری اسلامی به میزان همدردی و همفکری ما از طریق این صدا پی می‌برند.»^۳

(۲۸ اکتبر ۱۹۷۹، آبان ۱۳۵۸)

در این سند می‌بینیم که برای رسانه مذکور، راهبردهایی مانند تأکید بر مشکلات ایران و ربط دادن آنها به مقاومت مردم در مقابل استبداد و مسائلی از این قبیل توصیه شده است تا با ترویج این‌گونه اخبار سفارشی، مردم را از گفتمان استکبارستیزی و آزادی‌خواهی مأیوس کند.

ای کسانی که ایمان آورده‌اید، اگر فردی فاسق با خبری به نزدتان آمد، تحقیق کنید تا مبدا ندانسته به قومی بی‌گناه حمله کنید و بعداً از عمل خود پشیمان شوید.

۱. اسناد لانه جاسوسی، تهران، ۱۳۹۰، چاپ سوم، جلد ۱، ص ۱۱۴.

۲. همان منبع، صص ۱۱۶ و ۱۱۷.

۳. همان منبع، ص ۱۱۷.

خودباختگی پهلوی دوم

قانون کاپیتولاسیون (به معنای مصونیت همه اتباع آمریکایی حاضر در ایران از رسیدگی قضایی و واگذاری این حق به نماینده حقوقی آمریکا بود در حالی که ایرانیان ساکن آمریکا به هیچ وجه از چنین حقی برخوردار نبودند) که تصویب آن با پشتیبانی محکم شاه صورت گرفت؛ این قانون کاملاً در تعارض با استقلال و هویت ایرانی بود. در زمان تصویب، سفیر آمریکا که خوشحال به نظر می‌رسید، به ملاقات شاه می‌رود.

سند زیر، گزارش خیلی محرمانه سفارت از این ملاقات است:

تاریخ: ۱۷ سپتامبر ۱۹۶۴ (۲۶ شهریور ۱۳۴۳)

طبقه‌بندی: خیلی محرمانه

یادداشت برای ضبط در پرونده

شاه در حین ملاقات با سفیر در تاریخ ۱۶ سپتامبر به نقل از ارسنجانی* گفت: لایحه‌ای در مجلس وجود دارد که پرسنل آمریکایی را از کاپیتولاسیون برخوردار خواهد ساخت. ارسنجانی به شاه گفته بود که اگر این قانون توسط مجلسین تصویب شود، شاه تاج و تخت سلطنت را از دست خواهد داد.

سفیر فوراً سؤال کرد که آیا این موضوع در شاه ایجاد رعب و وحشت کرده است و شاه در پاسخ گفت: نه به هیچ وجه.

سرلشکر اکهارت

ج. ۱۰. آرمیتاژ

منبع: اسناد لانه جاسوسی آمریکا، جلد ۷، سند شماره ۸، صفحه ۶۰۷، مؤسسه مطالعات و پژوهش‌های سیاسی.

سؤال:

۱- چرا ارسنجانی گفت اگر این قانون تصویب شود، شاه حکومتش را از دست خواهد داد؟

۲- چرا شاه می‌خواهد به سفیر آمریکا نشان دهد با اینکه تصویب این قانون خطرهایی دارد، ولی او حاضر به انجام آن است؟

* حسن ارسنجانی از دولتمردان دوره پهلوی دوم بود که مسئولیت وزارت کشاورزی (۱۳۴۱ - ۱۳۳۹) و سفارت ایران در ایتالیا (۱۳۴۳ - ۱۳۴۲) را عهده‌دار بود.

• عنوان درس: تحولات هویتی جهان اجتماعی (علل بیرونی)

• شماره صفحه: ۱۰۵

بخوانید و پاسخ دهید:

سه سند از اسناد به دست آمده از سفارت آمریکا در سال ۱۳۵۹ در اختیار شما قرار می‌گیرد. پس از مطالعه به پرسش‌ها پاسخ دهید.

این متن بخشی از گزارش بازرسان آمریکایی است که از طرف دفتر بازرسی وزارت خارجه آمریکا برای بررسی نحوه روابط با ایران در اکتبر ۱۹۷۴ (مهر ۱۳۵۱) به ایران آمده بودند:

«سفیر (آمریکا در ایران) می‌تواند شاه را هروقت که بخواهد فوراً ببیند و از آن گذشته، گاهی اوقات همچنین به وزیر متنفذ دربار، نخست‌وزیر و سایر مقامات کلیدی نظامی و غیرنظامی دسترسی دارد. وی آشنایی گسترده‌ای با سایر مقامات ارشد دولتی، مجلس، تجار عمده، دانشگاهیان و دیگر گروه‌های روشنفکر دارد. قائم مقام میسیون (هیئت)، در صورت لزوم دسترسی به افسران نظامی، مقامات زیرکابینه و وزرا دارد و مستشاران سیاسی و اقتصادی با رده‌های مناسب دولتی و بخش خصوصی تماس خوبی دارند. به‌طور کلی تماس‌های میسیون (هیئت) بسیار خوب بوده و حوزه وسیعی از صحنه ایران را فرا می‌گیرد... تنها مقام دیگر آمریکایی که گاهی با شاه ملاقات می‌کند، رئیس سیا (C.I.A)* است. بازهم سفیر قبل و بعد از این ملاقات‌ها به‌طور کامل در جریان قرار می‌گیرد.»

*آژانس اطلاعات مرکزی آمریکا (C.I.A - Central Intelligence Agency)

(مؤسسه مطالعات و پژوهش‌های سیاسی، اسناد لانه جاسوسی آمریکا، جلد اول، چاپ سوم، صفحه ۴۰۴)

متن زیر از نامه «جان. ال. واشیورن» (منشی دوم سفارت آمریکا) استخراج شده که در آگوست ۱۹۷۳ (مرداد ۱۳۵۲) به «ریچارد هلمز» (سفیر وقت آمریکا در ایران) نوشته است:

«ایران درحالی که مخاطره قابل ملاحظه‌ای برای خودش وجود دارد، برای آمریکا کمک‌های فراوان و امکانات وسیعی برای کارهای جاسوسی و اطلاعاتی فراهم کرده است. به‌صورتی مبهم می‌دانم که ایران به ایالات متحده اجازه داده است که از طریق ایران استراق سمع از کشورهای همسایه بکند و اینکه ارتباط کاری نزدیکی بین ساواک و سیا (C.I.A) وجود دارد.»

(مؤسسه مطالعات و پژوهش‌های سیاسی، اسناد لانه جاسوسی آمریکا، جلد اول، چاپ سوم، صفحه ۳۷۴)

متن آخر قسمتی از گزارش بازرسان وزارت خارجه آمریکاست که در سپتامبر ۱۹۷۸ (شهریور ۱۳۵۷) با عنوان هدایت روابط با ایران تهیه شده است:

عنوان درس: ربع قرن سیطره آمریکا بر ایران

شماره صفحه: ۱۴۱

«یکی از مسائل دیگر به میزان حضور آمریکا که اکنون معادل ۴۰ هزار نفر برآورد شده، مربوط است؛ بخش اعظم این آمریکایی‌ها به‌خاطر فعالیت‌های نظامی در ایران حضور دارند ... دولت ایران نیز که هزینه این حضور آنها را تأمین می‌کند، از هیچ‌گونه همکاری فروگذار نکرده است.»

(مؤسسه مطالعات و پژوهش‌های سیاسی، اسناد لانه جاسوسی آمریکا، جلد ششم، چاپ سوم، صفحه ۸۲۱)

۱. روابط غیررسمی و خارج از عرف (روابط بین‌الملل) بین ایران و آمریکا را که در متن اسناد بالا ذکر شده، فهرست کنید.

۲. به‌نظر شما این شکل از روابط و دسترسی نامحدود مأموران و مقامات آمریکایی به ارکان حکومت پهلوی چه اثراتی بر شرایط و آینده ایران داشت؟

دولت منوچهر اقبال

در فروردین ۱۳۳۶، حسین علاء از نخست‌وزیری استعفا کرد و دکتر منوچهر اقبال، وزیر دربار، به نخست‌وزیری رسید.

محمدرضا پهلوی که حکومتش با مشکل فقدان مشروعیت و نبود آزادی سیاسی روبه‌رو بود، برای جلب افکار عمومی، دست به تأسیس دو حزب «ملیون» (اکثریت) به رهبری نخست‌وزیر، دکتر اقبال، و «حزب مردم» (اقلیت) به رهبری اسدالله علم زد.

از آن به بعد، سال‌های طولانی، مطبوعات کشور صحنه جنجال‌های سطحی و ساختگی میان دو حزب دولتی بودند تا توهم وجود دموکراسی‌های غربی در ایران را در ذهن‌ها ایجاد کنند.^۱

پرسش‌های نمونه

۱. پس از کودتای ۲۸ مرداد، چه وضعیتی بر مملکت حاکم شد؟
۲. علت مخالفت شهید نواب صفوی با پیمان بغداد چه بود؟
۳. تأسیس ساواک از چه جنبه‌هایی برای آمریکا اهمیت داشت؟
۴. بیگانگان چه نقشی در تأسیس و اداره کردن ساواک داشتند؟

اندیشه و جست و جو

۱. در مورد واقعه ۱۶ آذر ۱۳۳۲ و یا واقعه اول بهمن ۱۳۴۰ دانشگاه تهران مطلبی تهیه کنید.
۲. در زمینه دستگیری و محاکمه اعضای یکی از احزاب سیاسی در دوره حاکمیت فرمانداری نظامی تهران مطلبی تهیه کنید.

۱. کاتوزیان، اقتصاد سیاسی ایران، ص ۲۴۲.

کارشناسان مسائل ایران در وزارت امور خارجه آمریکا، گزارش‌هایی^۱ از وضعیت فساد حکومت شاه و سرکوب مخالفان سیاسی رژیم پهلوی تهیه کردند که نشان می‌داد وجود یک سلسله اصلاحات اقتصادی - اجتماعی در ایران ضروری است.^۲

علاوه بر این، صنایع و اقتصاد آمریکا و کشورهای غربی نیازمند بازارهای مصرف جدیدی بود و کشورهای خاورمیانه به علت ساختار اقتصادی مبتنی بر رژیم ارباب و رعیتی، امکان مصرف تولیدات جدید را نداشتند.^۳

به باور زمامداران آمریکا، اصلاحات اقتصادی و اجتماعی می‌توانست ضمن جلوگیری از «انقلاب سرخ» و کاهش خطر کمونیسم، زمینه ایجاد «انقلاب سفید» را فراهم آورد و از گسترش فعالیت‌های مردمی علیه حکومت‌های دیکتاتور و دست‌نشانده آمریکا جلوگیری کند.^۴

بیشتر بدانید

متن زیر قسمتی از گزارشی است که با مهر خیلی محرمانه در سپتامبر ۱۹۷۸ (شهریور ۱۳۵۷) توسط بازرسان وزارت خارجه آمریکا نوشته شده است و در بین اسناد موجود در سفارت آمریکا یافت شده است:

«ایران به خاطر موقعیت جغرافیایی، منابع نفتی و نفوذ سیاسی خویش در منطقه از اهمیت استراتژیک ویژه‌ای برخوردار است. هدف سیاست‌های آمریکا تداوم کشوری با ثبات، مستول و دوست است که برای آمریکا و هم‌پیمانانش تسهیلات اطلاعاتی و نظامی استراتژیک فراهم آورده و دسترسی آنها به نفت و بازارهایش را ممکن سازد و در منطقه نقش سازنده‌ای را من جمله در زمینه محدودسازی نفوذ شوروی ایفا کند. این خط مشی‌ها تاکنون کاربرد خوبی داشته است.»

(مؤسسه مطالعات و پژوهش‌های سیاسی، اسناد لانه جاسوسی آمریکا، جلد ششم، صفحه ۸۲۰)

فکر کنید و پاسخ دهید:

منظور از انقلاب سفید، ماهیت و اهداف آن چیست؟

۱. این گزارش‌ها در اواخر سال ۱۳۳۹ توسط جان. دبلیو بولینگ John. W. Bouling و اوایل سال ۱۳۴۰ توسط کوتیلربانک تهیه شد.

۲. نجاتی، تاریخ بیست و پنج ساله ایران، ج ۱، صص ۱۳۶-۱۳۸.

۳. با گذشت سالیانی که از جنگ جهانی دوم سیری شده بود؛ صنایع و اقتصاد اروپا دوباره فعال گردیده و نیاز به بازارهای مصرف احساس می‌شد. ن. ک: الهی، دیکتاتوری کارتل‌ها، ص ۵.

۴. گازیوروسکی، سیاست خارجی آمریکا و شاه، ص ۱۷۲؛ نجاتی، تاریخ بیست و پنج ساله ایران، ج ۱، ص ۱۳۳.

عنوان درس: زمینه‌ها و هدف‌های اصلاحات امریکایی در ایران

شماره صفحه: ۱۱۴۴

درس نوزدهم

تحولات ایران پس از تبعید امام خمینی

در این درس مهم‌ترین تحولات سیاسی، اجتماعی و اقتصادی ایران در فاصله ۱۳۴۳ تا ۱۳۵۶ ش و تداوم مبارزه امام خمینی و ملت ایران با رژیم پهلوی مورد بررسی و تحلیل قرار می‌گیرد.

اوضاع سیاسی ایران در فاصله ۱۳۴۳ تا ۱۳۵۶ ش

سیاست داخلی: در این سال‌ها امیرعباس هویدا نخست‌وزیر بود. دوران نخست‌وزیری او که سیزده سال طول کشید، اوج استبداد و دیکتاتوری محمدرضا شاه در ایران است. نخست‌وزیر، وزیران، نمایندگان مجلس شورای ملی و مجلس سنا و حتی مقامات پایین‌تر از آن، براساس میل و خواست شاه عزل و نصب و با انتخاب می‌شدند. شاه در تمام امور و شئون کشور دخالت می‌کرد و دولت و دو مجلس مجری فرامین او بودند. محمدرضا شاه حتی حزب‌های فرمایشی و دولت ساخته را تعطیل و نظام تک‌حزبی برقرار کرد و همه مردم ایران را مکلف ساخت که در حزب شاه، یعنی حزب رستاخیز عضویت یابند. حزب رستاخیز به مثابه یک سازمان امنیتی جدید در ذیل ساواک فعالیت خود را آغاز کرد که علاوه بر فعالیت‌های به‌ظاهر حزبی، عملکرد تمام گروه‌ها و بخش‌های فعال در سیاست رژیم را رصد کرده و گزارش آن را به شاه منتقل می‌نمود.

بخوانید و پاسخ دهید:

در میان اسناد به‌دست آمده از سفارت آمریکا در تهران، جزوه‌ها یا کتابچه‌هایی موجود است که توسط کارشناسان آمریکایی تهیه شده است. هدف از تهیه این جزوه‌ها آشنایی مقدماتی افرادی بود که به منظور مأموریت‌های مختلف سیاسی، نظامی و اقتصادی از طرف دولت آمریکا به ایران می‌آمدند. در ادامه بخش کوچکی از جزوه‌ای با عنوان «نخبگان ایران و تقسیم قدرت در ایران» را می‌خوانید که در فوریه ۱۹۷۶ (بهمن ۱۳۵۴) نگاشته شده است. نویسنده این متن شخصی به نام «ارنست. آر. اونی» می‌باشد که مسئول جمع‌آوری اطلاعات درباره یونان، ترکیه و ایران در آژانس مرکزی آمریکا (C.I.A) بین سال‌های ۱۳۲۹ تا ۱۳۵۸ بوده است.

عنوان درس: تحولات ایران پس از تبعید امام خمینی

شماره صفحه: ۱۶۳

«در طول ۱۲ سال گذشته مجلس آلت دست شاه بوده است و مقاصد شاه را برآورده می‌کرده است و تمام نمایندگان که با دقت به وسیله شاه انتخاب می‌شوند، حامی برنامه‌های شاه می‌باشند ... انتخابات ایران تقریباً همیشه با تقلب و فریب همراه بوده است که این نوع ریاکاری حداقل تا زمانی که محمدرضا در سال ۱۹۶۰ بر ایران مسلط گشت، دارای شکل ثابتی نبوده است. در هر حوزه انتخاباتی نمایندگان از پر قدرترین افرادی که در ناحیه بودند انتخاب می‌شدند، که این می‌توانست شامل مالکین بزرگ یا فئودال‌ها و یا اینکه رؤسای قباایل و یا فرماندهان نظامی باشند. دولت و مجلس می‌توانند در محل برای برگزاری انتخابات فعالیت کنند و این دو عامل اغلب در انتخابات باهم درگیر بودند. ... فعالیت مجلس بیشتر در مورد چگونگی اجرای برنامه‌های شاه دور می‌زند [ولی] خود برنامه‌ها هرگز مورد سؤال قرار نمی‌گیرد.» (مؤسسه مطالعات و پژوهش‌های سیاسی، اسناد لانه جاسوسی آمریکا، جلد اول، صفحات ۲۴۱، ۲۴۲ و ۲۵۱)

متن زیر قسمتی از گزارش محرمانه‌ای است که جک میکولوس (کاردار وقت سفارت آمریکا در ایران) در جولای ۱۹۷۵ (تیر ۱۳۵۴ - تقریباً سه ماه پس از تشکیل حزب رستاخیز) برای وزارت خارجه آمریکا تهیه کرده است:

«ناراحتی شاه از انتقادات هرچند محدودی که در سیستم چندحزبی مطرح می‌شد، عامل مهمی در تصمیم او به حذف جناح مخالف، ولی رام ایران بود. ... موقعی که انتقادهای این دو دبیر کل، باعث ناراحتی شاه یا هویدا شد به سادگی مرخص شدند* . عامل مؤثر دیگر در تصمیم شاه ممکن است همان نظر مشهورش درباره دموکراسی غربی باشد. او اعتقاد دارد که این دموکراسی حتی در همان جوامعی که آن را پدید آوردند، نمی‌تواند آن چنان که انتظار می‌رود موفق باشد. او به دموکراسی به عنوان پدیده‌ای بسیار مجزا از جو فرهنگی و سیاسی ایران می‌نگرد. به نظر او ایران تنها تحت حکومت‌های بسیار متمرکز و مستبد قادر بوده است به عظمت دست یابد. در این زمینه، حزب رستاخیز ملت ایران را می‌توان قدمی دیگر به سوی افزایش تسلط بر این جامعه دانست. اخراج روزنامه‌نگاران دارای سوابق مشکوک، تعطیل اجباری روزنامه‌ها و مجلات کوچک، اتخاذ سیاست خشن نسبت به ناآرامی‌های سابقه‌دار دانشجویی (که از آغاز دسامبر ۱۹۷۴ تا آخر مارس ۱۹۷۵ طول کشید) همگی نمودار اتخاذ سیاست تندتر در مورد آنها که فعالیت در فضای سیاسی فعلی ایران را نمی‌پذیرند، می‌باشد. ... حزب رستاخیز حائز مکانیسمی است که علاوه بر ایجاد امکان راه‌یابی در فعالیت سیاسی وسیله‌ای قانونی نیز برای شناسایی مخالفین نامطلوب می‌باشد. بنای حزب رستاخیز بر این نظریه شاه است، که معترضان به برنامه او در ایران باید بین زندان، تبعید یا محو شدن، یکی را انتخاب کنند.» (همان، صفحات ۲۸۱ و ۲۸۲)

* دو دبیرکل حزب «مردم»، علی‌نقی کنی و ناصر عامری در پی انتقاد به حکومت از ساختار حزب حذف شدند.

«نخست‌وزیر هویدا چندین بار اعلام نمود که عدم ثبت‌نام در رأی‌گیری ایجاد زیان به حزب جدید محسوب خواهد گردید و مهم‌تر از آن به شناسنامه شرکت کنندگان مهر نقش خواهد شد. آنان که شناسنامه‌شان عاری از این نقش باشد از خدمات اساسی مثل ویزای خروج محروم خواهند شد.» (همان، صفحه ۲۸۶)

عنوان درس: تحولات ایران پس از تبعید امام خمینی

شماره صفحه: ۱۶۴

با توجه به اطلاعات داده شده به پرسش‌های زیر پاسخ دهید :

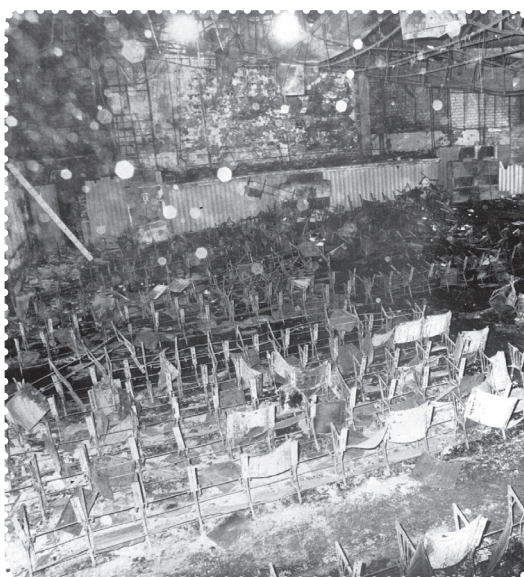
۱. چه کسانی امکان راه‌یابی به مجلس را داشتند؟
۲. احزاب و گروه‌های مستقل در ساختار انتخابات چه جایگاهی داشتند؟
۳. با توجه به اینکه قانون اساسی ایران در دوران پهلوی بر پایه نظام سلطنتی مشروطه نوشته شده بود، محمدرضا شاه چه میزان به اصول قانون اساسی پایبند بود؟

در سال‌های مذکور شاه با تبلیغات وسیع، اصلاحات موسوم به انقلاب سفید را به اجرا گذاشت. تمام رسانه‌ها و ابزارهای تبلیغی رژیم مأموریت داشتند از برنامه‌های انقلاب سفید تعریف و تمجید کنند. در عرصه فرهنگی، رژیم برنامه‌های گسترده‌ای را به قصد تضعیف ارزش‌های دینی و ملی و ترویج فرهنگ غربی تدارک دید. شاه جشن‌های تاج‌گذاری و جشن‌های ۲۵۰۰ ساله را به همین منظور و با نوعی حس تفاخر برگزار کرد. این جشن‌ها رژه‌های بلندپروازانه شاه بود. او در مقایسه با بسیاری از شخصیت‌های مطرح جهان فاقد مقبولیت مردمی بود و برای کسب اعتبار کاذب، درصدد برآمد، حکومت و شخصیت خود را به کوروش، پادشاه بزرگ هخامنشی پیوند زند و از این طریق محبوبیت و مشروعیتی کسب کند. او با این کار، چندین هزار سال تمدن ایران باستان قبل از هخامنشیان و نیز هزار و چهارصد سال از تمدن ایران اسلامی را نادیده گرفت. تغییر تقویم هجری شمسی به تقویم شاهنشاهی نیز در همین راستا بود. نتیجه این اقدام‌ها، تخریب و تضعیف مؤلفه‌های هویت ملی بود.

حکومت شاه در فاصله سال‌های ۱۳۴۳ تا ۱۳۵۶ش، سیاست فشار بر منتقدان و سرکوب مخالفان را شدت بخشید. نیروهای ساواک، شهربانی و ژاندارمری برای مقابله با مردم بسیج شدند؛ برای هماهنگی مطلوب در میان نیروهای سرکوبگر، کمیته مشترک ضدخرابکاری شکل گرفت. دستگیری، حبس، تبعید و ممنوع المنبر کردن، کمترین اقدام نیروهای امنیتی رژیم در برابر منتقدان و مخالفان بود. شدیدترین برخورد با مخالفان در فاصله سال‌های ۱۳۵۰ تا ۱۳۵۵ش صورت گرفت. در این سال‌ها ساواک وحشیانه‌ترین شیوه‌های شکنجه را علیه مبارزان به کار برد؛ جمع زیادی در زیر شکنجه شهید شدند و برخی دیگر تیرباران شدند.

زندانی و تبعید کردن روحانیان، دانشمندان، فرهنگیان، استادان دانشگاه و نویسندگان پیامدهای منفی بسیاری برای رژیم داشت. براساس اعلام سازمان عفو بین‌المللی، ایران در سال‌های مذکور از نظر تعداد زندانیان سیاسی، با حدود دویست هزار زندانی مقام سوم را در جهان داشت.^۱

۱. کرباسچی، هفت هزار روز، ج ۲، ص ۷۴۵.

سینما رکس آبادان

قیام مردم قم و تبریز :
انتشار مقاله اهانت آمیز در روزنامه
«اطلاعات»، با واکنش فوری طلاب،
روحانیون و مردم قم روبه‌رو شد.
تظاهرات روز نوزدهم دی ماه،
منتهی به حمله نیروهای نظامی به
مردم شد که طی آن، چهارده نفر
کشته و عده زیادی مجروح و جمعی
از علما و روحانیون نیز دستگیر و
تبعید شدند اما دامنه اعتراض‌ها
افزایش یافت. در بیست و نهم
بهمن، در شهر تبریز برای شهدای
قم، مراسم «اربعین» (چهلیم) برگزار
شد و ارتش، مردم را به گلوله بست.

بیشتر بدانید

درحالی که مقامات حکومت پهلوی می‌خواستند سرکوب سخت تظاهرات تبریز را مخفی نگه دارند، گزارش خیلی محرمانه سفارت آمریکا نشان می‌دهد که نیروهای شاه از تانک‌های انگلیسی و آمریکایی برای سرکوب مخالفان استفاده کرده‌اند.
در اسناد به‌دست آمده از سفارت آمریکا در مورد وقایع تبریز چنین گزارش شده است :

خیلی محرمانه
از : سفارت آمریکا، تهران
موضوع : اغتشاشات تبریز
۲۷ فوریه ۱۹۷۸ / ۸ اسفند ۱۳۵۶
به : وزارت خارجه، واشنگتن دی.سی

«تحقیقات دولت ایران پیرامون اغتشاشات ۱۸ فوریه تبریز بدون اعلامیه دیگری همچنان ادامه دارد. بیش از ۶۰۰ نفر دستگیر شدند ولی حدود ۴۰ نفر آزاد گردیده‌اند ... مقامات سفارت انگلیس (محموظ بماند) که از تبریز بازدید کردند به سفارت گفتند که منبع انگلیسی‌ها در نیروهای موتوریزه، در روز تظاهرات، استفاده از تانک‌های چیفتن و اسکوریون (انگلیسی) و تانک‌های ام ۴۷ آمریکایی و نفربرهای زرهی روسی را به چشم دیده است. همین منبع گفت افراد محلی قبل از حضور تانک‌ها در شهر، آنها را در حومه و خارج از شهر دیده‌اند.»

(مؤسسه مطالعات و پژوهش‌های سیاسی، اسناد لانه جاسوسی آمریکا، جلد نهم، چاپ سوم، صفحه ۳۷)

عنوان درس: ایران در مسیر انقلاب اسلامی

شماره صفحه: ۱۷۸

تشکیل دولت نظامی ازهاری

در سیزدهم آبان ۱۳۵۷، جمع زیادی از دانشجویان و دانش آموزان تظاهرکننده، در دانشگاه تهران، توسط نیروهای نظامی و انتظامی به شهادت رسیدند. پخش صحنه‌هایی از این ماجرا در تلویزیون، احساسات مردم را برانگیخت. به دنبال آن، شریف امامی از نخست‌وزیری برکنار و ارتشبد ازهاری، به جای او منصوب شد اما در همان روز، مجدداً در تهران تظاهراتی شدیدتر برگزار گردید و طی آن، بخشی از سفارت انگلیس به آتش کشیده شد. در روز پانزدهم آبان، شاه طی سخنانی، اعتراف کرد که «پیام انقلاب ملت ایران» را شنیده است و سوگند یاد کرد که خطاها و فساد و ظلم و بی قانونی، دیگر تکرار نخواهد شد.^۱

بخوانید و پاسخ دهید

در اسناد به دست آمده از سفارت آمریکا در مورد وقایع این روزها چنین گزارش شده است :

از : وزارت امور خارجه واشنگتن دی.سی
به : کلیه پست‌های دیپلماتیک اروپایی فوری
۶ نوامبر ۱۹۷۸، ۱۵ آبان ۱۳۵۷

موضوع: گزارش وضع ایران

بعد از استعفای دیروز نخست‌وزیر شریف امامی، بامداد امروز شاه ژنرال ازهاری را به عنوان رهبر یک دولت نظامی معرفی کرد. در یک سخنرانی صلح‌آمیز که او «دولت مراقب» برای جلوگیری از هرج و مرج و بی‌نظمی را، زمانی تشکیل داد که دیگر هیچ شانس برای یک ائتلاف وجود نداشت. او قول داد «اشتباهات گذشته، اعمال غیرقانونی و ظلم‌ها و فساد» را جبران کند. او متعهد شد، که به زودی یک دولت ملی را برسر کار بیاورد تا آزادی‌های اساسی را برقرار ساخته، یک انتخابات عمومی انجام دهد. ... سولیوان (سفیر وقت آمریکا در ایران) گزارش می‌دهد که اگرچه واحدهای زرهی مشاهده می‌شوند، ولی سیل نظامیان آن‌طور که او انتظار داشت ظاهر نشده‌اند. وقتی که شاه سولیوان را احضار کرد که به او تشکیل دولت نظامی را اطلاع دهد، سولیوان به او گفت که تجمعات دوباره در حال شکل‌گیری بودند و محدود سربازان حاضر منفعل به نظر می‌رسیدند. شاه قول داد که دوباره ارتش را بسیج کند. براساس گزارش آسوشیتدپرس تظاهرکنندگان دوباره داخل سفارت انگلیس شدند.»

(مؤسسه مطالعات و پژوهش‌های سیاسی، اسناد لانه جاسوسی آمریکا، جلد دوم، چاپ سوم، صفحات ۱۸ و ۱۹)

با توجه به متن گزارش بگوئید بین اعلام پشیمانی شاه در سخنرانی تلویزیونی از یک سو و اعلام تشکیل دولت نظامی و گفت‌وگوی او با سولیوان از سوی دیگر چه تناسبی برقرار است؟

۱. اطلاعات، ۱۶/۸/۱۳۵۷.

• عنوان درس: پیروزی انقلاب اسلامی

• شماره صفحه: ۱۸۳

استعفای دولت موقت انقلاب

مهندس بازرگان به علت ملاقات محرمانه^۱ با برژینسکی مشاور امنیت ملی کارتر که از آمرین مستقیم کشتار مردم ایران در زمان شاه بود، مورد اعتراض شدید گروه‌های سیاسی و انقلابیون واقع شده بود.^۲ از سوی دیگر ورود شاه به آمریکا و نگرانی‌های فزاینده از مداخلات سفارت آمریکا در تهران موجب تسخیر سفارت آمریکا، توسط گروهی از دانشجویان و به گروگان گرفتن اعضای سفارت در روز سیزدهم آبان ماه ۱۳۵۸ شد. مجموع این عوامل باعث شد بازرگان در چهاردهم آبان ۱۳۵۸ استعفا دهد. امام خمینی، نیز پس از قبول استعفای وی اداره کشور را به «شورای انقلاب» سپرد.^۳

پرسش‌های نمونه

۱. امام خمینی چه وظایفی را به دولت موقت محول کرد؟
۲. قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران چگونه تدوین و تصویب شد؟
۳. مهم‌ترین دسیسه‌ها و توطئه‌های آمریکا را بر ضد انقلاب اسلامی برشمارید.
۴. گروه‌های ضد انقلاب خواستار چه تغییراتی در انقلاب اسلامی بودند؟

اندیشه و جست و جو

– در مورد همکاری‌های داوطلبانه مردم با حکومت نوپای جمهوری اسلامی مطلبی تهیه کنید
(گفت‌وگو با بزرگ‌ترها، یکی از راه‌های انجام این تحقیق است).

۱. پس از پیروزی انقلاب اسلامی و سرنگونی رژیم شاه، مهندس بازرگان در مصاحبه با نیویورک تایمز چنین می‌گوید: «دولت ایران مشتاق است روابط خوب خود را با آمریکا از سرگیرد.» (روزنامه اطلاعات مورخ ۱۳۵۷/۱۱/۳۰) و در جایی دیگر، علی‌رغم سابقه کودتای ۲۸ مرداد و روابط خسارت‌بار آمریکا و ایران، مهندس بازرگان در مصاحبه با خبرنگار نیویورک چنین گفت: «ما روابط دوستانه‌ای با ایالات متحده داشته‌ایم و میل داریم این روابط را با ایالات متحده و تمامی کشورهای جهان حفظ کنیم.» (همان، روزنامه اطلاعات مورخ ۱۳۵۷/۱۲/۳).
تحلیلی که در اسناد لانه جاسوسی آمریکا نیز درج شده است، نشانگر تفاوت دیدگاه مهندس بازرگان و امام خمینی در مسئله رابطه با آمریکا است: «دولت موقت ایران و [امام] خمینی [ره] درباره ارزش مناسبات با آمریکا اختلاف نظر دارند. ماهیت ضدآمریکایی نظریات [امام خمینی] [ره] باعث شده است که فعالیت‌های ضدآمریکایی افزایش یابد، درحالی که دولت موقت ایران اهمیت مناسبات حسنه را با ما [آمریکایی‌ها] به رسمیت شناخته است، آیت‌الله خمینی و اطرافیان او چنین اهمیتی را به رسمیت نمی‌شناسند.» (اسناد لانه جاسوسی، ۱۳۸۶، ج ۲، ص ۲۱۲).
۲. کدی، همان، ص ۴۴۲؛ سمیعی، طلوع و غروب دولت موقت، صص ۲۳۲، ۲۳۸-۲۴۰.
۳. ن. ک: سمیعی، طلوع و غروب دولت موقت، ص ۲۴۰.

عنوان درس: دولت موقت مهندس مهدی بازرگان

شماره صفحه: ۱۹۹

■ دادگاه سران حزب توده؛ این حزب از سازمان یافته‌ترین گروه‌های سیاسی چپ و مخالف شاه بود که با سرکوب گسترده از سوی حکومت پهلوی روبه‌رو شد.
■ دیدار ارتشبد طوفانیان معاون وزیر جنگ حکومت پهلوی با موشه‌دایان وزیر اسرائیل، برای همکاری مشترک نظامی

بخوانیم و پاسخ دهیم

تأثیر شگفت انقلاب اسلامی ایران بر معادلات و روابط و نظام‌های سیاسی و فرهنگی چنان عمیق و گسترده بود، که کارشناسان آمریکایی در محرمانه‌ترین گزارش‌های خود ناچار به آن اقرار کردند. گزارش زیر که برای سران وزارت خارجه آمریکا تهیه شده از جمله آن‌هاست:

استانلی تی. اسکودرو

خیلی محرمانه

چه اشتباهی در ایران رخ داد؟

در تمام مدت بعد از جنگ (جهانی دوم) و به‌خصوص از سال ۱۹۵۳ (۱۳۳۲ هجری شمسی) به این طرف، آمریکا با شاه ایران و رژیمش رابطه‌ای بسیار نزدیک برقرار نمود. ما در سرنگونی نخست‌وزیر چپ‌گرا و ناسیونالیست یعنی مصدق و بازگرداندن شاه از تبعید مختصرش در اروپا، نقش بسیار مؤثری را ایفا نمودیم. ما چند میلیارد دلار در زمینه پروژه‌های کمک دوجانبه مصرف کردیم که بسیاری از آنها به‌خوبی قابل درک بود و مورد تمجید قرار گرفت. براساس منافع مشترک امنیتی و نیز قدرت خرید ایران، ما به ایران کمک کردیم تا به‌صورت قدرت بی‌چون و چرا در خلیج فارس درآید. ما در آن کشور دارای هزاران مستشار و تکنیسین نظامی و غیرنظامی بودیم. از حاکمی نیرومند و مستبد حمایت می‌کردیم که در نتیجه بصیرت خویش به ضرورت عمران ملی پی برده بود و ظاهراً آن قدر شجاع بود که هدایت ایران را در مسیر اصلاحات اقتصادی و اجتماعی ملی به‌دست گرفت تا ایران بتواند به قرن بیستم وارد شود. ... شرح کامل وقایع و نیروهایی که منجر به سقوط دیکتاتوری شاه گردید تا مدت‌ها موضوع بحث‌های علمی خواهد بود. به هر حال، در این نوشتار امکان این کار نیست. ولی می‌توان گفت که این وضع به‌طور مسلم نتیجه مستقیم یک انقلاب اصیل داخلی بود، نه ناآرامی و آشوب هدایت شده از خارج.

... سال‌ها سرکوب، فساد، عدم مدیریت، چاپلوسی و تملق، وعده‌های توخالی و عدم سیاست و کارایی کلی هر دو ستون رژیم را تضعیف و باعث شد که بسیاری از ایرانی‌ها که به هر حال نسبت به حکومت خویش بدبین و بی‌اعتماد هستند، نسبت به موفقیت‌های چشمگیر و باارزش حکومت

• عنوان درس: انقلاب اسلامی ایران؛ نقطه عطف بیداری اسلامی

• شماره صفحه: ۱۱۹

سلطنتی واقعیات را نادیده بگیرند. نوآوری سریع و فرصت‌های آموزشی رو به رونق نیز صحنه را برای سقوط پهلوی فراهم نمود.

منبع: اسناد لایحه جاسوسی آمریکا، جلد ۷، صص ۴۳ تا ۴۷، سند شماره ۱۲، مؤسسه مطالعات و پژوهش‌های سیاسی

نکات قابل برداشت:

- ۱- دخالت مستقیم آمریکا در سرنگونی حکومت ملی و قانونی دکتر مصدق
 - ۲- حفظ منافع آمریکا توسط شاه در خلیج فارس
 - ۳- تمجید از شاه به خاطر اجرای طرح‌های مورد قبول آمریکا
 - ۴- اصیل بودن انقلاب اسلامی و عدم وابستگی آن به هیچ کشور و سازمان خارجی
 - ۵- اقرار به فساد گسترده و ناکارآمدی رژیم پهلوی
 - ۶- فاصله زیاد میان عدم مدیریت و ناکارآمدی رژیم پهلوی و اقدامات کوچک اقتصادی و اجتماعی
- سؤال: پرسش و پاسخ سند مذکور را نقد و ارزیابی کنید؟ پرسش چیست؟ پاسخ کدام است؟

امام خمینی به عنوان یک مرجع دینی، مردم و عالمان را از موضع مقاومت منفی به فعالیت رقابت آمیز بازگرداند. این فعالیت رقابت آمیز، با اعتراض به کاپیتولاسیون و رفتار استعماری شاه آغاز شد ولی در حد یک حرکت اصلاحی نماند و به صورت یک حرکت انقلابی درآمد که حذف شاهنشاهی و تحقق حکومت اسلامی را دنبال می‌کرد.

در اندیشه اجتماعی و سیاسی شیعی، حاکمیت آرمانی دینی، حاکمیت الهی است که به وسیله پیامبر ﷺ و اهل بیت علیهم السلام تحقق پیدا می‌کند و در زمان غیبت امام زمان ﷺ اجرای احکام الهی، وظیفه کسانی است که هم به احکام و شرایط اجرای آنها آگاه و عالم باشند و هم به علم و آگاهی خود عامل باشند و به آن عمل کنند.

مشکل عدالتخانه این بود که رفتار عادلانه را به کسانی تحمیل می‌کرد که با معیارهای الهی به قدرت نرسیده بودند. آنها قدرت را با شمشیر قوم و عشیره یا حمایت دولت‌های استعمارگر به دست آورده بودند؛ عالم به عدالت نبودند و عمل به عدالت نیز به قدر کافی در شخصیت آنها نهاده نشده بود. به همین دلیل، در شرایطی که به نظر می‌رسید برقراری حاکمیت آرمانی امکان پذیر نیست، مشروطه در مقایسه با نظام استبدادی ترجیح داده شد.

انقلاب اسلامی، بازگشت مردم ایران به حرکت ناتمامی بود که در مشروطه آغاز کرده بودند. این بازگشت با هزینه نزدیک به صدسال تجربه تاریخی انجام می‌شد؛ تجربه رقابت با منورالفکران غرب‌گرا، استبداد استعماری و روشنفکرانی که در حاشیه بلوک شرق و غرب عمل می‌کردند.

گفت و گو کنید

درباره شباهت‌ها و تفاوت‌های انقلاب مشروطه و انقلاب اسلامی ایران گفت و گو کنید.

عنوان درس: انقلاب اسلامی ایران؛ نقطه عطف بیداری اسلامی

شماره صفحه: ۱۲۰

فلسطین یکی از عرصه‌های تقابل بلوک شرق و غرب شده بود. دولت اسرائیل با حمایت‌های مالی و تسلیحاتی آمریکا و کشورهای اروپایی وابسته به بلوک غرب تجهیز می‌شد و جبهه مقابل با سلاح‌های روسی می‌جنگید.

دولت مصر به رهبری جمال عبدالناصر، مظهر ناسیونالیسم عربی بود اما پس از مرگ او، انور سادات، رئیس‌جمهور وقت مصر با امضای قرارداد کمپ دیوید، اسرائیل را به رسمیت شناخت و این مسئله، موقعیت گروه‌های فلسطینی را تضعیف کرد.

انقلاب اسلامی ایران، الگوی نوینی در برابر امت اسلامی قرار داد و افق جدیدی را به‌روی جهان اسلام گشود. اهمیت این انقلاب فقط به این دلیل نبود که مهم‌ترین قدرت حامی اسرائیل در منطقه، یعنی شاه را ساقط کرده بود، بلکه در راهکاری بود که برای مبارزه با صهیونیسم ارائه می‌داد.

بخوانیم و پاسخ دهیم

ایران مهم‌ترین قدرت حامی رژیم صهیونیستی در منطقه

رژیم صهیونیستی که سرزمین فلسطین را اشغال کرد و صدها هزار فلسطینی را از خانه‌شان آواره ساخت و بسیاری از زنان و مردان و کودکان را کشت، رابطه‌ای صمیمی و مخفیانه با محمدرضا شاه داشت. کمک‌های محمدرضا به این رژیم چنان مؤثر بود که سرنگونی وی ضربه سنگینی را بر رژیم صهیونیستی وارد کرد. گزارش خیلی محرمانه کارشناس آمریکایی که برای وزارت خارجه خودشان تهیه شده، بیانگر این حقیقت است:

طبقه‌بندی: خیلی محرمانه

تاریخ: ۴ ژانویه ۱۹۷۹ (۱۴ دی ۱۳۵۷)

سفارت آمریکا، تل‌آویو به: وزارت خارجه، واشنگتن

موضوع: اسرائیل و تحولات ایران

۱- خلاصه: اسرائیلی‌ها با حالت بهت‌زده و هراسناکی سیر فروریختگی ایران به اعماق را نظاره کرده‌اند. انتظار می‌رود که انقراض رژیم شاه تعصب‌گرایی اسلامی نوظهور را در خاورمیانه تقویت نماید که به‌طور مؤثر بر فروش نفت به اسرائیل تأثیر می‌گذارد، هشتاد هزار یهودی ایرانی را در معرض خطر قرار می‌دهد و سپس ثبات منطقه‌ای را که در پی ریزی جریان صلح خاورمیانه در سال‌های آتی عامل مهمی می‌باشد، مورد تهدید قرار خواهد داد. فقط تعداد معدودی از افراد تردید دارند که دولت بعدی تهران رابطه اسرائیل با ایران را قطع نماید.

۲- درست مثل همه ما، اسرائیلی‌ها با حالت بهت‌زده و هراسناک سیر فروریختگی ایران به اعماق را نظاره کرده‌اند. آنها معتقدند رژیم ثابت قدم، وفادار، دوست و طرفدار غرب شاه، به‌صورت اصلاح‌ناپذیری از هم پاشیده شده و در انتظار جانشین پیش‌بینی شده‌اش می‌باشد. در برخی افراد این شبهه وجود دارد که دولت بعدی تهران به رهبری هر که باشد به اکثر و اگر

نه تمام جنبه‌های رابطه نزدیک و از روی دقت ایجاد شده بین ایران و اسرائیل، پایان می‌بخشد. از نظر برخی تحلیلگران اسرائیلی فقط یک کودتای نظامی به اسرائیل توانایی می‌دهد تا حداقل مقداری از روابط خود را با ایران نجات دهد.

۳- برای اسرائیل یک رابطه نزدیک با ایران از کیفیتی عالی و بنیادی و همچنین اهمیتی سمبلیک برخوردار می‌باشد. همکاری نظامی و اطلاعاتی پراهمیتی در خلال سالیان دراز بین دو کشور ایجاد شد. شرکت‌های اسرائیلی در پروژه‌های عمرانی و ساختمانی ایران شرکت داشته‌اند که با احتساب صادرات، سالیانه ۳۰۰ میلیون دلار به دست آورده‌اند. از نظر سمبلیک، اسرائیلی‌ها به رابطه نزدیکی با ایران مسلمان به عنوان نشانه‌ای دال بر اینکه کشور یهودی در خاورمیانه از نظر همه مطرود محسوب نمی‌شود، نگرسته‌اند. هر چند ایران روابط دیپلماتیک با اسرائیل برقرار ننمود ولی دفتر رابط به عنوان هیئت‌های نمایندگی دیپلماتیک در همه امور عمل کردند، منتها به صورت بی نام.

منبع: اسناد لانه جاسوسی آمریکا، جلد ۷، صفحات ۲۵ و ۲۶، مؤسسه مطالعات و پژوهش‌های سیاسی

سؤال

- ۱- چرا اسرائیلی‌ها از انقلاب اسلامی ایران مبهوت شده بودند؟
- ۲- اسرائیل از ارتباطش با ایران، در دوره شاه، چه استفاده‌هایی می‌کرد؟
- ۳- چرا در این سند، اسلام فعال و عدالت‌خواه و مخالف آمریکا و اسرائیل «تعصب‌گرایی اسلامی نوظهور» معرفی می‌شود؟

انقلاب اسلامی با بازگشت به اسلام و اتکا به فقه سیاسی و اجتماعی شیعی، مسئله اسرائیل را مسئله جهان اسلام مطرح می‌کرد. بازگشت به اسلام، اولاً مشروعیت قرارداد کمپ‌دیوید را در باور مسلمانان، مخدوش کرد؛ ثانیاً مقاومت در برابر صهیونیسم را از موضع اعتقاد اسلامی و با تکیه بر ایمان به خداوند و قدرت الهی آغاز کرد.

شکل‌گیری انتفاضه و جنبش‌های جدید اسلامی در فلسطین، جهاد اسلامی افغانستان در برابر حکومت وابسته به بلوک شرق، تشکیل جبهه نجات اسلامی در الجزایر و پیروزی اسلام‌گرایان در انتخابات ۱۹۹۰م این کشور، نمونه‌هایی از حرکت‌ها و جنبش‌های اسلامی در جهان اسلام است که تحت تأثیر انقلاب اسلامی ایجاد شد.

مهم‌ترین پیامد انقلاب اسلامی ایران در جهان اسلام، جنبش‌ها و انقلاب‌های گسترده مردم در کشورهای عربی از سال ۱۳۸۹ ه. ش است که تاکنون به سقوط قدرت‌های سیاسی در چهار کشور عربی منجر شده است. وقوع این انقلاب‌ها، سه دهه بعد از انقلاب اسلامی ایران، نظیر همان وقایعی است که چهار دهه پس از انقلاب فرانسه در کشورهای اروپایی رخ داد.

عنوان درس: افق بیداری اسلامی

شماره صفحه: ۱۲۹

اصلاحات آمریکایی در ایران

تصویب نامه انجمن های ایالتی و ولایتی

با رحلت آیت الله بروجردی در فروردین ۱۳۴۰، شاه فرصت را برای ادامه اصلاحات در ایران مناسب دید. رقابت شاه و علی امینی، نخست وزیر وقت، سرانجام به برکناری امینی انجامید و امیراسدالله علم، که مورد اعتماد شاه بود، نخست وزیر و مأمور اجرای اصلاحات شد.

در آغاز، اصلاح قانون انتخابات انجمن های ایالتی و ولایتی در دستور کار دولت علم قرار گرفت و با تصویب نامه هیئت دولت، تغییرات زیر در قانون انتخابات این انجمن ها ایجاد شد:

الف) برداشتن دو قید مسلمان بودن و مرد بودن از شرایط انتخاب کنندگان و انتخاب شوندگان؛

ب) حذف قید سوگند خوردن به قرآن مجید و تبدیل آن به سوگند خوردن به کتاب آسمانی.

اصول شش گانه انقلاب سفید

در ادامه اجرای اصلاحات، شاه اصول شش گانه ای را با عنوان انقلاب سفید مطرح کرد و آن را به تصویب دولت رساند. این اصول با تبلیغات فراوان، در بهمن ۱۳۴۱ به همه پرسی گذاشته شد و مورد استقبال دولت های آمریکا، انگلستان و شوروی قرار گرفت. هرچند انقلاب سفید در ایران، شعارهای فریب دهنده ای مانند «بهبود وضعیت کشاورزی» داشت، اما در عمل، جسم نیمه جان اشتغال و زندگی روستایی ایران را نیز در معرض خطر قرار داد.

آغاز مبارزه امام خمینی

اعتراض به تصویب نامه انجمن ها و همه پرسی انقلاب سفید

اولین مرحله علنی در فعالیت سیاسی و مبارزه امام خمینی با اعتراض به تصویب نامه انتخابات انجمن های ایالتی و ولایتی آغاز شد. از دیدگاه حضرت امام، این تصویب نامه موجب تضعیف اسلام و افزایش حضور بهائیان در حکومت می شد.^۱ از این رو، ایشان پس از رایزنی با علمای بزرگ قم با آن به مخالفت پرداختند و دولت را مجبور به لغو آن کردند.

پس از مطرح شدن انقلاب سفید و همه پرسی آن، امام خمینی و تعدادی از علما، نخست از شاه در این باره توضیح خواستند اما با بی اعتنائی و توهین او مواجه شدند. پس با انتشار اعلامیه ای همه پرسی فرمایشی را غیرقانونی اعلام کردند. بیشتر مراجع دینی نیز به دعوت امام خمینی همه پرسی را تحریم کردند. در تهران و قم تظاهرات گسترده ای پراشد و رژیم پهلوی با استفاده از نیروی نظامی، قیام مردم تهران و قم را سرکوب کرد.

امام خمینی، رهبر انقلاب اسلامی

۱- به طوری که طبق اسناد لانه جاسوسی آمریکا، شاه شخصاً بهائی گری و ترویج آن را در ایران تصویب و تأیید کرد. (اسناد لانه جاسوسی آمریکا، ۱۳۸۶، ج ۴، ص ۵۷۵)

نمایی از تظاهرات مردم تهران در ۱۵ خرداد ۱۳۴۲

خبر دستگیری امام، مردم و روحانیون و مراجع را به واکنش واداشت. اعتراضات زیادی در شهرهای مختلف ایران برپا شد؛ مردم در قم، تهران و ورامین به خاک و خون کشیده شدند و به دنبال آن عده‌ای از مبارزان، زندانی، اعدام و یا تبعید شدند.

نتایج قیام پانزده خرداد: قیام پانزده خرداد به رغم اینکه با سرکوب شدید حکومت پهلوی مواجه شد، نتایج مهمی داشت:

هدف مبارزه تغییرکرد و سرنگونی رژیم پهلوی هدف نهایی مبارزان شد. حضور امام خمینی در صحنه مبارزه موجب شد بسیاری از روحانیون به مبارزات سیاسی روی بیاورند. علاوه بر روحانیون و دانشگاهیان، اقشار دیگری از جامعه نیز به جمع مبارزان پیوستند. رهبری امام خمینی به عنوان مرجع دینی برجسته‌تر شد و مبارزان به نقش و قدرت مذهب در این زمینه توجه بیشتری نشان دادند.

فعالیت ۴

بررسی شواهد و مدارک

در درس ۸ خواندید که پس از جنگ جهانی دوم، رژیم صهیونیستی با اشغال سرزمین فلسطینی‌ها اعلام موجودیت کرد. دولت‌های مسلمان منطقه (حتی آنان که رابطه خوبی با غرب داشتند) این رژیم را تحریم کرده و حاضر به برقراری رابطه اقتصادی و سیاسی با آن نبودند و حتی به رژیم صهیونیستی نفت نمی‌فروختند. در این میان حکومت محمدرضاشاه شروع به برقراری رابطه با اسرائیل و کمک به قدرت گرفتن این رژیم کرد. این رابطه از ترس اعتراضات مردمی و نیز دوری از ایجاد تنش با همسایگان مخفیانه و غیر علنی بود. اسناد ذیل نشان‌دهنده رابطه عمیق بین حکومت پهلوی و رژیم صهیونیستی است. متن‌هایی که در ادامه آمده است، برگرفته از اسناد به‌دست آمده از سفارت آمریکا است و گوشه‌ای از روابط ایران و اسرائیل را در زمان حکومت محمدرضاشاه نشان می‌دهد. این اسناد را بخوانید و به پرسش‌های مربوط به آنها پاسخ دهید.

شماره ۱:

متنی که می‌خوانید بخشی از نامه‌ای است که از طرف وزارت خارجه آمریکا به سفارت آمریکا در تهران (یک سال قبل از شروع جریانات انقلاب) ارسال شده است:

سری از وزارت امور خارجه ۲ ژانویه ۱۹۷۷ / ۱۲ دی ۱۳۵۵

ایران مقدار زیادی نفت برای آمریکا و متحدانش صادر می‌کند و بیش از ۸ درصد نفت وارداتی ایالات متحده از ایران وارد می‌شود و بیش از ۱۶ درصد نفت ایران برای اروپای غربی و تقریباً ۲۴ درصد برای ژاپن و ۷۰ درصد نفت اسرائیل از ایران تأمین می‌شود. با وجود کشمکش‌های لاینفک در روابط خرید و فروش، ایران برای ما یک منبع نفتی مستقل بوده است. ایران در سال‌های ۷۴-۱۹۷۳ برخلاف پیمان اعراب در تحریم حمل و نقل نفت به اسرائیل، شرکت نکرده و صدور نفت خود را به این کشور ادامه داده است. رهبران ایران غالباً اظهار داشته‌اند که ایران در جنبش‌های سیاسی تحریمی شرکت نخواهد کرد.
(همان، جلد ۱، ص ۴۲۶)

شماره ۲:

اسنادی و نوشته‌هایی که در فاصله زمانی آگوست ۱۹۷۸ / مرداد ۱۳۵۷ تا اکتبر ۱۹۷۹ / آبان ۱۳۵۸ (مقارن با اوج جریانات انقلاب) توسط کارمندان و مأموران آمریکایی نوشته شده بیشتر به تجزیه و تحلیل جریانات سیاسی روز و عناصر دخیل در آن می‌پردازد. متن زیر بخشی از یکی از این نوشته‌هاست:

خیلی محرمانه تاریخ: ۴ ژانویه ۱۹۷۹ / ۱۴ دی ۱۳۵۷
از: سفارت آمریکا، تل آویو به: وزارت خارجه، واشنگتن

۱- خلاصه: اسرائیلی‌ها با حالت بهت‌زده و هراسناکی سیر فروریختگی ایران به اعماق را نظاره کرده‌اند [چون] انتظار می‌رود که انقراض رژیم شاه... به‌طور مؤثر بر فروش نفت به اسرائیل تأثیر می‌گذارد....
۲- درست مثل همه ما، اسرائیلی‌ها با حالت بهت‌زده و هراسناک سیر فروریختگی ایران به اعماق را نظاره کرده‌اند. آنها معتقدند رژیم ثابت‌قدم، وفادار، دوست و طرفدار غرب شاه به‌صورت اصلاح‌ناپذیری از هم پاشیده شده و در انتظار جانشین پیش‌بینی شده‌اش می‌باشد در برخی افراد این شبهه وجود دارد که دولت بعدی تهران به رهبری هر که باشد، به اکثر و اگر نه تمام جنبه‌های رابطه نزدیک و از روی دقت ایجاد شده بین ایران و اسرائیل پایان می‌بخشد. از نظر برخی تحلیل‌گران اسرائیلی فقط یک کودتای نظامی به اسرائیل توانایی می‌دهد تا حداقل مقداری از روابط خود را با ایران نجات دهد.
۳- برای اسرائیل یک رابطه نزدیک با ایران از کیفیتی عالی و بنیادی و همچنین اهمیتی سمبلیک برخوردار می‌باشد. همکاری نظامی و اطلاعاتی پراهمیتی در خلال سالیان دراز بین دو کشور ایجاد شد. شرکت‌های اسرائیلی در پروژه‌های عمرانی و ساختمانی ایران شرکت داشته‌اند که با احتساب صادرات، سالیانه ۳۰۰ میلیون دلار به‌دست آورده‌اند. از نظر سمبلیک، اسرائیلی‌ها به رابطه نزدیکشان با ایران مسلمان به‌عنوان نشانه‌ای دال بر اینکه کشور یهودی در خاورمیانه از نظر همه مطرود محسوب نمی‌شود، نگرسته‌اند. هرچند ایران روابط دیپلماتیک با اسرائیل برقرار ننمود ولی دفاتر رابط به‌عنوان هیئت‌های نمایندگی دیپلماتیک در همه امور عمل کردند، منتها به‌صورت بی‌نام.
(همان، جلد ۷، صص ۲۵ و ۲۶)

عنوان درس: انقلاب اسلامی

شماره صفحه: ۱۳۱

- ۱- با توجه به اطلاعات داده شده در اسناد صفحه قبل، ویژگی‌های روابط ایران و رژیم صهیونیستی در دوره پهلوی را فهرست کنید.
- ۲- با توجه به پاسخ پرسش اول، چرا اسرائیلی‌ها در آستانه انقلاب اسلامی، حالت بهت‌زده و هراسناک داشتند؟

مخالفت با کاپیتولاسیون و تبعید امام خمینی

امام خمینی در پی اعتراض مردم و علمای دینی، پس از تحمل ده ماه زندان و حصر آزاد شدند. حضور دوباره ایشان در قم مبارزان را به ادامه مبارزه امیدوار کرد.

پس از آنکه دو مجلس سنا و شورای ملی قانون مصونیت قضایی و سیاسی اتباع آمریکایی مقیم ایران (کاپیتولاسیون) را تصویب کردند، بار دیگر انتقاد از رژیم بالا گرفت. بر اساس توافق‌نامه بین‌المللی وین، مأموران سیاسی یک کشور در کشور دیگر از مصونیت سیاسی و قضایی برخوردارند. با تصویب قانون کاپیتولاسیون، مستشاران نظامی آمریکا و خانواده‌های آنان نیز در ایران از مصونیت سیاسی و قضایی برخوردار شدند.

امام خمینی در سخنرانی پرشوری به تصویب این قانون اعتراض و آن را مغایر با استقلال کشور اعلام کردند (۴ آبان ۱۳۴۳). مخالفت صریح امام با قانون مذکور، حکومت پهلوی را چنان به وحشت انداخت که ایشان را در سحرگاه ۱۳ آبان ۱۳۴۳ در قم دستگیر و به کشور ترکیه تبعید کرد. محل تبعید امام یازده ماه بعد تغییر یافت و ایشان از ترکیه به عراق فرستاده شدند.

وضعیت رژیم پهلوی

پس از تبعید امام خمینی و سرکوب شدید مخالفان، اوضاع سیاسی آرام‌تر شد. همچنین با افزایش چشمگیر درآمدهای نفتی ایران در دوران طولانی نخست‌وزیری امیرعباس هویدا، حکومت پهلوی برای تقویت و تحکیم پایه‌های اقتدار خود به اقداماتی نمایشی دست زد. برگزاری جشن تاج‌گذاری و به جشن‌های دوهزار و پانصد ساله شاهنشاهی، منحل کردن احزاب موجود و ایجاد حزبی واحد به نام حزب رستاخیز از جمله این اقدامات بود. با این حال وضعیت زندگی و معیشت عموم مردم که بیشتر در روستاها زندگی می‌کردند، مناسب نبود و در بیشتر نقاط ایران روستائین‌ها در فقر و بی‌سوادی به سر می‌بردند.^۱ در زمینه فرهنگی نیز رژیم پهلوی کوشید میان فرهنگ ایرانی و فرهنگ اسلامی تقابلی مصنوعی ایجاد کند. پیرو همین سیاست و به بهانه ناهمخوانی تاریخ هجری شمسی با فرهنگ ایرانی، تاریخ شاهنشاهی را جایگزین تقویم هجری شمسی کرد.

محمدرضا شاه پهلوی هنگام ملاقات با نیکسون رئیس‌جمهور آمریکا

۱- اسناد لانه جاسوسی آمریکا، ۱۳۸۶، ج ۶، ص ۶۸۵

فعالیت ۶

بررسی شواهد و مدارک

دو سند از اسناد به دست آمده از سفارت آمریکا در سال ۱۳۵۹ در اختیار شما قرار می‌گیرد. پس از مطالعه به پرسش‌ها پاسخ دهید.

متن اول: بخشی از گزارش بازرسان آمریکایی است که از طرف دفتر بازرسی وزارت خارجه آمریکا برای بررسی نحوه روابط با ایران در اکتبر ۱۹۷۴ (مهر ۱۳۵۱) به ایران آمده بودند:

«سفیر (آمریکا در ایران) می‌تواند شاه را هر وقت که بخواهد فوراً ببیند و از آن گذشته، گاهی اوقات همچنین به وزیر متنفذ دربار، نخست‌وزیر و سایر مقامات کلیدی نظامی و غیرنظامی دسترسی دارد. وی آشنایی گسترده‌ای با سایر مقامات ارشد دولتی، مجلس، تجار عمده، دانشگاهیان و دیگر گروه‌های روشنفکر دارد. قائم مقام میسیون (هیئت)، در صورت لزوم دسترسی به افسران نظامی، مقامات زیر کابینه و وزرا دارد و مستشاران سیاسی و اقتصادی با رده‌های مناسب دولتی و بخش خصوصی تماس خوبی دارند. به‌طور کلی تماس‌های میسیون [هیئت] بسیار خوب بوده و حوزه وسیعی از صحنه ایران را فرا می‌گیرد ... تنها مقام دیگر آمریکایی که گاهگاهی با شاه ملاقات می‌کند، رئیس سیا (C.I.A) است. بازمهم سفیر قبل و بعد از این ملاقات‌ها به‌طور کامل در جریان قرار می‌گیرد.»

* آژانس اطلاعات مرکزی آمریکا (Central Intelligence Agency- C.I.A)
(مؤسسه مطالعات و پژوهش‌های سیاسی، اسناد لانه جاسوسی آمریکا، چاپ سوم، جلد ۱، ص ۴۰۴)

ویلیام هیلی سولیوان (William Healy Sullivan) آخرین سفیر آمریکا در ایران در فاصله دی‌ماه ۱۳۵۵ تا فروردین ۱۳۵۸ بود. متن دوم؛ که در ادامه می‌خوانید قسمتی از گزارشی با عنوان «نظر اجمالی بر اوضاع و روابط ایران» است که وی در اردیبهشت ۱۳۵۷ برای وزارت خارجه آمریکا نوشته است و بیانگر منافع گسترده‌ای است که شرکت‌های آمریکایی در ایران داشتند:

«روی هم رفته روابط ایران و آمریکا عالی است ... با اینکه تجهیزات نظامی و برنامه مشاوره [نظامی] ما جنبه‌های اصلی روابطمان با ایران می‌باشد، ولی ما طیف وسیعی از منافع دیگر هم داریم. صادرات غیرنظامی ما به ایران الان به حدود ۲ میلیارد دلار در سال رسیده. بیش از ۱۵۵ شرکت و بانک از بزرگترین شرکت‌ها و بانک‌های آمریکا در کشور فعال هستند و اکنون ۳۹ هزار آمریکایی در ایران سکونت دارند. کمیسیون مشترک بین ایران و آمریکا برای پیشبرد همکاری عمومی و خصوصی آمریکا در زمینه‌های انرژی، نیروی انسانی، کشاورزی، تجارت و امور مالی و علم و تکنولوژی برای چهارمین بار در واشنگتن تحت ریاست وزیر خارجه [سایرس رابرت] و انس تشکیل شد ... ایران در حال حاضر ۹-۸ درصد واردات نفتی ما را تأمین می‌کند.»

(مؤسسه مطالعات و پژوهش‌های سیاسی، اسناد لانه جاسوسی آمریکا، جلد ۱، ص ۲۰۹)

- ۱- روابط غیررسمی و خارج از عرف (روابط بین‌الملل) بین ایران و آمریکا که در متن اسناد بالا ذکر شده است را فهرست کنید.
- ۲- به نظر شما این شکل از روابط و دسترسی نامحدود مأموران و مقامات آمریکایی به ارکان حکومت پهلوی چه اثراتی بر شرایط ایران داشت؟

• عنوان درس: انقلاب اسلامی

• شماره صفحه: ۱۳۵

حضور گسترده زنان در راه پیمایی‌های دوران انقلاب اسلامی

بیشتر بدانیم

متنی که در زیر آمده است قسمتی از گزارش جلسه داخلی سفارت آمریکا در آبان ۱۳۵۷ است. در این گزارش به وضعیت بحرانی حکومت پهلوی و حمایت کامل دولت آمریکا و انگلستان از محمدرضاشاه حتی در شرایط فروپاشی حکومت پهلوی اشاره شده است:

محرمانه

اول نوامبر ۱۹۷۸

سفیر جلسه را با مروری بر حوادث هفته شروع کرد. چند روز خیلی سخت و آشفته و بدترین روز یکشنبه ۲۹ اکتبر بود. گروه‌های بسیار زیاد [و] غیر قابل کنترل در خیابان‌ها تظاهرات می‌کردند. فقط یک گروه بسیار کوچک به نفع دولت تظاهرات کردند که چشمگیر نبود و صورت مصنوعی داشت. رئیس جمهور کارتر دیروز ولیعهد را به حضور پذیرفت و پشتیبانی قاطع خود را از شاه اعلام کرد ... سفیر پارسونز^۱ و سولیوان^۲ صحبت‌های خود را با شاه ادامه دادند. اکنون دیدگاه‌های سیاسی شاه منسجم‌تر شده است. اما در مجلس قهرمانی وجود ندارد که به پا خیزد و قاطعانه از دولت شریف امامی پشتیبانی کند. نخست‌وزیر سخت افسرده و خسته شده است و اقلیت کمی در دولت تصمیم می‌گیرند.

(مؤسسه مطالعات و پژوهش‌های سیاسی، اسناد لانه جاسوسی آمریکا، جلد ۱، ص ۳۰۶)

۱- آنتونی پارسونز آخرین سفیر انگلیس در ایران قبل از پیروزی انقلاب اسلامی است. او از سال ۱۳۵۳ تا ۱۳۵۷ سفارت کشورش در تهران را برعهده داشت و در این سال کمی قبل از فرار شاه از ایران، به مأموریت خود خاتمه داد و به لندن بازگشت.

۲- ویلیام هیلی سولیوان آخرین سفیر آمریکا در ایران در فاصله دی‌ماه ۱۳۵۵ تا فروردین ۱۳۵۸ بود.

به محمدرضا شاه پهلوی برای سفر به آن کشور اعلام کردند. امام خمینی این اقدام دانشجویان را تأیید کرد و آن را انقلاب دوم خواند. مجلس خبرگان قانون اساسی نیز از تسخیر سفارت آمریکا توسط دانشجویان حمایت کرد. مهندس بازرگان و اعضای کابینه او که با این اقدام موافق نبودند، استعفا کردند و شورای انقلاب مسئولیت اداره کشور و تکمیل روند استقرار نظام سیاسی جدید را عهده‌دار شد. پس از آنکه نمایندگان مجلس خبرگان قانون اساسی جدید را تدوین و تصویب کردند، این قانون به همه‌پرسی گذاشته شد (آذر ۱۳۵۸) و مورد تأیید اکثر مردم ایران قرار گرفت.

فعالیت ۱

دو سند زیر را که در اسناد کشف شده از لانه جاسوسی به دست آمده است؛ بخوانید:

- ۱- «دولت آمریکا، روابط تازه‌ای را براساس ضوابط دولت موقت برقرار کرده که مثل گذشته استوار و محکم نیست، ولی دوستانه و همکاری طلبانه است.» اسناد لانه جاسوسی، ج ۱، ص ۶۰
 - ۲- «ما به دنبال روی کارآمدن دولتی میانه‌رو در ایران هستیم، دولتی که ناسیونالیست‌های مخالف مذهب، آن را اداره کنند و در ضمن، تا قبل از استقرار دولت جدید، ما می‌توانیم طریق نفوذ در ایران را امتحان کنیم. بایستی یک موقعیت توأم با اطمینان و احترام در ایران را رواج دهیم.» اسناد لانه جاسوسی، ج ۱، ص ۶۷
- حدس می‌زنید آمریکا برای نفوذ در ایران چه استفاده‌هایی از سفارت‌خانه خود در ایران، می‌توانست داشته باشد؟ حدس‌ها و دلائل خود را در کلاس، به اشتراک گذاشته و درباره آنها، گفت‌وگو کنید.

کاوش خارج از کلاس

با مقایسه قانون اساسی مشروطه و قانون اساسی جمهوری اسلامی، سه تفاوت اساسی آنها را در حوزه قدرت و مدیریت سیاسی کشور بیان کنید.

۳- شکل‌گیری هیئت دولت براساس قانون اساسی جدید

با تدوین و تصویب قانون اساسی، زمینه برای برگزاری انتخابات ریاست جمهوری و مجلس شورای اسلامی و تشکیل دولت دائم فراهم آمد. ابتدا انتخابات ریاست جمهوری (بهمن ۱۳۵۸) انجام شد و ابوالحسن بنی‌صدر به عنوان نخستین رئیس‌جمهوری اسلامی ایران انتخاب گردید. با فاصله کوتاهی انتخابات مجلس شورای اسلامی نیز برگزار شد (اسفند ۱۳۵۸).

پس از شروع به کار مجلس شورای اسلامی، ابتدا محمدعلی رجایی به عنوان نخست‌وزیر معرفی گردید و سپس وزیرای معرفی شده توسط او از مجلس شورای اسلامی رأی اعتماد گرفتند؛ دولت دائم بر سر کار آمد و مدیریت امور کشور را از شورای انقلاب تحویل گرفت.

اعضای هیئت دولت شهید محمدعلی رجایی در دیدار با حضرت امام (ره)

مباحثه کنید

ما تردیدی نداریم که گاه در شناخت ویژگی‌های هویتی خود و دیگران دچار اشتباه می‌شویم. وجود نظرات متفاوت دربارهٔ هویت، نشانهٔ این است که امکان خطا و اشتباه در شناخت هویت وجود دارد.

با توجه به مباحث گفته شده دربارهٔ تعامل و تناسب ابعاد مختلف هویت فردی و اجتماعی، پدیده‌های زیر را تشریح کنید.

– رواج شدید عمل‌های زیبایی در ایران؛ آیا تمامی عمل‌های زیبایی برخلاف ارزش‌ها و هنجارهای دینی جامعهٔ ایران است؟ آیا عمل‌ها، بسط ارزش‌ها و هنجارهای فرهنگ غرب نیست؟

– رواج ارزش‌های دنیوی از قبیل فردگرایی، تجمل‌گرایی، مال‌اندوزی و ... در کشورهای اسلامی

– هزینه پنداشتن فرزندان و کاهش مولید در کشور

– آسیب‌ها و مسائل زیست‌محیطی تولید شده به‌وسیله مردم و سازمان‌های عمومی و دولتی در ایران

– خروج آمریکا از پیمان پاریس (کاستن از انتشار گازهای گلخانه‌ای)

– حمایت مردم و دولت ایران از مظلومان جهان

– وقوع جنبش‌های زیست‌محیطی در کشورهای غربی و تصویب قوانین سخت‌گیرانه در دفاع از محیط زیست و پدید آمدن تکنولوژی‌های سبز و صدور کارخانه‌ها و صنایع سنگین این کشورها به سایر جوامع

– حمایت همه‌جانبه دولت‌های غربی و برخی از دولت‌های اسلامی از رژیم اشغالگر قدس

بخوانیم و پاسخ دهیم

در مقابل هویت اسلامی

شاه ایران، با اینکه پادشاه یک کشور اسلامی بود و خود را مسلمان معرفی می‌کرد، اما با کشورهایی همکاری می‌کرد که با مسلمانان دشمنی دیرینه داشتند و هویت اسلامی سرزمین فلسطین و بیت‌المقدس و مسجدالاقصی را نفی می‌کردند.

به‌طور مثال، رژیم صهیونیستی که سرزمین فلسطین را اشغال کرد و صدها هزار فلسطینی را از خانه‌شان آواره ساخت و بسیاری از زنان و مردان و کودکان را کشت، رابطه‌ای صمیمی و مخفیانه با محمدرضاشاه داشت. کمک‌های محمدرضا به این رژیم چنان مؤثر بود که سرنوشت وی ضربه

عنوان درس: هویت

شماره صفحه: ۴۲

سنگینی را بر رژیم صهیونیستی وارد کرد. گزارش خیلی محرمانه کارشناس آمریکایی که برای وزارت خارجه خودشان تهیه شده، بیانگر این حقیقت است:

طبقه بندی: خیلی محرمانه

تاریخ: ۴ ژانویه ۱۹۷۹ (۱۴ دی ۱۳۵۷)

سفارت آمریکا، تل آویو به: وزارت خارجه، واشنگتن

موضوع: اسرائیل و تحولات ایران

۱- خلاصه: اسرائیلی ها با حالت بهت زده و هراسناکی سیر فروریختگی ایران به اعماق را نظاره کرده اند. انتظار می رود که انقراض رژیم شاه تعصب گرایی اسلامی نوظهور را در خاورمیانه تقویت نماید که به طور مؤثر بر فروش نفت به اسرائیل تأثیر می گذارد، هشتاد هزار یهودی ایرانی را در معرض خطر قرار می دهد و سپس ثبات منطقه ای را که در پی ریزی جریان صلح خاورمیانه در سال های آتی عامل مهمی می باشد، مورد تهدید قرار خواهد داد. فقط تعداد معدودی از افراد تردید دارند که دولت بعدی تهران رابطه اسرائیل با ایران را قطع نماید.

۲- درست مثل همه ما، اسرائیلی ها با حالت بهت زده و هراسناک سیر فروریختگی ایران به اعماق را نظاره کرده اند. آنها معتقدند رژیم ثابت قدم، وفادار، دوست و طرفدار غرب شاه، به صورت اصلاح ناپذیری از هم پاشیده شده و در انتظار جانشین پیش بینی شده اش می باشد. در برخی افراد این شبهه وجود دارد که دولت بعدی تهران به رهبری هر که باشد به اکثر و اگر نه تمام جنبه های رابطه نزدیک و از روی دقت ایجاد شده بین ایران و اسرائیل، پایان می بخشد. از نظر برخی تحلیلگران اسرائیلی فقط یک کودتای نظامی به اسرائیل توانایی می دهد تا حداقل مقداری از روابط خود را با ایران نجات دهد.

۳- برای اسرائیل یک رابطه نزدیک با ایران از کیفیتی عالی و بنیادی و همچنین اهمیتی سمبلیک برخوردار می باشد. همکاری نظامی و اطلاعاتی پراهمیتی در خلال سالیان دراز بین دو کشور ایجاد شد. شرکت های اسرائیلی در پروژه های عمرانی و ساختمانی ایران شرکت داشته اند که با احتساب صادرات، سالیانه ۳۰۰ میلیون دلار به دست آورده اند. از نظر سمبلیک، اسرائیلی ها به رابطه نزدیکشان با ایران مسلمان به عنوان نشانه ای دال بر اینکه کشور یهودی در خاورمیانه از نظر همه مطرود محسوب نمی شود، نگرسته اند. هر چند ایران روابط دیپلماتیک با اسرائیل برقرار ننمود ولی دفاتر رابط به عنوان هیئت های نمایندگی دیپلماتیک در همه امور عمل کردند، منتها به صورت بی نام.

منبع: اسناد لانه جاسوسی آمریکا، جلد ۷، صفحات ۲۵ و ۲۶، مؤسسه مطالعات و پژوهش های سیاسی

سؤال

- ۱- چرا اسرائیلی ها از انقلاب اسلامی ایران مبهور شده بودند؟
- ۲- اسرائیل از ارتباطش با ایران، در دوره شاه، چه استفاده هایی می کرد؟
- ۳- چرا در این سند، اسلام فعال و عدالت خواه و مخالف آمریکا و اسرائیل «تعصب گرایی اسلامی نوظهور» معرفی می شود؟

• عنوان درس: تحولات هویتی جامعه

• شماره صفحه: ۴۳

بخوانیم و پاسخ دهیم

خودباختگی پهلوی دوم

قانون کاپیتولاسیون (به معنای مصونیت همه اتباع آمریکایی حاضر در ایران از رسیدگی قضایی و واگذاری این حق به نماینده حقوقی آمریکا بود، در حالی که ایرانیان ساکن آمریکا به هیچ وجه از چنین حقی برخوردار نبودند.) که تصویب آن با پشتیبانی محکم شاه صورت گرفت. این قانون کاملاً در تعارض با استقلال و هویت ایرانی بود. در زمان تصویب، سفیر آمریکا که خوشحال به نظر می‌رسید، به ملاقات شاه می‌رود. سند زیر گزارش خیلی محرمانه سفارت از این ملاقات است:

تاریخ: ۱۷ سپتامبر ۱۹۶۴ (۲۶ شهریور ۱۳۴۳)

طبقه‌بندی: خیلی محرمانه

یادداشت برای ضبط در پرونده

شاه در حین ملاقات با سفیر در تاریخ ۱۶ سپتامبر، به نقل از ارسنجانی^{*} گفت لایحه‌ای در مجلس وجود دارد که پرسنل آمریکایی را از کاپیتولاسیون برخوردار خواهد ساخت. ارسنجانی به شاه گفته بود که اگر این قانون توسط مجلسین تصویب شود، شاه تاج و تخت سلطنت را از دست خواهد داد. سفیر فوراً سؤال کرد که آیا این موضوع در شاه ایجاد رعب و وحشت کرده است و شاه در پاسخ گفت: نه به هیچ وجه.

سرلشکر اکهارت

ج. ۱۰. آرمیتاژ

منبع: اسناد لانه جاسوسی آمریکا، جلد ۷، سند شماره ۸، صفحه ۶۰۷، مؤسسه مطالعات و پژوهش‌های سیاسی

سؤال:

- ۱- چرا ارسنجانی گفت اگر این قانون تصویب شود، شاه حکومتش را از دست خواهد داد؟
- ۲- چرا شاه می‌خواهد به سفیر آمریکا نشان دهد با اینکه تصویب این قانون خطرهایی دارد، ولی او حاضر به انجام آن است؟

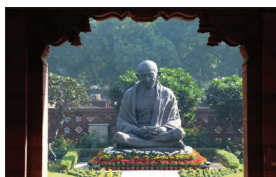
* حسن ارسنجانی از دولتمردان دوره پهلوی دوم بود که مسئولیت وزارت کشاورزی (۱۳۳۹ - ۱۳۴۱) و سفارت ایران در ایتالیا (۱۳۴۲ - ۱۳۴۳)، را عهده‌دار بود.

هم‌اندیشی کنید

از خودبیگانگی حقیقی و تاریخی چه ارتباطی با هم دارند؟ آیا اگر جامعه‌ای به یکی از معانی از خودبیگانگی دچار شود، ناگزیر به دیگری هم مبتلا می‌شود؟ یا ممکن است جامعه‌ای در یک معنا از خود بیگانه نباشد ولی در معنای دیگر از خود بیگانه باشد؟

عنوان درس: بعد سیاسی هویتی ایران

شماره صفحه: ۶۱

■ گاندی، رهبر مردم هند در مبارزه با استعمار انگلیس. مردم هند به او لقب ماهاتما (روح بزرگ) و بابو (پدر ملت) داده‌اند.

■ مارتین لوتر کینگ، رهبر پرنفوذ جنبش مدنی سیاهان آمریکا، در سخنرانی مشهور «رؤیایی دارم» از آرزوی خود برای احقاق حقوق سیاهان سخن گفت.

■ رئیس‌علی دلواری، رهبر محبوب مردم تنگستان در قیام علیه استعمار انگلیس. ۱۲ شهریور به نام او روز ملی مبارزه با استعمار نام‌گذاری شده است.

امام خمینی رهبر تسخیر لانه جاسوسی آمریکا در ۱۳ آبان ۱۳۵۸ توسط دانشجویان انقلابی را انقلاب دوم نامیدند. سفارت آمریکا محل توطئه و جاسوسی علیه انقلاب نوپای ایران اسلامی بود. تسخیر لانه جاسوسی آمریکا ابهت ظاهری و هیمنه خودساخته آمریکایی‌ها را در جهان فرو ریخت.

این حرکت به همه ستم‌دیدگان جهان جرئت داد تا برای رهایی خود از سلطه آمریکا دست به کار شوند. آمریکایی‌ها نیز متوجه شدند زین پس اعمال و رفتارشان بی‌پاسخ نخواهد ماند و با واکنش ملت‌ها روبه‌رو خواهند شد.

پس از تسخیر لانه جاسوسی، هزاران صفحه از اسناد جاسوسی و توطئه آمریکا علیه ملت ایران از داخل سفارتخانه کشف شد که این اسناد هم‌اکنون در قالب ده‌ها جلد کتاب منتشر شده و سندی بر دشمنی و خیانت آمریکا علیه ملت مستقل ایران است.

بخوانیم و پاسخ دهیم

نمونه‌هایی از دشمنی آمریکا با ملت ایران از زبان خودشان در اسناد لانه جاسوسی که اسناد محرمانه آمریکایی‌هاست، نامه‌هایی و گزارش‌هایی وجود دارد که نشان می‌دهد آمریکایی‌ها جز به منافع خودشان در ایران نمی‌اندیشیده‌اند و برای رسیدن به این منافع نه تنها از حکومت مستبد پهلوی حمایت می‌کردند، بلکه ابزار لازم برای سرکوب ملت

• عنوان درس: بعد سیاسی هویتی ایران

• شماره صفحه: ۷۶

را به آنها می‌دادند و حتی توصیه به سرکوب بیشتر مردم هم می‌کردند. به سند زیر نگاه کنید:

از: اطلاعات و تحقیقات - دیوید. ا. مارک. اکتینگ

به: وزیر - وزارت امور خارجه، یادداشت توجیهی سری

۲ نوامبر ۱۹۷۸ (۱۱ آبان ۱۳۵۷)

بحران رو به تزاید ایران

... تلاش‌های شاه برای آرام کردن مخالفین خود به شکست انجامیده است. مخالفین به هم می‌پیوندند و از این حرکت سود می‌برند، در حالی که شاه قوه ابتکار را از دست می‌دهد. شاه خودش در مشورت‌هایش با سولیوان، این موضوع را ابراز داشته است که اقدام سریع در خاموش سازی این اضطراب لازم است، اما به نظر می‌رسد وی قادر نباشد که تصمیم بگیرد که چه باید کرد؟ حقیقتاً در جریان مشورت با سولیوان و پارسونز، کاملاً عدم قابلیت خود را در تسلط بر مشکلاتی که با آن روبه‌روست، نشان داد. شاه تاکنون نتوانسته جز اقدامات ناقص برای اجتناب از تصمیمات سخت، پیش‌بینی چیز دیگری را بنماید....

بدون توجه به چگونگی شکل گرفتن عمل انتقالی، مطمئناً سرکوب‌های کوتاه مدت برای پایان بخشیدن به ناآرامی‌ها ضروری است. این عمل، در هر حال جواب مشکل اساسی نیست، زیرا این سرکوب‌ها حتماً به خشونت‌های وسیع‌تری تبدیل خواهد شد و این عمل کل قدرت را به خطر می‌اندازد و میدان را برای رادیکال‌ها در صحنه سیاسی ایران خالی خواهد گذاشت....

اگر شاه هرچه زودتر حرکت مهمی تا قبل از شروع ماه محرم - در تاریخ ۲ دسامبر - انجام ندهد، مطمئناً یک سری خشونت‌های جدی به دنبال خواهد آمد. ۱۰ محرم (۱ دسامبر) روز بخصوص باشکوهی برای مسلمانان ایرانی است و شریعت‌مداری و یکی از نخست‌وزیران پیشین اظهار داشتند که کار شاه تا آن وقت تمام خواهد بود... مگر اینکه شاه هرچه زودتر در این مورد اقدام کند. احتمال مداخله نظامی بسیار قوی است. نظم اعمال شده به وسیله ارتش، به طور قطع بیشتر از شش ماه طول نخواهد کشید. اقتصاد هم اکنون خسارت دیده است و مردم عادی ایرانی آموخته‌اند که حتی بدون اسلحه هم می‌توان در قدرت عظیم سیاسی نقش داشت. هیچ راهی وجود ندارد که ارتش با زور بتواند میلیون‌ها ایرانی تازه آگاه شده را با رضایت خودشان برای سرافرازی رژیم پهلوی که به سختی لکه‌دار شده، به سر کار بازگرداند.

تهیه شده توسط: INR/RNA/SOA گریفین

منبع: اسناد لانه جاسوسی آمریکا، جلد دوم، سند شماره ۳، صفحه ۱۱، مؤسسه مطالعات پژوهش‌های سیاسی

سؤال:

۱- به نظر شما چرا آمریکایی‌ها به‌رغم آگاهی از عزم و اراده ملت ایران، سرکوب آنها را به حکومت پهلوی پیشنهاد می‌کردند؟

۲- توصیفات مخفیانه آنها از شاه در شرایط بحرانی حاوی چه نکاتی است؟

عنوان درس: ارتباطات فرهنگی

شماره صفحه: ۷۷

بیندیشید

با توجه به راهبرد اسلام هراسی و ایران هراسی، که توسط امپریالیسم فرهنگی علیه کشور ما به کار گرفته شده است، برای خنثی سازی آن و اثربخش کردن ارتباطات و تعاملات فرهنگی، چه تدابیری باید اندیشیده شود و از کدام ویژگی های فرهنگی ایران و کدام روش ها می توان استفاده کرد؟

بخوانید و پاسخ دهید

نظام سلطه در گذشته، از « قدرت سخت » برای گسترش نفوذ و کسب منافع خود استفاده می کرده است. اما در قرن اخیر از راهبرد « قدرت نرم » بهره می گیرد. قدرت نرم عبارت است از توانایی شکل دهی به باورها، گرایش ها و ترجیحات دیگران. قدرت نرم از نوع اقتناع و قدرت سخت از مقوله وادار و اجبار کردن است. قدرت نرم، به آن دسته از قابلیت ها و توانایی های یک جامعه گفته می شود که با ترویج ارزش های خود و القای غیرمستقیم آن، ارزش های جوامع دیگر را در راستای منافع خود تغییر می دهد. « قدرت یک رابطه روانی است بین کسانی که آن را به کار می برند و آنهایی که در معرض آن قرار می گیرند ».

اسناد لانه جاسوسی که مجموعه مکاتبات محرمانه میان سفارت آمریکا در ایران و دولت آمریکا است، به خوبی نشان می دهد که غرب و به خصوص آمریکا، از قدرت نرم برای سلطه فرهنگی بر ایران استفاده کرده است. در سندی که در سال ۱۳۵۶ از سوی سفارت آمریکا در تهران، خطاب به آژانس اطلاعات ایالات متحده ارسال شده است، نمونه هایی از این نوع اعمال سلطه به خوبی مشهود است:

« در سطوح برگزیدگان سیاسی ارتباطات بین ایران و آمریکا تسهیل شده است، بدین معنی که این گونه ایرانیان از میان گروه کشورهای خاورمیانه به استثنای احتمالاً اسرائیل و لبنان، از لحاظ آشنایی با زبان بیشترین مهارت را دارند، سفرهای دور و درازی کرده اند، دارای تحصیلات عالی

• عنوان درس: ارتباطات فرهنگی

• شماره صفحه: ۵۲

هستند. (بیشتر در ایالات متحده) علاوه بر این منابع اطلاعاتی درباره ایالات متحده به سهولت از طریق رسانه‌های گروهی محلی و سایر وسایل در دسترس می‌باشند و هیچ کدام آنها به‌طور سیستماتیک ایالات متحده آمریکا را آن‌طوری که نیست جلوه نمی‌دهند یا تحقیر نمی‌کنند. رادیوی زبان انگلیسی و کانال‌های تلویزیون به‌طور عمده وسایلی برای اطلاعات مربوط به آمریکاست و به‌وسیله ایرانیان علاقه‌مند تهیه و سرپرستی می‌شود که قابلیت تحمل و مدارای واردات فرهنگی آنها نسبتاً بالا است. تماس‌های روبه‌رو با آمریکاییان صاحب‌نظر و وارد در زمینه‌های مربوط به هدف‌های مأموریتی نه تنها امکان‌پذیر است، بلکه تحت سرپرستی حکومت ایالات متحده یا دیگران به کرات صورت می‌گیرد. با توجه به اینکه ۶۰ هزار ایرانی در همه سطوح در ایالات متحده تحصیل می‌کنند و کادر حرفه‌ای اینجا با ایالات متحده و طرق آن آشناست، در پایان هر سال تحصیلی به‌نحو تصاعدی افزایش می‌یابد. ارتباطات از طریق ازدواج رو به افزایش است. حدود ۵۰ پیوند دانشگاهی بین ایران و ایالات متحده وجود دارد. حدود ۲۵۰ مربی آمریکایی در دانشگاه‌های مهم ایران (که هفت نفر از آنها از بورس تحصیلی فولبرایت استفاده کرده‌اند) و ده‌ها نفر بیشتر از آنان در نهادهای مختلف آموزشی تدریس می‌کنند. یک جامعه بازرگانی آمریکایی مقیم ایران که از لحاظ تعداد بزرگ و از لحاظ حرفه متنوع است، نیز در ایران فعالیت دارد.»

(اسناد لانه جاسوسی آمریکا، ج ۱، ص ۷۰۷، مؤسسه مطالعات و پژوهش‌های سیاسی)

سؤال:

- ۱- آمریکایی‌ها علاوه بر سلطه بر رژیم پهلوی، به دنبال سلطه فرهنگی بر مردم ایران بودند. چرا؟
- ۲- با بررسی سند بالا نشان دهید که آمریکایی‌ها برای اعمال سلطه فرهنگی، از چه شیوه‌هایی استفاده می‌کردند؟

بررسی و تحقیق کنید

- ۱- دو نمونه از هجوم فرهنگی نظام سلطه علیه انقلاب اسلامی ایران در دهه‌های گذشته را بررسی و تجزیه و تحلیل کنید. با توجه به سطوح و لایه‌های فرهنگ، این هجوم بیشتر معطوف به کدام لایه است؟ چرا؟
- ۲- به چند گروه تقسیم شوید و هر گروه با انتخاب یکی از موضوعات زیر، در مورد تهاجم فرهنگی کشورهای سلطه‌گر علیه کشورهای اسلامی، تحقیق کند. سپس نتایج را در کلاس ارائه کنید. (انتشار کتاب آیات شیطانی اثر سلمان رشدی، جنگ نرم از طریق بازی‌های رایانه‌ای، ترویج عروسک باری، تبلیغات ماهواره در مورد ترویج الگوهای خانواده و تشکیل خانواده‌های باز به سبک غربی، مک‌دونالدی شدن رستوران‌ها و فروشگاه‌های توزیع غذا، تولیدفیلم‌های هالیوودی و جذب استعدادهای برتر).

عنوان درس: ارتباطات فرهنگی

شماره صفحه: ۵۳

انجام نمی‌شود، بلکه بیشتر، ملت‌ها با استفاده از ابزارها و روش‌هایی مانند مؤسسات و تشکل‌های غیردولتی و نهادهای مدنی، میراث فرهنگی، جشنواره‌های بین‌المللی ورزشی، فرهنگی، هنری و... به ارتباطات فرهنگی باهم می‌پردازند. در تحقق دیپلماسی فرهنگی، دولت‌ها بیشتر نقش هدایت‌کننده و حامی را ایفا می‌کنند و از مزایای آن برای تأمین منافع ملی بهره می‌برند.

نظام سلطه، با طراحی و اجرای «پروژه جهانی سازی»، در صدد است تا فرهنگ و اندیشه خود را بر جهان حاکم کند، بنابراین، اساس دیپلماسی فرهنگی و گسترش آن در عصر جدید، بر نفی جهانی سازی و حاکمیت فرهنگ نظام سلطه بر جهان استوار است و با به رسمیت شناختن و احترام به فرهنگ‌های دیگر، زمینه تعاملات و تبادلات فرهنگی را بین کشورها و ملت‌ها فراهم می‌آورد.

بخوانید و پاسخ دهید

پروژه جهانی سازی^۱ که هم‌اکنون دولت آمریکا داعیه‌دار آن است با تسلط بر فرهنگ و همچنین دیپلماسی فرهنگی کشورها تحقق می‌یابد و سال‌هاست که آمریکا این رویه را نه برای پیشرفت کشورها بلکه برای تأمین منافع خود پیش گرفته و اجرا می‌کند. اسناد سفارت آمریکا در دوران پهلوی ضمن اشاره به قرابت با ایران و مدرنیته کردن آن برای تأمین منافع خود بیان می‌کنند:

«منافع آمریکا در این است که روابط نزدیکی با ایران داشته باشد و عناصر علاقه‌مند به مدرنیته کردن را تشویق کند. مادامی که شاه بر ایران تسلط کامل دارد ما باید روابطمان را با دیگر گروه‌های جامعه ایران حفظ کنیم، تا کسانی را که بعد از شاه ممکن است به قدرت برسند شناسایی کنیم. درجه نفوذ آمریکا در زمینه تحصیلات در دولت جدید ایران به این وسیله مشخص می‌شود، که ۶۰ درصد کابینه در حال حاضر قسمتی با تمام تحصیلاتشان را در آمریکا گذرانده‌اند».

(اسناد لانه جاسوسی آمریکا، ج ۱، ص ۲۶۷، مؤسسه مطالعات و پژوهش‌های سیاسی)

سؤال:

۱- بر اساس سند بالا روشن کنید چرا آمریکایی‌ها در دیپلماسی فرهنگی‌شان، تمایل دارند با گروه‌های علاقه‌مند به مدرنیته کردن (غربی‌کردن) ایران، ارتباط برقرار کنند؟

ببینید

کدام یک از محصولات و مؤلفه‌های فرهنگی استان شما، قابلیت انتشار در سایر کشورها را دارد و چگونه می‌توان از ظرفیت آنها برای حفظ و ارتقای منافع ملی استفاده کرد؟

۱- جهانی سازی طرحی است که غرب به رهبری آمریکا آن را دنبال می‌کند. آمریکایی‌ها می‌کوشند با استفاده از وسایل مختلف، خصوصاً وسایل ارتباط جمعی، از تلویزیون و ماهواره گرفته تا شبکه‌های اجتماعی، فرهنگ و سبک زندگی خود را در سایر کشورها نفوذ دهند.

• عنوان درس: نقش رسانه‌ها در تحولات فرهنگی

• شماره صفحه: ۵۵

بخوانید و پاسخ دهید

اما به طرز ملموسی به جای هدف قراردادن مستقیم دولت‌ها، ملت‌ها و فرهنگ عمومی را هدف بمباران خود قرار می‌دهد و به تغییر و تحولات فرهنگی در جوامع می‌اندیشد تا بتواند حکومت‌های دست‌نشانده خود را به قدرت برساند.

رفتار غرب و به‌خصوص آمریکا با مردم ایران از کودتای ۱۳۳۲ تا انقلاب اسلامی ۱۳۵۷، سبب شد که مردم ایران نگرشی منفی به آمریکا داشته باشند. آنان می‌دانستند که آمریکا برای حفظ منافع و سلطه خود در ایران به هر اقدامی دست می‌زند. این نگرش منفی، در رفتار و شعار ایرانیان، به‌خصوص بعد از انقلاب اسلامی، نشان داده می‌شد. آمریکایی‌ها از شیوه‌های مختلف تبلیغاتی و به‌ویژه رسانه‌ها استفاده می‌کردند تا بر نگرش ایرانیان تأثیر بگذارند. در یکی از اسناد محرمانه سفارت آمریکا در ایران که مربوط به شهریور ۱۳۵۸ می‌باشد، پیشنهادهایی به رسانه‌های آمریکا برای تأثیرگذاری بر نگرش ایرانیان و تغییر فرهنگ آنها و متمایل کردن ایرانی‌ها به آمریکا ارائه شده است:

الف) آژانس ارتباطات بین‌المللی آمریکا بیشترین سعی خود را برای هرچه بهتر شدن پیوند ایران و آمریکا گسترش دهد. به کار بردن صدای آمریکا VOA که پیام‌های سیاسی را بدهند و اینکه زبان انگلیسی بیشتر یاد داده شود و مجله منتشر کنند.

ب) گاه بیانات عمومی توسط مقامات و بزرگ رسمی برای اهمیت ایران و روابط خوب ایران و آمریکا بیان شود.

ج) در همان زمینه‌های قبلی تأکید بیشتری شود.

د) اعمال آرامی با ایرانیان صورت گیرد که اعمالشان با خبرنگاران خارجی مهربانانه باشد.

هـ) در یک تاریخ نزدیک یک میتینگ خصوصی ترتیب داده تا در آن با استفاده از ایرانی‌های باتجربه، شکاف بین روابط ایران و آمریکا علاج گردد.

در ادامه این سند نگارنده به پیشنهادات خود می‌افزاید:

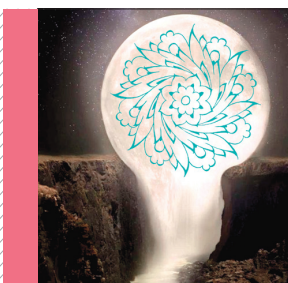
«من به‌خصوص با طرح گسترش برنامه‌های فارسی صدای آمریکا VOA و نمایش فیلم‌های آمریکایی از تلویزیون (مقصود تلویزیون ملی ایران است) که از طرفداران بیشماری برخوردار است خرسندم.» (از هارولد اچ. ساندرز به آقای نیوسام) (تاریخ ۵ سپتامبر ۱۹۷۹-۱۴ شهریور ۱۳۵۸) (اسناد لانه جاسوسی آمریکا، ج ۱، ص ۱۱۴، مؤسسه مطالعات و پژوهش‌های سیاسی)

سؤال:

- ۱- با توجه به سند بالا بررسی کنید که آمریکایی‌ها جهت تأثیرگذاری بر نگرش مردم ایران از چه روش‌هایی استفاده می‌کردند؟
- ۲- به‌طور خاص روشن کنید که هدف آمریکایی‌ها از سیاست گسترش برنامه‌های رادیویی، تلویزیونی، سینمایی و ... فارسی زبان، چه بوده است؟

عنوان درس: ما و دگرگونی‌های فرهنگی

شماره صفحه: ۶۵

علم و آگاهی، عبودیت و انسانیت در جهان هستیم، و از سوی دیگر، در مواجهه نابرابر با نظام سلطه و امپریالیسم فرهنگی و رسانه‌ای قرار داریم، به همین دلیل، حفظ وحدت ملی و انسجام فرهنگی، خودباوری فرهنگی و باور به توانمندی‌ها و ویژگی‌های مثبت فرهنگی، در جامعه امروز ما، یک ضرورت اجتناب‌ناپذیر و یک رسالت ملی است.

بخوانید و پاسخ دهید

آمریکایی‌ها هیچ‌گاه به‌طور علنی، به خودباوری ایرانیان و روحیه استقلال طلبی آنان اشاره‌ای نمی‌کنند، گرچه محرمانه و در گفتگوهای مخفی میان خود به آن اعتراف دارند. در اسناد لانه جاسوسی در سندی مخفی با عنوان «سفر به کپکان» در اسفند ۱۳۵۷ یعنی کمتر از یک ماه پس از پیروزی انقلاب اسلامی، دو نفر از افسران نیروی هوایی آمریکا به نام‌های شیفرتی، اکی با اسم رمز DATT و جانسون، راج با اسم رمز AAIRA برای خارج کردن باقیمانده مأموران آمریکایی در منطقه کپکان استان خراسان رضوی مراحل اداری و اجرایی را طی می‌کنند تا به کپکان برسند، تسلط ساختاری آمریکایی‌ها در ایران با انقلاب اسلامی پایان یافته بود و جانسون که از وضعیت حکمرانی جدید در ایران و خودباوری و استقلال مردم و کمیته‌های انقلاب اسلامی شگفت‌زده شده بود به فرهنگ ایرانی‌ها اشاره و بیان می‌کند: «از در اصلی تا کمیته پایگاه نظامی راه کوتاهی بود که می‌بایست دوباره به ما اجازه عبور دهند. بعد فعالیت‌های پایگاه... ما یک تأییدیه دیگری از کمیته بزرگ‌تری لازم داشتیم و یک دستور برای پرواز C130 از سرپرست خلبانان، در اینجا خلبانان (ایرانی) نوبتشان بود که تصمیم بگیرند که پرواز کنند یا نه. همان طوری که قبلاً نیز توضیح داده شد در انقلاب، مردم آزادند هر طوری که می‌خواهند تصمیم بگیرند. یک افسر نیروی هوایی به DATT گفت که قبل از انقلاب آنان فقط باید دستورات را انجام می‌دادند ولی حالا می‌توانند تصمیم بگیرند که آیا پرواز لازم و خوبی است یا نه. به هر حال فرهنگ ایرانی سرنوشت ما را تغییر داد!!»

و جانسون به صراحت اعتراف می‌کند که فرهنگ خودباوری و استقلال خواهی مردم سرنوشت آمریکایی‌ها را در ایران دگرگون ساخته و هژمونی آنان را شکست.

(اسناد لانه جاسوسی آمریکا، ج ۲، ص ۵۲۰، مؤسسه مطالعات و پژوهش‌های سیاسی)

سؤال:

- ۱- در سند «سفر کپکان» به کدام فرق خلبانان ایرانی قبل از انقلاب با خلبانان ایرانی بعد از انقلاب تصریح می‌شود؟
- ۲- چگونه فرهنگ خودباوری و استقلال خواهی ایرانیان، باعث شکست هژمونی آمریکادر ایران شد؟

• عنوان درس: بازگشت نیروی مذهبی به سیاست فعال

• شماره صفحه: ۱۳۵

اندیشه

جایگاه امام خمینی در حرکت‌های سیاسی ایران قبل از انقلاب و بعد از انقلاب چنان واضح و آشکار و غیرقابل انکار بود، که حتی دشمن درجهٔ اول او، یعنی آمریکا نیز مخفیانه به آن اقرار می‌کرد. به سند زیر در این باره توجه کنید:

«پل بین مشروعیت و حاکمیت در ایران امروز در رهبری پرچاذه
آیت الله خمینی تجلی می‌کند...، قدرت جاذبه خمینی و خصوصیت
آشتی‌ناپذیر او نسبت به شاه او را به عنوان یگانه رهبر مهم در ایران
جلوه‌گر ساخت.»

(اسناد لانه جاسوسی، ج ۲، ص ۱۶۱)

سؤال: چرا با اینکه سفارت آمریکا مخفیانه چنین گزارشی را به مسئولین خود داده است، اما حاکمان آمریکا با رهبری امام خمینی مخالفت می‌کردند؟

۳ | رویارویی با اصل نظام شاهی و استبداد آمریکایی: با موضع‌گیری تند استبداد نسبت به مذهب پس از رحلت آیت‌الله بروجردی، کشتار پانزدهم خرداد و سخنرانی‌های شاه و تصویب کاپیتولاسیون، نیروی مذهبی دریافت که درگیری او با شاه نزاعی مقطعی نیست، بلکه جنگی است که تنها با بود یا نبود یکی از آنها پایان خواهد یافت.

۴ | ضد امپریالیسم^۱ و ضد صهیونیسم^۲ بودن مبارزه: مبارزه با امپریالیسم به معنای عام که شامل آمریکا، شوروی و انگلستان می‌شد و موضع‌گیری صریح نیروی مذهبی در مقابل اسرائیل، در شمار اهداف امام قرار گرفت.

۱. امپریالیسم به دولت یا نظامی سلطه‌گر گفته می‌شود که برای کسب منافع خود، از طریق سلطه اقتصادی، سیاسی، نظامی و در دنیای امروز از طریق سلطه رسانه‌ای به منافع ملی و حقوق ملت‌های دیگر تجاوز کرده و آنها را تحت سلطه می‌گیرد.
۲. صهیونیسم یک جریان سیاسی یهودی است که با پشتیبانی امپریالیسم غرب، بیش از ۷۰ درصد از سرزمین فلسطین را اشغال کرده و برای تداوم اشغالگری یهودیان سراسر دنیا را به مهاجرت و سکنی گزیدن در سرزمین فلسطین ترغیب می‌کند.

عنوان درس: بازگشت نیروی مذهبی به سیاست فعال

شماره صفحه: ۶۲

شاهد

ضدیت ایرانیان با صهیونیسم به گونه‌ای بود که وقتی انورسادات رئیس‌جمهور مصر خط خود را از مبارزان با صهیونیسم جدا کرد و قرارداد صلح با آنها امضا نمود، در اکثر شهرهای ایران مردم تظاهرات کردند و مخالفت خود را با این قرارداد اعلام نمودند. در این باره سفارت آمریکا در ایران به صورت مخفیانه این گزارش را به کشور خود مخابره کرده است:

۲۶ مارس ۱۹۷۹ (۶ فروردین ۱۳۵۸)

موضوع: عکس‌العمل ایرانی‌ها در قبال قرارداد صلح مصر و اسرائیل
«گروهی تحت عنوان «دانشجویان مسلمان دانشکده افسری»
بیانیه‌ای در اعتراض نسبت به این قرارداد منتشر ساخته و تظاهرات

ضد این قرارداد تاکنون در دو شهر ایالتی برگزار شده است. در رفسنجان حدود ۴۰ هزار نفر در حمایت از جمهوری اسلامی ایران و در اعتراض به این قرارداد تظاهراتی کردند. در تبریز، رادیو تعداد تظاهرکنندگان ضد قرارداد صلح مصر و اسرائیل را صدها هزار نفر اعلام کرده است که گویا این تظاهرات هم ادامه دارد. علاوه بر آن، خمینی نیز در ضدیت با این قرارداد سخنرانی کرده.»

(استاد، ج ۶، ص ۲۱۲)

سؤال:

– به نظر شما چرا سفارت آمریکا در ایران، موظف بود واکنش مردم ایران به این قرارداد را، رصد کرده و به مقامات دولت آمریکا گزارش کند؟
– سفارت آمریکا در ایران، نقش گسترده‌ای در نفوذ صهیونیسم در دستگاه پهلوی داشته است. به نظر شما دلیل این کار سفارت آمریکا چه بوده است؟

۵ | افشای اجرای سیاست دموکراسی کنترل شده: قدرت و وسعت حرکت نیروی مذهبی با جهت‌گیری صریح و تند خود، رژیم را ناگزیر ساخت با خشونت کم نظیر چهره واقعی خود را نشان دهد. بی‌تردید کشتار عظیم رژیم در پانزده خرداد زمینه هرگونه بازی سیاسی را از میان برد.

• عنوان درس: فروپاشی نیروی استبداد وابسته و تشکیل نظام دینی

• شماره صفحه: ۶۳

سایه نگرانی و ترس

سند زیر که از «تل آویو» پایتخت رژیم صهیونیستی به زبان عبری به واشنگتن فرستاده شده و رونوشت آن را به سفارت آمریکا در تهران ارسال کرده‌اند، حکایت از آن دارد که هم سران رژیم صهیونیستی و هم حاکمان آمریکا در مکاتبات مخفی و سری خود به قدرت و قوت انقلاب اسلامی و شخصیت ممتاز امام خمینی اقرار می‌کرده و نگران آن بوده‌اند که جمهوری اسلامی، علاوه بر محبوبیتی که نزد مردم دارد، با انجام همه‌پرسی قانون اساسی به یک حکومت کاملاً قانونی تبدیل شود.

در این سند آمده:

«شخصیت خمینی و نیروی محرکه انقلاب که این نیروی محرکه از شخصیت مسلط و پرجاذبه خمینی و دستگاه مذهبی انقلابی که به صورت سلسله‌مراتبی از سطح کمیته‌های محلی تا شورای انقلاب تشکیل یافته ناشی می‌گردد؛ این عوامل قادرند توده‌ها و به خصوص توده‌های شهری را بسیج کرده و بر فریادهای حمایت‌آمیز آنها متکی باشند. با وجود اینکه شور انقلابی با محوشدن خاطره خلع ید از شاه در حال کاهش است، ولی خمینی هنوز قادر است صدها هزار نفر را به حمایت از خود به تظاهرات بکشانند. این توانایی او در بسیج حمایت توده‌ها عامل اصلی مشروعیت و ثبات کنونی رژیم است. در صورتی که خمینی بتواند قانون اساسی مورد قبول خود را از مجلس بگذراند، رژیم خواهد توانست مشروعیت خود را نه تنها از طریق حمایت توده‌ها، بلکه برای اولین بار از طریق یک قانون اساسی مشروع کسب نماید.»

(اسناد، ج ۱، ص ۵۶۳)

سؤال:

- چرا آمریکایی‌ها و اسرائیلی‌ها به صورت آشکار و رسمی از جایگاه مردمی امام خمینی سخن نمی‌گفتند؟
- چرا آمریکایی‌ها و اسرائیلی‌ها نگران قانونی شدن جمهوری اسلامی بوده‌اند؟
- فکر می‌کنید این کشورها برای مقابله با امام خمینی و انقلاب اسلامی، چه نقشه‌هایی در سر داشتند؟

این تفاوت آراء نشان می‌داد که فاصله‌های عمیقی در مبانی فکری میان نیروهای مذهبی و روشنفکری وجود دارد. البته مردم که ارتباط غیرقابل گسستی با رهبری انقلاب و هویت دینی انقلاب داشتند، با رأی بالاتر از ۹۸ درصد، جمهوری اسلامی را تأیید کردند.

ج | تصویب اصل ولایت فقیه در قانون اساسی؛ مجلس خبرگان قانون اساسی که در سال ۱۳۵۸ برای بررسی و تصویب قانون اساسی جمهوری اسلامی تشکیل شد، محل تضارب آراء روشنفکران غیردینی و دینی و نیروهای مذهبی بود که به طور طبیعی نیروی مذهبی اکثریت افراد را در این مجلس داشت. مذاکرات ثبت شده این مجلس، از اسناد مهمی است که می‌توان اندیشه‌ها و افکار و دیدگاه‌های جریان‌های حاضر در صحنه انقلاب را تحلیل کرد. گفت‌وگوهایی که میان دکتر مقدم مراغه‌چی (یکی از نمایندگان روشنفکری در ایران) و دکتر بهشتی (از رهبران نیروی مذهبی تحول‌خواه) در مجلس خبرگان صورت گرفت، گویای تفاوت‌های عمیق فکری این دو جریان است.

از آنجا که نوع حکومت «ولایت فقیه» بدان معناست که دین حاکمیت کامل بر همه قوانین کشور دارد، به طور طبیعی با اندیشه لیبرالی سازگار نبود. در نتیجه جریان روشنفکری غیردینی و برخی از روشنفکران دینی با تصویب این اصل مخالف بودند.

اندیشه

لینکن کاردار سفارت آمریکا در ۲۷ شهریور ۱۳۵۸ (۱۸ سپتامبر ۱۹۷۹)، یعنی در زمانی که اعضای مجلس خبرگان قانون اساسی درباره اصل «ولایت فقیه» بحث و گفت‌وگو می‌کردند، در گزارشی مخفیانه به دولت خود در آمریکا می‌نویسد:

اگر در ایران رفراندومی (نظرخواهی) در مورد ولایت فقیه برگزار شود، این ایده سیاسی بدون شک مورد تصویب عظیمی قرار خواهد گرفت. (ج ۲، ص ۳۱۴)

سؤال:

- چرا با این که آنان و همفکران آنان می‌دانستند اصل ولایت فقیه مورد قبول اکثریت قاطع مردم است، با این اصل مخالفت می‌کردند؟
- این گزارش گویای چه حقیقتی است؟ دشمن انقلاب اسلامی چرا این حقیقت را به صورت آشکار بیان نمی‌کرد؟

▶ آغاز مبارزه امام خمینی

امام خمینی، رهبر نهضت اسلامی

اعتراض به تصویب نامه انجمن ها و همه پرسی انقلاب سفید اولین مرحله فعالیت سیاسی و مبارزه امام خمینی با اعتراض به تصویب نامه انتخابات انجمن های ایالتی و ولایتی آغاز شد. از دیدگاه حضرت امام، این تصویب نامه موجب تضعیف اسلام و افزایش حضور بهائیان در حکومت می شد.^۱ از این رو، ایشان پس از رایزنی با علمای بزرگ قم با آن به مخالفت پرداختند و دولت را مجبور به لغو آن کردند. پس از مطرح شدن انقلاب سفید و همه پرسی آن، امام خمینی و تعدادی از علما، نخست از شاه در این باره توضیح خواستند اما با بی اعتنائی و توهین او مواجه شدند. پس با انتشار اعلامیه ای همه پرسی فرمایشی را غیر قانونی اعلام کردند. بیشتر مراجع دینی نیز به دعوت امام خمینی همه پرسی را تحریم کردند. در تهران و قم تظاهرات گسترده ای پراشا شد و رژیم پهلوی با استفاده از نیروی نظامی، قیام مردم تهران و قم را سرکوب کرد.

فعالیت ۲

با راهنمایی دبیر خود، درباره اصول شش گانه انقلاب سفید گفت و گو کنید و به این پرسش پاسخ دهید: به نظر شما علت مخالفت امام خمینی با اصول انقلاب سفید و همه پرسی آن، چه بود؟

امام خمینی هنگام سخنرانی در مدرسه فیضیه، ۱۳۴۲

واقعه مدرسه فیضیه

امام خمینی به همراه مراجع دیگر، در اعتراض به عملکرد حکومت، عید نوروز ۱۳۴۲ را عزای عمومی اعلام کردند و به افشای اقدامات شاه پرداختند. اوج این حرکت اعتراضی در مدرسه فیضیه قم اتفاق افتاد که با پورش مأموران حکومتی به خشونت کشیده شد. در حمله مأموران

به مدرسه فیضیه قم و مدرسه طالبیه تبریز تعدادی از طلاب شهید و مجروح شدند. به دنبال این جنایت، امام خمینی، در سخنرانی خود خطاب به شاه، او را به طور مستقیم سرزنش کردند و تقیه و سکوت در مقابل ظلم حکومت را حرام دانستند.

قیام پانزده خرداد

در آستانه محرم ۱۳۸۳ ق/ ۱۳۴۲ ش امام خمینی به سخنرانان مذهبی سفارش کردند که در مراسم مختلف، خطر اسرائیل را برای مردم توضیح دهند و آسیب های وارد شده بر جامعه اسلامی و مراکز دینی را بازگو کنند. در مقابل، حکومت هم سخنرانان مذهبی را ملزم کرد که علیه شاه و اسرائیل چیزی نگویند.

۱. به طوری که طبق اسناد لانه جاسوسی آمریکا، شاه شخصاً بهائی گری و ترویج آن را در ایران تصویب و تأیید کرد. اسناد لانه جاسوسی آمریکا، ۱۳۸۶، ج ۴، ص ۵۷۵

شهید آیت‌الله سعیدی (۱۳۰۸-۱۳۴۹ ش)

فکر کنیم و پاسخ دهیم

به نظر شما، چرا امام خمینی مبارزه مسلحانه را اساس حرکت خود قرار ندادند؟

بسیاری از مبارزان، زندانی و شکنجه شدند. تعدادی از آنان مانند آیت‌الله سعیدی و آیت‌الله غفاری، زیر شکنجه به شهادت رسیدند و بسیاری نیز مانند آیت‌الله طالقانی تا اوج‌گیری انقلاب اسلامی در زندان بودند.

وضعیت عمومی ایران در سال ۱۳۵۶

فاصله روزافزون حکومت پهلوی از ملت ایران در سال ۱۳۵۶ به بیشترین حد خود رسید. ضدیت این حکومت با اسلام و معنویت و اخلاق، آشکار شده بود. صدها روحانی مبارز در زندان بودند و بسیاری از استادان دانشگاه و سخنرانان مذهبی اجازه سخن گفتن در محافل و مجالس را نداشتند. پول نفت که از سال ۱۳۵۰ یک باره به سرعت افزایش یافت، سرمایه‌داران وابسته به غرب و رژیم پهلوی را در مدت کوتاهی تقویت کرده بود. در عوض، طبقات محروم از جمله کارگران و روستاییان برای گذراندن زندگی به شهرها هجوم می‌آوردند. انقلاب سفید شاه نتیجه خود را نشان داده بود: نابودی اقتصاد ایران و وابستگی به بیگانگان. در حالی که بسیاری از روستاهای ایران، راه، آب آشامیدنی، برق و حمام نداشتند، سرمایه‌داران آمریکایی با حکومت پهلوی قراردادهای کلان منعقد و ثروت ملی ایرانیان را غارت می‌کردند. رژیم پهلوی با استفاده از دستگاه ساواک و نیروهای پلیسی و امنیتی، تقریباً خود را از ناحیه گروه‌های مبارز مسلح، آسوده‌خاطر احساس می‌کرد. زندان‌ها از زندانیان سیاسی پر بود و در خارج از زندان نیز حرکت‌های پراکنده مسلحانه همچون سال‌های پیش دیده نمی‌شد.

بخوانیم و پاسخ دهیم

ویلیام هیلی سولیان (William Healy Sullivan) آخرین سفیر آمریکا در ایران در فاصله دی ماه ۱۳۵۵ تا فروردین ۱۳۵۸ بود. متنی که در ادامه می‌خوانید قسمتی از گزارشی با عنوان «نظر اجمالی بر اوضاع و روابط ایران» است که وی در اردیبهشت ۱۳۵۷ برای وزارت خارجه آمریکا نوشته است:

با اینکه تجهیزات نظامی و برنامه مشاورت ما جنبه‌های اصلی روابط مان با ایران می‌باشد، ولی ما طیف وسیعی از منافع دیگر هم داریم. صادرات غیرنظامی ما به ایران الان به حدود ۲ میلیارد دلار در سال رسیده. بیش از ۱۵۵ شرکت و بانک از بزرگ‌ترین شرکت‌ها و بانک‌های آمریکا در کشور فعال هستند و اکنون ۳۹ هزار آمریکایی در ایران سکونت دارند. کمیسیون مشترکی بین ایران و آمریکا برای پیشبرد همکاری عمومی و خصوصی آمریکا در زمینه‌های انرژی، نیروی انسانی، کشاورزی، تجارت و امور مالی و علم و تکنولوژی برای چهارمین بار در واشنگتن تحت ریاست وزیر خارجه [سایرس رابرت] و نس تشکیل شد. ایران در حال حاضر ۸-۹ درصد واردات نفتی ما را تأمین می‌کند.

(اسناد لانه جاسوسی آمریکا، جلد ۱، ص ۲۰۹)

سؤال: براساس گزارش سفارت آمریکا، حضور دولت آمریکا در ایران، تأمین‌کننده چه منافعی برای سرمایه‌داران آمریکایی بوده است؟

عنوان درس: انقلاب اسلامی

شماره صفحه: ۱۵۶

بخوانیم و پاسخ دهیم

شاه مجبور شد آموزگار را برکنار کند و جعفر شریف‌امامی را با شعار «آشتی ملی» به نخست‌وزیری بگمارد. امام خمینی با ارسال پیام و افشای نیرنگ تازه رژیم پهلوی، خواهان ادامه مبارزه تا سرنگونی نظام پادشاهی در ایران شدند. به همین جهت تظاهرات مردم در شهرهای ایران ادامه پیدا کرد. در تهران بعد از برگزاری نماز عید فطر (۱۳ شهریور) تظاهرات گسترده‌ای صورت گرفت و تکرار آن در سه روز بعد، با حضور انبوه و یکپارچه زنان همراه بود.

متنی که در زیر آمده است قسمتی از گزارش جلسه داخلی سفارت آمریکا در آبان ۱۳۵۷ است. در این گزارش به حمایت دولت آمریکا و انگلستان از محمدرضا شاه در اوج بحران تصریح می‌شود. استعمار انگلیس و آمریکا پس از کودتای ۲۸ مرداد ۱۳۳۲ در تصاحب ایران رقابت داشتند ولی هنگام مشاهده سقوط حکومت پهلوی دست از رقابت کشیدند و یکپارچه از آن حکومت حمایت کردند.

محرمانه

اول نوامبر ۱۹۷۸

سفیر جلسه را با مروی بر حوادث هفته شروع کرد. چند روز خیلی سخت و آشفته و بدترین روز یکشنبه ۲۹ اکتبر بود. گروه‌های بسیار زیاد [و] غیرقابل کنترل در خیابان‌ها تظاهرات می‌کردند. فقط یک گروه بسیار کوچک به نفع دولت تظاهرات کردند که چشمگیر نبود و صورت مصنوعی داشت. رئیس‌جمهور کارتر دیروز ولیعهد را به حضور پذیرفت و پشتیبانی قاطع خود را از شاه اعلام کرد... سفیر پارسونز^۱ و سولیوان^۲ صحبت‌های خود را با شاه ادامه دادند. اکنون دیدگاه‌های سیاسی شاه منسجم‌تر شده است. اما در مجلس قهرمانی وجود ندارد که به پا خیزد و قاطعانه از دولت شریف‌امامی پشتیبانی کند. نخست‌وزیر سخت افسرده و خسته شده است و اقلیت کمی در دولت تصمیم می‌گیرند.

(اسناد لانه جاسوسی آمریکا، جلد ۱، ص ۳۰۶)

سؤال: به نظر شما چرا استعمار انگلیس و آمریکا با پدیدار شدن افق پیروزی انقلاب اسلامی ایران دست از رقابت کشیده و به حمایت یکپارچه و یک صدا از محمدرضا پهلوی روی آوردند؟

قیام خونین ۱۷ شهریور

حکومت پهلوی برای جلوگیری از ادامه تظاهرات و اعتراضات در روز جمعه ۱۷ شهریور ۱۳۵۷ در تهران و چند شهر دیگر حکومت نظامی برقرار کرد. مردم تهران بی‌اعتنا به اخطارها و هشدارهای رژیم در میدان شهدا (ژاله سابق) تجمع کردند. دژخیمان پهلوی مردم را به گلوله بستند و جمع زیادی از آنان را به شهادت رساندند. به دنبال این جنایت هولناک، رئیس‌جمهور آمریکا بار دیگر به صراحت از رژیم پهلوی حمایت کرد.

۱. آنتونی بارسوتز آخرین سفیر انگلیس در ایران قبل از پیروزی انقلاب اسلامی است. او از سال ۱۳۵۳ تا ۱۳۵۷ سفارت کشورش در تهران را برعهده داشت و در این سال کمی قبل از فرار شاه از ایران، به مأموریت خود خاتمه داد و به لندن بازگشت.

۲. ویلیام هیلی سولیوان آخرین سفیر آمریکا در ایران در فاصله دی ماه ۱۳۵۵ تا فروردین ۱۳۵۸ بود.

عنوان درس: انقلاب اسلامی

شماره صفحه: ۱۵۹

استقرار و تثبیت نظام جمهوری اسلامی

پس از پیروزی انقلاب اسلامی، با فرمان و تأکید امام خمینی علیه السلام، دولت موقت و شورای انقلاب مأموریت یافتند که هر چه زودتر اقدامات لازم برای تعیین و تأسیس نظام سیاسی جدید را انجام دهند. در این درس شما مهم‌ترین اقداماتی را که به تأسیس، استقرار و تثبیت نظام جمهوری اسلامی انجامید و نیز توطئه‌های دشمنان داخلی و خارجی برای جلوگیری از استقرار و تثبیت نظام نوپای اسلامی را بررسی خواهید کرد.

استقرار نظام جمهوری اسلامی

از فردای پیروزی انقلاب اسلامی، دولت موقت انقلاب به ریاست مهندس مهدی بازرگان به همراه شورای انقلاب علاوه بر اداره امور کشور، برای استقرار نظام سیاسی جدید کارهای مهمی انجام دادند.

۱ برگزاری همه‌پرسی تعیین نظام سیاسی جدید

این همه‌پرسی روزهای ۱۰ و ۱۱ فروردین ۱۳۵۸ برگزار شد و نتیجه آن که در ۱۲ فروردین اعلام شد، نشان داد که بیش از ۹۸ درصد شرکت‌کنندگان به جمهوری اسلامی رأی مثبت داده‌اند. به همین دلیل، ۱۲ فروردین در تقویم به عنوان روز جمهوری اسلامی نام‌گذاری شده است.

بخوانیم و پاسخ دهیم

اقرار محرمانه

۱ همه‌پرسی از نوع حکومت در ایران، آن هم حدود دو ماه بعد از انقلاب و استقبال بی‌نظیر مردم از آن، در تاریخ سابقه نداشت. این همه‌پرسی و نتایج آن، حتی ویلیام سولیوان، سفیر وقت آمریکا در ایران را وادار کرد که حقیقت را محرمانه به دولت خود بگوید و اعتراف کند که مردم ایران به شدت با نظام سلطنت پهلوی مخالف هستند. سولیوان در این نامه می‌نویسد:

از: سفارت آمریکا، تهران

به: وزارت امور خارجه، واشنگتن دی.سی. - فوری

خیلی محرمانه

۴ آوریل ۱۹۷۹ [۱۵ فروردین ۱۳۵۸]

موضوع: رفتار دوم و چشم‌اندازهای آینده

عنوان درس: استقرار و تثبیت نظام جمهوری اسلامی

شماره صفحه: ۱۶۳

استقبال از فرماندوم ایران خیلی وسیع بوده و اکثر آرا به نفع حکومت جمهوری اسلامی بود...
فرماندوم یک مسئله را صریحاً روشن کرده است و آن اینکه اکثریت مردم، خواهان برکناری نظام سلطنتی پهلوی هستند...

سولیوان

(اسناد لانه جاسوسی آمریکا، ج ۲، ص ۱۴۷)

سؤال: چرا سولیوان این نامه را به صورت خیلی محرمانه به آمریکا می‌فرستد؟ چه نکته‌ای در این نامه هست که باید مخفی بماند؟

۲. براساس اسناد محرمانه‌ای که در سال ۲۰۲۰ توسط وزارت امور خارجه آمریکا منتشر شده است، رئیس‌جمهور وقت آمریکا کمتر از یک سال پس از پیروزی انقلاب اسلامی، به رئیس سازمان اطلاعات مرکزی (سیا) دستور می‌دهد که انجام عملیات علیه جمهوری اسلامی ایران را در دستور کار قرار دهد. به ترجمه این سند توجه کنید:

ضمیمه سند شماره ۱۱۰ [جلسه کمیته هماهنگی ویژه اطلاعات]

یافته ریاست جمهوری^۱

واشنگتن، ۲۷ دسامبر ۱۹۷۹ [۶ دی ۱۳۵۸]

...

دریافت من [کارت] آن است که عملیات زیر در یک کشور خارجی، برای امنیت ملی ایالات متحده مهم است و لذا به رئیس سازمان اطلاعات مرکزی یا نماینده وی دستور می‌دهم تا این یافته را به کمیته‌های مرتبط در کنگره طبق ماده ۶۶۲، گزارش دهد^۲ و در صورت لزوم، جلسات توجیهی تدارک ببینند.

محدوده	شرح [عملیات]
ایران	انجام عملیات تبلیغاتی، سیاسی و اقتصادی برای حمایت از استقرار یک رژیم مسئول و دموکراتیک در ایران؛ ^۳ برقراری تماس با رهبران مخالفان (پوزیسین) ایران و دولت‌های علاقه‌مند به هدف ترغیب تعاملاتی که بتواند به ایجاد جبهه گسترده غرب‌گرا – که می‌تواند یک دولت جایگزین تشکیل دهد – منتهی شود.

جیمی کارتر

سؤال

۱. در حالی که مطابق سند اول، سفیر آمریکا در ایران به این روشنی و وضوح از حمایت مردم ایران از جمهوری اسلامی سخن می‌گوید، چرا – براساس سند دوم – دولت آمریکا برای براندازی آن با براندازان همکاری می‌کند؟
۲. در سند دوم به شیوه‌های براندازی اشاره شده است. به نظر شما هم‌اکنون آمریکایی‌ها، برای براندازی نظام‌های متکی به اراده استقلال طلبانه مردم، بیشتر از چه شیوه‌هایی استفاده می‌کنند؟

۱. «یافته ریاست جمهوری» فرمان یا دستورالعملی از سوی رئیس‌جمهور آمریکا است که طبق قانون، برای توجیه شروع عملیات مخفی توسط سازمان اطلاعات مرکزی (CIA) به کمیته‌های خاص کنگره ارائه می‌شود.

۲. (Department of State (2020)): Foreign Relations of the United States; 1977–1980, Vol. XI, part 1: Iran: Hostage Crises, November 1979–September 1980; document 110, p. 292–294

قابل دسترسی در: <https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1977-80v11p1>

۳. براساس سند منتشر شده، در پیش‌نویس اصلی یافته، متن این‌طور بوده: «انجام عملیات تبلیغاتی، سیاسی و اقتصادی برای پشتیبانی از مخالفت با رژیم رادیکال [امام] خمینی» ولی کارتر این جمله را خط زده و جمله بالا را به جای آن نوشته است.

عنوان درس: استقرار و تثبیت نظام جمهوری اسلامی

شماره صفحه: ۱۶۴

بخوانیم و پاسخ دهیم

اقدام برای هرج و مرج

جان گریوز^۱ که سال‌ها تجربه کار برای سازمان اطلاعات مرکزی آمریکا (CIA) در کشورهای مختلف از جمله ویتنام را در کارنامه داشت، در تابستان ۱۳۵۸ به‌عنوان افسر ارتباطات عمومی در سفارت آمریکا در تهران مشغول به کار شد. درحالی که هنوز حتی یک سال از انقلاب اسلامی ایران نگذشته و با وجود اینکه هیچ اقدامی علیه آمریکا انجام نشده، وی با نقض تمام مقررات بین‌المللی، به‌طور رسمی طرح اغتشاش در یک کشور دیگر را به یک مسئول آمریکایی دیگر پیشنهاد می‌دهد:

تاریخ: ۴ اکتبر ۱۹۷۹ [۵۸/۷/۱۲]

آقای تد کوران

مدیر امور آفریقای شمالی و شرق نزدیک و آسیای جنوبی

آژانس ارتباطات بین‌المللی ایالات متحده آمریکا، واشنگتن

تد عزیز: در انتهای دومین ماه اقامتم در تهران ممکن است برای من و شاید هم برای شما مفید باشد که تحلیلی از اوضاع کنونی بکنم و کارهایی را که در شش ماه آینده در رابطه با افزودن منافع آمریکا در ایران می‌بایست انجام داد، بگویم...

من حداقل دو سناریو و برنامه را که می‌تواند منجر به هرج و مرج و سقوط تدریجی بینجامد را در نظر دارم. یکی نیروهای تمرکز یافته که توسط ناراضیاتی‌های منطقه‌ای و قومی تحریک شده باشد و اگر با اینها به اندازه کافی به طرز غلطی روبه‌رو شود، ممکن است باعث تعطیل شدن و بسته شدن مناطق نفتی گردند یا اقتصاد سنتی را از هم بپاشند یا جوری ملی‌گرایی را خراب کند که توده‌ها با رهبران مذهبی... خود مخالف شوند. اختلاف و درگیری در مدارس بین محصلین و بین کادرهای مدارس یا هر دو می‌تواند باعث بسته شدن مدارس برای مدت طولانی بشود و در نتیجه باعث ناراضیاتی عمومی گردد یا تبدیل به خشونت‌های افراطی بشود و دوره‌های چهل روزه عزاداری را که نقش بزرگی در سقوط شاه داشت را از سر شروع کنند...

با گرم‌ترین سلام‌ها، جان گریوز، افسر ارتباطات عمومی
(اسناد لانه جاسوسی آمریکا، جلد ۱، صص ۱۳۸-۱۳۹)

سؤال

- ۱ چرا با اینکه زمان کوتاهی از تشکیل حکومت جدید گذشته، حکومت آمریکا درصدد سرنگون کردن آن برمی‌آید؟
- ۲ پیشنهادهای کارمند سفارت آمریکا برای سرنگونی جمهوری اسلامی در سال ۱۳۵۸ چه بوده است؟
- ۳ آیا این پیشنهادها از همان سال تا کنون در ایران عملیاتی نشده است؟
- ۴ چرا با اینکه در اسناد محرمانه حکومت آمریکا این پیشنهادها آمده، برخی از افراد و خود آمریکایی‌ها آن را انکار می‌کنند؟

۲ ترور شخصیت‌ها و مردم انقلابی

مدت کوتاهی پس از پیروزی انقلاب اسلامی، گروهک تروریستی فرقان برخی از شخصیت‌های برجسته انقلابی مانند سپهبد ولی‌الله قزنی، رئیس ستاد مشترک ارتش، آیت‌الله استاد مطهری عضو سرشناس شورای انقلاب و از یاران نزدیک امام خمینی، دکتر مفتاح حاج مهدی عراقی و آیت‌الله قاضی طباطبایی را که از مبارزان سرشناس بودند، به شهادت رساند و به جان حجت‌الاسلام اکبر هاشمی رفسنجانی و آیت‌الله ربانی شیرازی نیز، که از شخصیت‌های مبارز به شمار می‌رفتند، سوءقصد کرد. پس از دستگیری اعضای گروه

۱. John Graves

عنوان درس: استقرار و تثبیت نظام جمهوری اسلامی

شماره صفحه: ۱۶۷

بخش نهم و پاسخ دهیم

جاسوسی؛ شرط صدور ویزا

صدور ویزا به مسافران ایرانی در برابر جاسوسی علیه کشور خود یکی از روش‌های کسب اطلاعات محرمانه توسط سفارت آمریکا در ایران بعد از انقلاب بوده است. این روش غیراخلاقی، کسانی را که نیاز به مسافرت به آمریکا داشته‌اند، میان خیانت به وطن و قبول جاسوسی از یک طرف و خیانت نکردن و چشم‌پوشی از مسافرت از طرف دیگر قرار می‌داده است.

محرمانه ۱۸- سپتامبر ۱۹۷۹ [۵۸/۶/۲۷]

از: سرهنگ شیفر وابسته امور نظامی دفاعی در نیروی هوایی آمریکا

به: تمامی وابسته‌های دفاعی آمریکا در تهران

موضوع: شرط قبول توصیه برای صدور ویزا

وابسته‌های نظامی آمریکا درباره فامیل درجه یک افراد زیر می‌توانند رأی صدور ویزا توصیه نمایند.

الف) افراد ارتش، ژاندارمری و شهروانی ایران که از سرگرد به بالا باشند.

ب) افراد هواپیمایی کشوری.

ج) افراد دیپلمات درجه یک ایرانی یا خارجی که با دفتر وابستگان نظامی آمریکا همکاری مستقیم داشته باشند.

دوستان افراد فوق‌الذکر از این قاعده مستثنی هستند.

توصیه برای صدور ویزا تنها برای افرادی پذیرفته می‌شود که اطلاعات جاسوسی مفیدی برای آمریکا داشته باشند. متقاضیانی که مشخصات بالا را نداشته باشند اما دارای موقعیت‌های فوق‌العاده‌ای باشند (مانند همافرهایی که اطلاعات با ارزشی برای ما تهیه نموده‌اند) باید توسط سرهنگ شیفر تأیید شوند.

بخش صدور ویزا می‌تواند به عنوان وسیله‌ای برای جمع‌آوری اطلاعات جاسوسی مورد استفاده قرار گیرد؛ اطلاعاتی که معمولاً دسترسی به آن از راه‌های دیگر امکان‌پذیر نیست و باید توجه داشت که صدور ویزا مورد استفاده شخصی افراد قرار نگیرد. افراد تنها وقتی برای ما مهم هستند که اطلاعات جاسوسی با ارزشی فراهم نمایند و یا راهی برای رسیدن به این اطلاعات ارائه دهند. من در این معامله پایاپای (گرفتن اطلاعات در مقابل صدور ویزا) انتظار دارم گزارش‌های مفیدی به دست آید.

توماس شیفر

(اسناد لانه جاسوسی آمریکا، جلد ۱، صص ۴۰-۴۱)

سؤال: بررسی کنید که هم‌اکنون آمریکایی‌ها برای جلب همکاری اطلاعاتی شهروندان کشورهای مختلف، از چه روش‌های پیشرفته‌تری استفاده می‌کنند؟

تثبیت نظام جمهوری اسلامی ایران

پس از انتخاب ابوالحسن بنی‌صدر به عنوان نخستین رئیس‌جمهوری اسلامی ایران، امام خمینی علاوه بر تنفیذ حکم ریاست جمهوری وی، فرماندهی کل قوا و ریاست شورای انقلاب را نیز به او واگذار کردند. قرار گرفتن در چنین موقعیت و مقامی، بنی‌صدر

عنوان درس: استقرار و تثبیت نظام جمهوری اسلامی

شماره صفحه: ۱۷۲

نفت و گاز جزء محصولات راهبردی کشورها محسوب می‌شوند به حدی که ابر قدرت‌ها برای تصاحب و تسلط بر منابع نفتی، کشورها را بسیار تحت فشار قرار می‌دهند. امروزه کشوری همچون آمریکا برای تأمین منافع خود به اقسام و انواع ترفندها متوسل می‌شود تا بتواند بر جریان استخراج و فروش نفت و گاز خاورمیانه تأثیرگذار باشد.

اهمیت تنگه هرمز در تأمین منابع نفتی جهان

بعد از تسخیر سفارت سابق آمریکا در تهران که به لانه جاسوسی نامیده شد، اسناد محرمانه فراوانی به دست آمد که آشنایی با آنها می‌تواند خیلی آموزنده و موجب عبرت باشد. یکی از موضوعات مهم در اسناد لانه جاسوسی «تنگه هرمز» است. علامت اهمیت این تنگه برای آمریکا، حجم بسیار بالای اسناد و نامه‌های «محرمانه» و «سری» است که در ده‌ها صفحه بین وزارت خارجه آمریکا و سفارت‌خانه‌های آن کشور در ایران، عمان، قطر، امارات، عربستان و... رد و بدل شده است. موضوع برخی از این نامه‌ها عبارت‌اند از: تنگه هرمز منطقه کنترل تردد نفتکش‌های خلیج فارس، برنامه اضطراری امنیت تنگه هرمز، ابتکار دیپلماتیک احتمالی عمان در رابطه با امنیت تنگه هرمز، آسیب‌پذیری‌های تنگه هرمز، تحقیق عمان در مورد امنیت تنگه هرمز، عصبانیت بحرین در قبال ابتکار عمان در مورد تنگه هرمز، پیشنهاد عمان درباره تنگه هرمز و احتمال برگزاری اجلاس امنیتی خلیج [فارس]، گفت‌وگوی دوجانبه درباره پیشنهاد عمان در رابطه با تنگه هرمز، امنیت منطقه خلیج [فارس] و طرح عمان درباره هرمز (اسناد لانه جاسوسی آمریکا، ۱۳۸۶، ج ۱۱، ص ۲۳۳، ۲۳۸، ۲۴۰، ۲۴۴، ۲۴۷، ۲۴۹، ۲۵۰، ۲۵۲، ۲۵۵)

موضوع دیگری که میزان اهمیت تنگه هرمز برای آمریکا را نشان می‌دهد، حساسیت بسیار زیاد آمریکا نسبت به اخبار سیاسی و اقتصادی در این حوزه است. از جمله جالب است بدانید که در تاریخ ۱ مرداد سال ۱۳۵۸ در نشریه «بوس» مقاله‌ای منتشر می‌شود با عنوان «امنیت تنگه هرمز به آمریکا ربطی ندارد». اهمیت این مقاله به حدی بوده که جاسوس آمریکایی به ایران سفر می‌کند و با یکی از مسئولان آن نشریه گفت‌وگو می‌کند و نتیجه را در تاریخ ۳۰ ژوئیه ۱۹۷۹ - ۸ مرداد ۱۳۵۸ به سازمان ارتباطات بین‌المللی در آمریکا منتقل می‌کند. مسئول نشریه فوق در مورد آن ملاقات چنین می‌نویسد: «وی خود را فردی ناسیونالیست، معتقد به رهبریت آیت‌الله خمینی توصیف کرد. مقاله را بیانیه‌ای شدید علیه آنچه که او آن را خطر نظامی آمریکا علیه منافع بلا تردید کشورهای خاورمیانه می‌داند عنوان کرد. من به بیانیه وزیر دفاع براون در آمریکا اشاره کرده و گفتم که وی اظهار داشته است که آمریکا در منطقه دخالت نخواهد کرد و فقط به درخواست‌های احتمالی کمک، پاسخ خواهد داد. وی در پاسخ گفت آمریکا باید از «آرمان‌های ملل منطقه و نه صرفاً از آرمان‌های دولت‌ها»، مطمئن گردد، چون همین امر یعنی اطمینان از آرمان‌های دولت خطایی بود که آمریکا در رابطه خود با ایران در زمان شاه مرتکب شده بود.» (همان، ج ۱۰، ص ۶۰۱-۶۰۵)

در سطور قبل این ادعای وزیر دفاع آمریکا را خواندید که «آمریکا در منطقه دخالت نخواهد کرد و فقط به درخواست‌های احتمالی کمک، پاسخ خواهد داد.» این موضوع به‌ظاهر موجه، در واقع بهانه آمریکا برای دخالت نظامی در کشورهای مختلف بوده که تا امروز نیز شاهد چنین سیاستی هستیم. در این راستا و به منظور ناامن نشان دادن تنگه هرمز، نوعی جریان‌سازی خبری درباره امکان حمله سازمان آزادی‌بخش فلسطین (ساف) به کشتی‌های نفتکش در اسناد مختلف لانه جاسوسی وجود دارد که مرور بعضی از آنها درس‌آموز است.

طبق سند شماره ۳۲ در تاریخ ۱۴ تیر ۱۳۵۸، این مطلب از سوی وزیر نفت کشور عربستان مطرح شده که «فلسطینی‌ها می‌توانند یک نفت‌کش عظیم‌الجثه را در تنگه هرمز غرق کنند تا دنیا به مصیبت آنها و لجبازی اسرائیل رسیدگی کند.» ۳۹۶/۴-۳۹۷ در سند دیگر گفته شد که نماینده ساف در تهران از مقامات ایرانی درخواست کرده است که اجازه دهند تا آنها تجهیزات خود را در جزایر تنب و ابوموسی مستقر کنند. (همان، ج ۵، ص ۲۰۳-۲۰۲)

تحلیل خود مقامات آمریکایی چنین است که «ممکن است فلسطینی‌های تندرو بخواهند در تنگه هرمز به یک کشتی حمله کنند؛ با اینکه می‌دانند قادر به غرق ساختن آن و یا بستن تنگه هرمز نیستند. این حرکت به طور حیرت‌انگیزی توانایی فلسطینی‌ها را در حمله‌ور شدن به منافع آمریکا و اروپا نشان خواهد داد. البته غرق کردن یک کشتی سبب بسته شدن آب‌راهی، که حدود یک سوم نفت موردنیاز روزانه جهان از طریق آن عبور می‌کند، نمی‌شود. با این وصف، نفس این کار سبب ایجاد تشنج گردیده، احتمالاً بی‌ثبات شدن دلار را در بازار پول بین‌المللی به همراه خواهد آورد و قیمت نفت در بازار سیاه را تحت تأثیر قرار خواهد داد.» (همان، ج ۱۱، ص ۲۴۴)

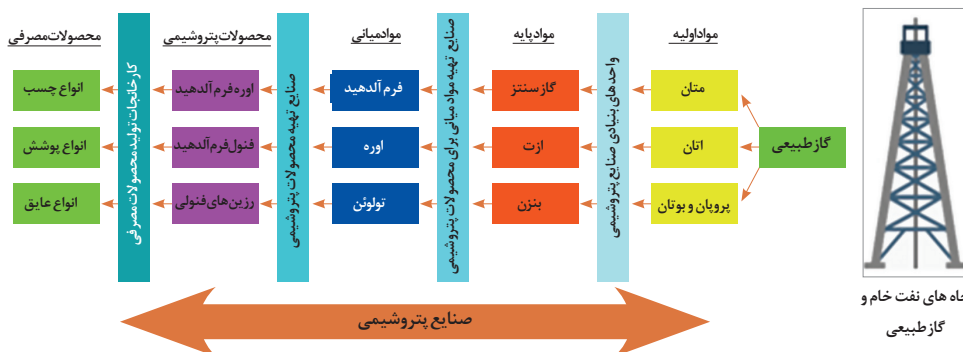
طبق سند شماره ۳۹ در تاریخ ۲۳ ژوئیه ۱۹۷۹-۱ مرداد ۱۳۵۸ «آمریکا به نفتکش‌هایی که از خلیج فارس و به خصوص تنگه هرمز عبور می‌کنند هشدار داد که ممکن است حمله و یا دیگر عمل خصمانه‌ای علیه آنها صورت پذیرد.» (همان، ج ۴، ص ۴۰۳)

سند شماره ۱۰۰، نامه‌ای «سری» است در تاریخ ۶ اوت ۱۹۷۹-۱۵ مرداد ۱۳۵۸ از سفارت آمریکا در منامه که در آن ناخدای ناو جنگی سامپسون آمریکایی در رابطه با احتمال حمله نیروهای فلسطینی می‌گوید: این ناو در یک عملیات شبانه‌روزی شش روزه، ۲۵ عملیات گشت‌زنی در سرتاسر تنگه انجام داده و هیچ حرکتی یا رویداد مشکوکی مشاهده نکرده است. (همان، ج ۱۱، ص ۲۴۳)

در این رابطه، نظر تحلیل‌گران روسیه که از رادیو مسکو پخش شده و در سند شماره ۶۷ از اسناد لائنه جاسوسی منعکس شده جالب است، زیرا به نظر آنها «امکان دارد که آمریکا می‌خواهد با استفاده از نیروهای ویژه خود به تانکرهای نفتکش در تنگه هرمز حمله نماید و تقصیر را به گردن فلسطینی‌ها بیندازد و سپس به عنوان بهانه، تلاش آمریکا را در ایجاد کنترل نظامی در اطراف منابع نفتی شامل منطقه خلیج فارس توجیه نماید!» (همان، ج ۵، ص ۶۶۸)

آخرین نکته اینکه تنگه هرمز هرچند مسیر صادرات نفت کشورهای منطقه است، مسیر واردات کالا برای آنها نیز می‌باشد و از این نظر می‌تواند ابزاری برای اعمال فشار بر کشورهای حوزه خلیج فارس باشد. در همین راستا شاهدیم که وزارت خارجه آمریکا در نامه‌ای «سری» خطاب به چند سفارتخانه خود به این نکته اشاره می‌کند و می‌نویسد: «گرچه عبور نفت منطقه مهم‌ترین مسئله مورد نگرانی صحنه بین‌المللی است، لیکن میزان واردات مصرفی و کالاهای صنعتی کشورهای خلیج [فارس] از غرب نیز با ایجاد وقفه در کشتیرانی در این تنگه آسیب خواهد دید. بخش اعظم مواد خام و تجهیزات ساختمانی و بخش اعظم مواد غذایی ملت‌های خلیج [فارس] از خارج وارد می‌گردد. کشورهای خلیج [فارس] در سال ۱۹۷۷ معادل ۴۵ میلیارد دلار کالا وارد کردند و حدود ۸۰ درصد این واردات به وسیله اروپای غربی، ژاپن و آمریکا تأمین می‌گردد. چون در خشکی برای حمل‌ونقل این میزان واردات، سیستم معتبر و قابل اعتمادی وجود ندارد، واردات از طریق تنگه هرمز انجام می‌شود.» (همان، ج ۱۱، ص ۲۴۵)

و واحدهای پایین دست به حساب آورد. شکل ۵، مراحل مختلف رسیدن به انواع چسب، پوشش و عایق را از نفت خام یا گاز طبیعی نشان می‌دهد.

شکل ۵ - تهیه انواع چسب، پوشش و عایق از نفت خام (از ابتدا تا انتها)

همان‌طور که در بالا اشاره شد، طیف وسیعی از مواد اولیه، محصولات مصرفی و محصولات صنعتی از محصولات پتروشیمی به‌دست می‌آید. بسیاری از امروزه در تهیه انواع وسیله‌ها نقش بسیار کلیدی را در زندگی ما دارند بخش مهمی از محصولات ارزشمند صنعت پتروشیمی هستند. به همین دلیل در ادامه به‌طور گسترده درباره آنها صحبت می‌شود.

اهمیت نفت در معادلات سیاسی جهان

تلاش برای استفاده از منابع نفت ایران، مهم‌ترین علت دخالت کشورهای استعمارگری مانند انگلیس و آمریکا بوده است. در سند شماره ۸ از اسناد لائۀ جاسوسی (سفارت سابق آمریکا در ایران) مربوط به سال ۱۳۵۳ و در بخش «خیلی محرمانه» آن چنین آمده است: نفت موضوعی است که امروزه افکار همگان را به خود مشغول داشته است. آمریکا در حال حاضر ۴۰ درصد نفت تولیدی جهان را مصرف می‌کند. نیاز ما به انرژی رو به افزایش می‌باشد در حالی که میزان تولید داخلی مان رو به کاهش است. بدون شک آمریکا مجبور خواهد بود حداقل تا پایان دهه ۱۹۸۰ مقادیر بیشتری نفت را وارد کند. در حال حاضر کمتر از ۵ درصد نفت صادراتی ایران مستقیماً به آمریکا فرستاده می‌شود. ولی مقادیر بسیار بیشتری به کشور هم‌پیمان مهم ما در آسیا یعنی ژاپن و نیز به هم‌پیمانان ما در سازمان ناتو در اروپای غربی صادر می‌گردد. در صورت بروز بحرانی در زمینه انرژی و در صورت اجرای تهدیدهای اعراب مبنی بر استفاده از نفت به‌عنوان سلاحی برای ایجاد اعتدال در حمایت آمریکا از اسرائیل، ایران به‌صورت یک منبع مهم نفت وارداتی مطمئن عمل می‌کند. بالاخره ایران به‌خاطر موقعیت جغرافیایی خویش محل مناسبی برای فعالیت تأسیسات متعدد آمریکایی می‌باشد که به نوبه خود مساعدتی است حیاتی در امنیت ملی آمریکا. (اسناد لائۀ جاسوسی آمریکا، ۱۳۸۶، ج ۶، ص ۷۰۴) اما از آنجا که بیشتر نفت ایران و دیگر کشورهای خلیج فارس از تنگۀ هرمز می‌گذرد، این تنگه از اهمیت بسیار

۱- Polymers

زیادی برخوردار است و شاهد پرداختن اسناد بسیار زیادی به آن می‌باشیم. سرپرست اطلاعات مرکزی آمریکا در واشنگتن در تاریخ ۴ نوامبر ۱۹۷۶-۱۳ آبان ۱۳۵۵ (بیش از دو سال قبل از انقلاب اسلامی) در نامه‌ای با تردید نسبت به اقدامات ایران در آن زمان نگاه می‌کند و می‌پرسد: آیا آن (اقدامات) شامل کنترل تنگه هرمز و همکاری مشترک آینده می‌باشد؟ آیا یک سیاست عادی در رابطه با «راه عبور بی‌ضرر» برای کشتی‌هایی که به خلیج وارد و یا از آن خارج می‌شوند وجود دارد؟ آیا ایران به دنبال برقراری یک پایگاه دائمی عملیات در عمان به‌منظور قدرت‌ش در اقیانوس هند و یا دریای سرخ است؟ (همان، ج ۱، ص ۴۳۹)

همچنین در سند دیگری، از زبان یکی از مسئولان حکومتی در رژیم طاغوت خاطرنشان می‌شود که «اگر تنگه هرمز بسته شود، نفت حیاتی اروپای غربی و ژاپن کامل قطع می‌شود». (همان، ج ۸، ص ۸۱۱)

حساسیت آمریکا نسبت به تنگه هرمز بعد از انقلاب اسلامی به‌شدت افزایش می‌یابد. به‌طوری که تنها سه هفته بعد از پیروزی انقلاب در نامه‌ای «خیلی محرمانه» از سفارت آمریکا در تهران در تاریخ ۵ مارس ۱۹۷۹ - ۱۴ اسفند ۵۷ خطاب به وزارت امور خارجه آمریکا چنین آمده است: تشریح کنید که منافع ما در ایران چیست؟ مهم‌تر از هر چیز می‌خواهیم تمامیت ارضی ایران و به دور بودن آن از تسلط شوروی را ببینیم. نفت ایران نیز از اهمیت خارق‌العاده‌ای برخوردار است، اگر مستقیم به ما مربوط نباشد ولی به هم‌پیمانان اروپایی و ژاپنی ما ارتباط دارد. موقعیت استراتژیک ایران ۷۰٪ نفت کشورهای صادرکننده نفت (اوپک) و ۵۰٪ نفت مصرفی کشورهای غیر کمونیست از تنگه هرمز می‌گذرد، جلب توجه می‌کند. (همان، ج ۲، ص ۱۲۰؛ ج ۷، ص ۳۳)

سند شماره ۹۷ نامه‌ای «سری» است. در تاریخ ۲۰ می ۱۹۷۹-۳۰ اردیبهشت ۱۳۵۸ از سفارت آمریکا در مسقط که در آن با اشاره به ناتوانی آمریکا در الزام دولت‌های منطقه برای همکاری با آمریکا برای تأمین امنیت خلیج فارس و مخصوصاً تنگه هرمز چنین آمده: «منافع ما در این منطقه آن قدر عمیق است که نمی‌توانیم بر همکاری منطقه‌ای به عنوان ستون اصلی سیاست امنیتی خود تکیه کنیم. تاریخ، فرهنگ و سازمان قبیله‌ای مردم منطقه، به سهولت افزایش همکاری منطقه‌ای را پدید نمی‌آورد و ما از اهرمی آنچنان مؤثر برخوردار نیستیم که با وجود عدم تمایل طرفین مربوطه، بتوانیم آنان را وادار به همکاری بیشتر بنماییم. (همان، ج ۱۱، ص ۲۳۹-۲۴۰)

هارولد براون، وزیر دفاع آمریکا در دوران جیمی کارتر نیز اعلام داشت که خطرات نظامی که می‌تواند بر جریان نفت تأثیر داشته باشند «بسیار جدی و حاد بوده و ما باید خود را آماده مقابله با آنها بنماییم». این خطرات به اشکال گوناگون و به طور ناگهانی ظاهر خواهند شد. تصرف عمان توسط شورشیان تحت حمایت یمن جنوبی، «گلوگاه» نفتی خلیج فارس را که همان کانال ۱۹ مایلی تنگه هرمز است به‌خطر خواهد انداخت. حملات تروریستی علیه حوزه‌های نفتی فاقد حراست عربستان سعودی و نیز علیه مراکز توزیع نفت این کشور می‌تواند سبب قطع جریان نفت گردد. بروز درگیری بین عراق و کویت یا عربستان سعودی در پی اختلافات دیرین ارضی نیز یک خطر واقعی دیگر به حساب می‌آید. (همان، ج ۱۱، ص ۱۵۰)

علاوه بر جنبه جغرافیایی تنگه هرمز از حیث عبور کشتی‌ها و مخصوصاً نفت‌کش‌ها، یکی دیگر از ابعاد اهمیت تنگه هرمز این است که طبق اسناد به‌دست آمده و حساسیتی که نیروهای آمریکایی نشان داده‌اند، مشخص می‌شود که علاوه بر خشکی، در داخل خود تنگه هرمز نیز نفت بسیاری وجود دارد. در این زمینه اکتشافاتی انجام شده و شرکت نفت فرانسوی الف در عمق ۱۲۰۰۰ پایی تنگه هرمز به نفت ۴۱ درجه دست یافت که در منطقه آب‌های ایران واقع شده است؛ (همان، ج ۱۱، ص ۱۱۱-۱۱۲) در سند دیگر تصریح می‌شود که «هم‌اکنون در بخش ایرانی تنگه هرمز نفت مرغوب دارای کمیت تجاری کشف شده است». (همان، ج ۷، ص ۴۷۷)

پودمان اول: کلیات

■ تاریخچه کشاورزی

شواهد تاریخی نشان می‌دهد انسان از دو میلیون سال پیش بر روی زمین زندگی می‌کند و در تمام این دوران با شکار حیوانات و استفاده از منابع گیاهی وحشی نیازهای غذایی خود را برطرف می‌کرده است. از حدود ده هزار سال پیش با تشکیل اجتماع‌های به نسبت بزرگ‌تر و به‌واسطه دسترسی کم به شکار، بشر شروع به کشاورزی و اهلی نمودن دام نمود.

اهلی کردن حیوانات و استفاده از آنها برای شخم زدن زمین کشاورزی، جهت نرم کردن خاک برای کاشت از دیگر اقدامات بشر بود. ابزارهای کشاورزی طراحی شده برای بهره‌گیری از نیروی حیوانات، به تدریج ایجاد ماشین‌آلاتی برای بهره‌گیری از سوخت فسیلی برای روشن کردن تراکتورها تغییر یافتند. به کارگیری دانش کشاورزی به تولید کودهای شیمیایی نیز منجر شد و شرایط رشد مطلوب‌تری برای گیاهان فراهم آورد. بدین ترتیب زنجیره محصولات، رشد سریع‌تری یافت و گیاهان نسبت به بیماری‌ها و انگل‌ها مقاوم‌تر شدند. به تدریج راه‌های کنترل آفات و بیماری‌ها، بهبود روش‌های آبیاری، حفاظت خاک، تناوب کشت، انتخاب ارقام پربازده و غیره توسعه یافت و تلاش‌های جدیدی درباره محصولات کشاورزی به‌ویژه در کشورهای در حال توسعه صورت گرفت.

■ دستاوردهای انقلاب اسلامی در بخش کشاورزی

تا پیش از پیروزی انقلاب اسلامی به دلیل سیاست‌های نادرست رژیم پهلوی، کشاورزی کشور با ورشکستگی روبه‌رو بود و بسیاری از محصولات استراتژیک مانند گندم و برنج از خارج وارد می‌شد. از سوی دیگر طرح اصلاحات ارضی که از طرف مستشاران آمریکایی دیکته شده بود، علاوه بر نابودی کشاورزی ناظر به وابستگی مملکت به اتباع بیگانه بود. در اسناد به‌دست آمده از لانه جاسوسی آمریکا در خصوص دیدگاه امام خمینی (قُدسِ سرّه) در رابطه با طرح اصلاحات ارضی آمده است: «خمینی بر این باور است که برنامه اصلاحات ارضی شاه سبب نابودی بسیاری از اراضی زراعی ایران در نتیجه تقسیم آنها شده است چون این تقسیمات از نظر اقتصادی مقرون به صرفه نبوده و دهقانان را از آزادی چندانی برخوردار نمی‌کرده است».

از دستاوردهای مهم انقلاب اسلامی در بخش کشاورزی، می‌توان به موارد زیر اشاره نمود:

- خودکفایی کشور در بخش دامپروری، تأمین مواد غذایی و قطع واردات اقلامی نظیر گوشت قرمز، مرغ، تخم مرغ و شیر
- خودکفایی در تولید محصولات باغی و صادرات آن به کشورهای مختلف
- رتبه نخست تولید محصولات نظیر پسته، زعفران و انار در جهان
- رشد بیش از ۲۱ برابری واحدهای صنعتی تولیدکننده مواد غذایی
- ساخت ماشین‌آلات و تجهیزات مرتبط با صنایع غذایی
- توجه به صنعت گل و گیاه و توسعه آن
- افزایش دو برابری سطح جنگل‌کاری و احیای جنگل‌ها نسبت به قبل از انقلاب اسلامی
- در پیش گرفتن سیاست‌های حمایتی دولت‌مردان جمهوری اسلامی ایران از تولیدکنندگان بخش کشاورزی شامل تأمین به موقع تسهیلات، خریدها و قیمت تضمینی، حمایت از خسارت دیدگان خشک‌سالی و گسترش بیمه محصولات کشاورزی و دامپروری

کلیات

دانشمندان به تجدید حیات و گسترش علوم و فنون پرداختند که زراعت و باغبانی نیز از این جریان بی‌بهره نبود. پس از کشف آمریکا، فن کشاورزی مورد توجه قرار گرفت و تحقیقات و کشت گیاهانی مانند گوجه فرنگی، سیب زمینی، لوبیا و کدو رونق بسیار یافت.

در قرن اخیر روند پیشرفت و گسترش علوم و فنون کشاورزی رشد عجیبی به خود گرفت به‌طوری که پیشرفت آن معادل یک‌صد قرن پیش بود. کارهای تحقیقاتی بی‌شماری در خصوص به‌نژادی گیاهان، تغذیه گیاهان، حفظ نباتات و روش‌های جدید کشت انجام گرفته و هزاران مقاله علمی به چاپ رسیده است. در چند دهه اخیر آزمایش‌های مکرر روی نحوه تکثیر گیاهان خصوصاً به روش کشت بافت، کشت متراکم و کشت بدون خاک انجام شد و نتایج رضایت‌بخشی به‌دست آمد. به طور مثال عملکرد گوجه فرنگی در این سیستم حدود ۱۰ برابر افزایش یافت (شکل ۲).

شکل ۲- روند پیشرفت علوم و فنون کشاورزی

دستاوردهای انقلاب اسلامی در بخش کشاورزی

تا پیش از پیروزی انقلاب اسلامی به دلیل سیاست‌های نادرست رژیم پهلوی، کشاورزی کشور با ورشکستگی روبه‌رو بود و بسیاری از محصولات استراتژیک مانند گندم و برنج از خارج وارد می‌شد. از سوی دیگر طرح اصلاحات ارضی که از طرف مستشاران آمریکایی دیکته شده بود، علاوه بر نابودی کشاورزی ناظر به وابستگی مملکت به اتباع بیگانه بود. در اسناد به‌دست آمده از لانه جاسوسی آمریکا درخصوص دیدگاه امام خمینی (قَدْسَ سِرُهُ) در رابطه با این طرح آمده است: «خمینی بر این باور است که برنامه اصلاحات ارضی شاه سبب نابودی بسیاری از اراضی زراعی ایران در نتیجه تقسیم آنها شده است چون این تقسیمات از نظر اقتصادی مقرون به‌صرفه نبوده و دهقانان را از آزادی چندانی برخوردار نمی‌کرده است».

از دستاوردهای مهم انقلاب اسلامی در بخش کشاورزی، می‌توان به موارد زیر اشاره نمود:

- خودکفایی کشور در بخش دامپروری، تأمین مواد غذایی و قطع واردات اقلامی نظیر گوشت قرمز، مرغ، تخم مرغ و شیر
- خودکفایی در تولید محصولات باغی و صادرات آن به کشورهای مختلف
- رتبه نخست تولید محصولات نظیر پسته، زعفران و انار در جهان
- رشد بیش از ۲۱ برابری واحدهای صنعتی تولیدکننده مواد غذایی

دستاوردهای انقلاب اسلامی در بخش کشاورزی

تا پیش از پیروزی انقلاب اسلامی به دلیل سیاست‌های نادرست رژیم پهلوی، کشاورزی کشور با ورشکستگی روبه‌رو بود و بسیاری از محصولات استراتژیک مانند گندم و برنج از خارج وارد می‌شد. از سوی دیگر در سال ۱۳۴۱، طرح اصلاحات ارضی که از طرف مستشاران آمریکایی دیکته شده بود، علاوه بر نابودی کشاورزی ناظر به وابستگی مملکت به اتباع بیگانه بود. در اسناد به دست آمده از لانه جاسوسی آمریکا در خصوص دیدگاه امام خمینی (قَدْسِ سِرُّه) در رابطه با این طرح آمده است: «خمینی بر این باور است که برنامه اصلاحات ارضی شاه سبب نابودی بسیاری از اراضی زراعی ایران در نتیجه تقسیم آنها شده است چون این تقسیمات از نظر اقتصادی مقرون به صرفه نبوده و دهقانان را از آزادی چندانی برخوردار نمی‌کرده است».

مقایسه وضعیت اقتصادی ایران در زمان رژیم پهلوی با بعد از انقلاب به پارامترهایی همچون امکانات کشور، منابع مورد استفاده، موانع داخلی و خارجی و نیز بررسی‌های دقیق آماری از شرایط اقتصادی اکثریت آحاد و طبقات جامعه بستگی دارد.

از نظر کارشناسان اقتصادی با وجود اینکه رژیم پهلوی به پشتوانه دلارهای نفتی و حمایت گسترده بیگانگان و نیز سیل کالاهای مصرفی وارداتی توانسته بود وضعیت اقتصادی بخش‌هایی از کشور خصوصاً گروه‌های وابسته به قدرت و یا مناطق مرفه نشین را خوب جلوه دهد، اما نگاهی دقیق‌تر به ساختار و برنامه‌های اقتصادی و نحوه عملکرد مدیریت کلان کشور در این زمینه و وضعیت اکثر طبقات پایین جامعه همگی حکایت از اوضاع رو به وخامت و منفی اقتصاد کشور در آن دوران دارد.

نداشتن برنامه مشخص اقتصادی و تک محصولی شدن اقتصاد و وابستگی به صادرات نفتی و رشد سرمایه‌داری، نابودی کشاورزی، افزایش وابستگی در بخش صنعت و گسترش صنایع مصرفی را می‌توان از جمله دلایل شرایط وخیم اقتصادی نام برد.

در بخش صنعت، کشوری که قبل از انقلاب تقریباً تمام کالاهای صنعتی خود را از خارج وارد می‌کرد و معذور کالاهای ساخت داخلش نیز عموماً از کیفیت و مرغوبیت پایینی برخوردار بود، هم اکنون در بسیاری از زمینه‌ها به تولیدکننده تبدیل شده و تولید آنها نیز در بسیاری از موارد، از جهت کیفیت و استاندارد، قابل رقابت با مشابه خارجی است.

کشاورزی یکی از مهم‌ترین بخش‌های اقتصادی کشور و تأمین کننده ۸۰ درصد نیازهای غذایی و یک چهارم تولید ناخالص داخلی و یک سوم اشتغال است. صنایع غذایی با توجه به آثار مستقیم و غیر مستقیمی که در بخش کشاورزی بر جای می‌گذارد، در شکوفایی کشورها به ویژه اقتصاد کشورهای در حال توسعه نقش بسزایی دارد و شناخت نقاط قوت، فرصت‌ها و نیز مشکلات و تنگناهای آن می‌تواند کشور را به چشم‌اندازهایی روشن‌تر در بخش کشاورزی و صنایع وابسته به آن رهنما شود. فرصت‌ها، مزایا و نقاط قوت صنایع غذایی در کشور ایران، امکانات بالقوه و ظرفیت‌های وسیع و قابل توسعه‌ای دارد و با مساحتی حدود ۱/۶۴۸ میلیون کیلومتر مربع دارای زمین‌های قابل کشت، جنگل‌ها و مراتع طبیعی، اقلیم متفاوت و ذخایر ژنتیکی قابل توجه است. که این امر تولید انواع و اقسام محصولات کشاورزی سردسیری، نیمه گرمسیری و گرمسیری را میسر ساخته است.

به دنبال پیروزی انقلاب اسلامی و فرمان امام خمینی (قَدْسِ سِرُّه) مبنی بر کمک به روستاییان و آبادانی روستاها، در خرداد ۱۳۵۸، نهاد جهاد سازندگی شکل گرفت. این نهاد، بعدها به دلیل عملکرد مثبت و

پودمان اول: کلیات

اهمیت کشاورزی در طول تاریخ به حدی بوده که در برخی منابع، کشاورزی را هدیه‌ای آسمانی و الهی به بشر می‌دانند. اما یکی از مهم‌ترین الگوهای پذیرفته شده در مورد دلیل شروع کشاورزی این است که کشت و کار به صورت یک کشف بوده که بعدها با استفاده از اندیشه خلاق و تجربه بشری توسعه پیدا کرد. طبق شواهد زیاد تاریخی، ایران یکی از قدیمی‌ترین مناطق جهان از لحاظ اهلی‌سازی گیاهان و حیوانات می‌باشد و زراعت و دامپروری همواره در ایران باستان و ایران پس از اسلام از اهمیت خاصی برخوردار بوده است.

بنا به مدارک موجود سابقه دامداری در ایران به بیش از ۷ هزار سال می‌رسد. شاید شروع دامداری در ایران جهت دسترسی دام‌ها به منابع علوفه به صورت شبانی و یا دام مهاجر و عمدتاً به صورت کوچ و دهن‌نشینی بوده است. به تدریج در طی گذشت هزاران سال با توجه به نیاز زمان، مراکز کشاورزی وسیع‌تر و در کنار آن شهرها ایجاد شده است.

شکل ۲- مدرسه فلاح‌ت مظفری

اولین فعالیت‌ها در زمینه امور دام در ایران از سال ۱۲۷۹ شمسی با تأسیس مدرسه فلاح‌ت مظفری (شکل ۲) شروع شد که در این مدرسه دروس کشاورزی و امور دام تدریس می‌شد و تمام فارغ‌التحصیلان در مناطق روستایی مشغول فعالیت‌های تولیدی می‌شدند.

از سال ۱۳۱۴ در اداره کل فلاح‌ت، ترویج دامپروری و دامپزشکی شروع شد، ولی با توجه به کمبود متخصص بسیار محدود بوده است. در همین سال ایستگاهی در روستای حیدرآباد کرج به نام ایستگاه دامپروری حیدرآباد تأسیس و با وارد کردن نژادهای گاو و گوسفند و طیور خارجی شروع به ترویج نژادهای خارجی نمودند این فعالیت‌ها ادامه پیدا کرد تا اینکه در سال ۱۳۲۰ وزارت کشاورزی تأسیس گردید. در سال ۱۳۲۹ وزارت کشاورزی اقدام به تأسیس بنگاه دامپروری کشور و اداره کل دامپزشکی نمود. عمده فعالیت‌های این بنگاه واردات انواع نژادهای مختلف گاو، گوسفند، مرغ، خروس، ماشین جوجه‌کشی و ترویج اصول دامپروری و ایجاد واحدهای دامداری صنعتی بوده است. همچنین این بنگاه جهت ترویج فعالیت‌های خود در برخی از شهرستان‌های کشور در مورد دام‌های مختلف به تشکیل ایستگاه‌های نمایشی اقدام کرده است. شرکت‌های دولتی عمدتاً دارای نقش تجاری بودند و فعالیت‌های واردات و توزیع دام و مواد و مصالح و ابزار کار و فرآورده‌های آن را به عهده داشتند که در عمل باعث رکود فعالیت‌های تولیدی داخل و یا حداقل عدم رشد این بخش در روستاها شدند و به جای آن واحدهای تولیدی صنعتی با سیاست وابستگی به ممالک خارجی توسعه یافتند.

دستاوردهای انقلاب اسلامی در بخش کشاورزی

تا پیش از پیروزی انقلاب اسلامی به دلیل سیاست‌های نادرست رژیم پهلوی، کشاورزی کشور با ورشکستگی روبه‌رو بود و بسیاری از محصولات استراتژیک مانند گندم و برنج از خارج وارد می‌شد. از سوی دیگر در سال ۱۳۴۱، طرح اصلاحات ارضی که از طرف مستشاران آمریکایی دیکته شده بود، علاوه بر نابودی کشاورزی ناظر به وابستگی مملکت به اتباع بیگانه بود. در اسناد به‌دست آمده از لانه جاسوسی آمریکا در خصوص دیدگاه

عنوان درس: کلیات

شماره صفحه: ۳

امام خمینی (قَدَسَ سِرُّه) در رابطه با این طرح آمده است: «خمینی بر این باور است که برنامه اصلاحات ارضی شاه سبب نابودی بسیاری از اراضی زراعی ایران در نتیجه تقسیم آنها شده است چون این تقسیمات از نظر اقتصادی مقرون به صرفه نبوده و دهقانان را از آزادی چندان بر خوردار نمی کرده است».

از دستاوردهای مهم انقلاب اسلامی در بخش کشاورزی، می توان به موارد زیر اشاره نمود:

- خودکفایی کشور در بخش دامپروری، تأمین مواد غذایی و قطع واردات اقلامی نظیر گوشت قرمز، مرغ، تخم مرغ و شیر
 - خودکفایی در تولید محصولات باغی و صادرات آن به کشورهای مختلف
 - رتبه نخست تولید محصولات نظیر پسته، زعفران و انار در جهان
 - رشد بیش از ۲۱ برابری واحدهای صنعتی تولیدکننده مواد غذایی
 - ساخت ماشین آلات و تجهیزات مرتبط با صنایع غذایی
 - توجه به صنعت گل و گیاه و توسعه آن
 - افزایش دو برابری سطح جنگل کاری و احیای جنگل ها نسبت به قبل از انقلاب اسلامی
 - در پیش گرفتن سیاست های حمایتی دولتمردان جمهوری اسلامی ایران از تولیدکنندگان بخش کشاورزی شامل تأمین به موقع تسهیلات، خریدها و قیمت تضمینی، حمایت از خسارت دیدگان خشکسالی و گسترش بیمه محصولات کشاورزی و دامپروری
 - تأسیس سازمان نظام مهندسی کشاورزی و منابع طبیعی
 - خودکفایی در تولید گندم به عنوان یک محصول استراتژیک و تأمین امنیت غذایی
 - افزایش حداقل ۲۲۵ درصدی درآمد حقیقی خانوارهای روستاییان کشاورز
 - استفاده از روش های آبیاری نوین
 - افزایش فعالیت های آبخیزداری (حفاظت آب و خاک و ایجاد پوشش گیاهی) در حوزه های آبخیز
 - افزایش بهره وری آب در بخش کشاورزی
 - افزایش معادل ۳۰۰ درصدی میزان عملکرد تولید محصول در واحد سطح
 - کوتاه شدن دست خوانین ظالم و سرمایه داران استثمارگر از سر روستاییان
 - رشد ۱۹۲ درصدی حجم تولید محصولات کشاورزی
 - رشد ۱۶۹ درصدی تولیدی غلات
 - رشد ۱۳۱ درصدی تولید نیشکر و چغندر قند
 - رشد ۲۴۱ درصدی تولید انواع سبزیجات و صیفی جات
- به دنبال پیروزی انقلاب اسلامی و فرمان امام خمینی (قَدَسَ سِرُّه) مبنی بر کمک به روستاییان و آبادانی روستاها، در خرداد ۱۳۵۸، نهاد جهاد سازندگی شکل گرفت. این نهاد، بعدها به دلیل عملکرد مثبت و قابل توجه آن به وزارت جهاد سازندگی ارتقا پیدا کرد و سپس در پی ادغام با وزارت کشاورزی تحت عنوان وزارت جهاد کشاورزی به فعالیت خود ادامه داد. حضور جهادگران متخصص و متعهد در صحنه توسعه عمران و آبادانی روستاها و کشاورزی، تأمین نهاده های مورد نیاز کشاورزان، اجرای طرح های عمرانی مختلف، توسعه صنایع تبدیلی و تکمیلی کشاورزی و انتقال دانش فنی به کشاورزان و توسعه تکنولوژی های جدید سبب شد که چهره کشاورزی در روستاهای ایران به تدریج تغییر یافته و امروزه به نقطه ای رسیده ایم که بیشتر محصولات مورد نیاز کشور در داخل تولید و فراوری می شوند.

اهمیت بومی سازی قطعات صنعتی در استقلال کشور

قسمت اعظم فعالیت‌های رشته متالورژی ساخت قطعات و تجهیزات صنعتی است که می‌تواند از نظر خودکفایی کشور مورد توجه قرار گیرد.

بومی سازی قطعات صنعتی در استقلال کشور

بومی سازی ساخت قطعات دستگاه‌های صنعتی و نظامی از عوامل مهم پیشرفت کشور محسوب می‌شود؛ یکی از راه‌های سلطه بیگانگان بر کشور ما از طریق فناوری ساخت قطعات مهم محصولات صنعتی و نظامی است؛ به گونه‌ای که در اسناد به‌دست آمده از لانه جاسوسی (سفارت سابق آمریکا در ایران) این نکته بسیار ذکر شده است که یکی از راه‌های نفوذ در ارتش، ارتباط با فرماندهان و تحت فشار قرار دادن آنان، کمبود قطعات یدکی تجهیزات نظامی خواهد بود.

در نامه مهم لینگن، کاردار سفارت به برژینسکی مشاور امنیتی کارتر یک هفته قبل از اشغال سفارت، ۲۸ اکتبر ۷۹ نکات مهمی درخصوص سازماندهی ارتش به شیوه آمریکایی چنین می‌نویسد: «سرهنک‌ها و کارمندان اهمیت تکنیک آمریکایی در ارتش را تشخیص داده‌اند و اینکه در صورت کمبود قطعات یدکی چه اتفاقی خواهد افتاد! مهم نیست که چه اتفاقی می‌افتد، ما باید این موضوع را در نظر بگیریم که تحول و اصلاح ارتش و چگونگی مسلح شدن آن، احتیاج به فراگیری تکنیک‌های جدید ارتشی دارد و در هر صورت مهم است که رابطه طبیعی بین ما و فرماندهان ارتش وجود خواهد داشت^۱».

شکل ۲۱

۱- اسناد لانه جاسوسی، جلد ۱.